

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПРАВОВОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
НДІ ПЗІР НАПрН УКРАЇНИ
№ 4

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В УМОВАХ РОЗБУДОВИ
ЕКОНОМІКИ ІНДУСТРІЇ 4.0**

Електронне видання

Харків
2021

*Рекомендовано до публікації Вченою радою
Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку
Національної академії правових наук України
(протокол № 5 від 27 травня 2021 р.)*

Редакційна колегія:

С. В. Глібко – канд. юрид. наук, директор НДІ ПЗІР НАПрН України;
К. В. Єфремова – канд. юрид. наук, заступник директора з наукової роботи НДІ ПЗІР НАПрН України;
А. М. Любич – канд. юрид. наук, учений секретар НДІ ПЗІР НАПрН України;
А. В. Стріжкова – канд. юрид. наук, старший науковий співробітник НДІ ПЗІР НАПрН України.

Рецензенти:

В. О. Рядинська – доктор юридичних наук, професор, завідувач науково-дослідної лабораторії проблем правового та організаційного забезпечення діяльності Міністерства внутрішніх справ Державного науково-дослідного інституту Міністерства внутрішніх справ України;

А. М. Ісаєв – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права № 1, начальник науково-дослідницького сектору Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Актуальні проблеми господарської діяльності в умовах розбудови економіки Індустрії 4.0 : зб. наук. пр. НДІ ПЗІР НАПрН України № 4 за матеріалами круглого столу (м. Харків, 21 травня 2021 року) / за ред. О. О. Дмитрик, К. О. Токаревої. Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2021. 212 с.

ISBN 978-617-7806-08-9

У збірнику наукових праць представлені доповіді, тези доповідей, наукові повідомлення студентів, викладачів, практичних працівників, науковців, що взяли участь в круглому столі «Актуальні проблеми господарської діяльності в умовах розбудови економіки Індустрії 4.0». Захід проведено Національною академією правових наук України, Науково-дослідним інститутом правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України, Радою молодих учених Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку, Державним науково-дослідним інститутом МВС України 21 травня 2021 року у м. Харкові з метою обміну практичними і теоретичними напрацюваннями й підготовки рекомендацій учасників щодо актуальних проблем господарської діяльності в умовах розбудови економіки Індустрії 4.0.

Збірник наукових праць є продовженням науковим виданням. Видання буде цікавим науковцям, аспірантам, студентам та всім, хто цікавиться актуальними проблемами розвитку бізнес-середовища в умовах цифрової економіки.

Друкується в авторській редакції

Відповідальна за випуск: О. О. Гречко
Адреса редакційної колегії: 61002, Харків, вул. Чернишевська, 80
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України
Тел.: (057) 700-06-64
E-mail: ndipzir@gmail.com
Сайт: ndipzir.org.ua

ЗМІСТ

Доповіді за матеріалами круглого столу «Актуальні проблеми господарської діяльності в умовах розбудови економіки Індустрії 4.0»

**Глібко Сергій Васильович, Розгон Ольга Володимирівна,
Подрез-Ряполова Ірина Валеріївна**

Щодо обговорення проєкту постанови Кабінету Міністрів України
«Про затвердження Державної цільової програми розвитку дослідницьких
інфраструктур в Україні на період до 2026 року» 6

Тези доповідей за матеріалами круглого столу «Актуальні проблеми господарської діяльності в умовах розбудови економіки Індустрії 4.0»

Борисов Ігор Вячеславович

До питання про правове положення кластерів в Україні 19

Брояков Сергій Вікторович

Критерії контрольованості операцій за податковим законодавством США:
правила трансфертного ціноутворення 24

Вапнярчук Наталія Миколаївна

До питання цифровізації освіти в Україні 28

Васильєв Станіслав Валерійович

Визначення інноваційного лікарського засобу в умовах імплементації
європейського законодавства 33

Волосюк Станіслав Олександрович, Шовкопляс Ганна Миколаївна

Суб'єкти реалізації антимонопольного законодавства України 39

Гетьман Катерина Олегівна

До питання пов'язаних осіб для цілей трансфертного ціноутворення 44

Гречко Ольга Олександрівна

Постановка завдань уніфікації законодавства України, що регулює
інноваційну діяльність 50

Єфремова Катерина Вікторівна

Правові виклики Індустрії 4.0 55

Завадська Ангеліна Тимурівна

До питання підтримки стартапів на ранній стадії їх розвитку у Польщі
та можливості залучення позитивного досвіду в Україні. 62

Колісник Анна Сергіївна

Оподаткування в умовах цифровізації економіки: до питання правового
регулювання 68

Котенко Артем Михайлович

До питання пріоритетності методів встановлення відповідності умов контрольованої операції принципу «витагнутої руки» 75

Кохан Вероніка Павлівна

До питання про державні цифрові платформи 80

Липнік Вікторія Сергіївна

Дипломатичні переговори в умовах цифрової глобалізації 86

Любич Анна Миколаївна, Водорезова Сусанна Робертівна

Вплив цифрового середовища на права людини: правовий аспект. 91

Макух Оксана Володимирівна

Дискусійні аспекти у визначенні порушення суб'єктами господарювання податкового законодавства 95

Мірошниченко Давид Володимирович

Банкрутство в Україні 102

Мішин Микола Олександрович

Імплементація доктрини розумної економічної причини (ділової мети) у національне законодавство з трансфертного ціноутворення 106

Наугольникова Катерина Михайлівна

До питання визначення змісту принципу “витагнутої руки”:
права та економічна сторона 114

Нінічук Валерія Русланівна

Актуальні питання практики митних платежів в Україні
та шляхи їх вирішення 118

Панфілова Дар'я Андріївна

Майбутнє криптовалют: проблеми та перспективи міжнародного визнання та страхування. 122

Петренко Максим Михайлович

Правила Інкотермс, їх застосування 128

Подрез-Ряполова Ірина Валеріївна

Інноваційні аспекти розвитку національної економіки в контексті Індустрії 4.0 . . 131

Рогальський Дмитро Олегович

Майно суб'єкта господарювання його правові режими 137

Розгон Ольга Володимирівна

Проблеми та перспективи впровадження штучного інтелекту у туристичній діяльності. 142

Рядінська Валерія Олександрівна, Кузнецова Олена Вікторівна

Кількісний критерій з обмеження кількості найманих працівників як критерій, що надає фізичним особам–підприємцям право на обрання спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності 148

Савінова Альбіна Володимирівна	
Судові помилки при визначенні операцій контрольованими: проблематика низькоподаткових юрисдикцій	155
Сало Микола Дмитрович, Шовкопляс Ганна Миколаївна	
Проблематика зовнішньоекономічної діяльності	160
Стріжкова Алла Володимирівна	
«Кадровий голод» в ІТ-секторі України: чи реальна перепона для розвитку цифрової економіки?	165
Токарєва Катерина Олегівна	
Деякі питання правового регулювання криптовалюти	171
Шовкопляс Ганна Миколаївна, Філь Олександр Олександрович	
Правові механізми притягнення до відповідальності за антиконкурентні узгоджені дії	178
Шебеко Олександр Олегович	
Agile-розробка як концептуальний підхід до організації «розумного» виробництва в умовах розбудови економіки Індустрії 4.0	184
Шматков Даніїл Ігорович	
Аналіз представлення змісту права інтелектуальної власності у рамці цифрових компетентностей для громадян України (DigCompuа for Citizens 2.1)	188
Давидюк Олександр Миколайович	
Проблеми нормативної систематизації способів трансферу технологій	197
Постнова Наталя Іванівна	
Уніфікація регулювання у галузі міжнародних змішаних перевезень	201
Кудрявцева Вікторія Вікторівна	
Оборono-промисловий комплекс як об’єкт господарсько-правового регулювання	206

**Доповіді за матеріалами круглого столу
«Актуальні проблеми господарської діяльності
в умовах розбудови економіки Індустрії 4.0»**

Глібко Сергій Васильович

*кандидат юридичних наук, доцент, директор НДІ правового
забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України*

ORCID: 0000-0003-3398-9276

Розгон Ольга Володимирівна

*кандидат юридичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник*

НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку

НАПрН України

ORCID: 0000-0001-6739-3927

Подрез-Ряполова Ірина Валеріївна

*науковий співробітник НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України*

ORCID: 0000-0002-8802-1441

**Щодо обговорення проєкту постанови Кабінету Міністрів
України «Про затвердження Державної цільової програми
розвитку дослідницьких інфраструктур в Україні
на період до 2026 року»**

На офіційному сайті Міністерства освіти і науки України 14 травня 2021 року був розміщений для громадського обговорення проєкт постанови Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) «Про затвердження Державної цільової програми розвитку дослідницьких інфраструктур в Україні на період до 2026 року» (далі — ДЦП).

Вважаємо за доцільне зробити наступні пропозиції та зауваження Науково-дослідним інститутом правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України до вказаного проєкту.

Відповідно до ст. 45 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» досягнення високого рівня розвитку науки і техніки, примноження національного багатства на основі використання наукових та науково-технічних досягнень, інтеграція вітчизняного сектору наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок у світовий науковий та Європейський дослідницький простір, є одними з основних цілей державної політики у сфері наукової та науково-технічної діяльності.

При цьому, держава має забезпечувати, у тому числі, створення сучасної наукової інфраструктури і системи інформаційного забезпечення наукової і науково-технічної діяльності, інтеграцію освіти, науки і виробництва, фінансування та матеріальне забезпечення фундаментальних та прикладних досліджень, підтримку пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки, державних цільових наукових і науково-технічних програм та концентрацію ресурсів для їх реалізації.

Тому, актуальність запропонованого для обговорення проєкту ДЦП не викликає сумніву.

Разом із тим, вважаємо за необхідне висловити певні зауваження до його змісту, врахування яких дозволить привести запропонований проєкт у відповідність до чинного законодавства України.

Відповідно до статті 56 Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» державні цільові наукові та науково-технічні програми є основним засобом концентрації науково-технічного потенціалу держави для розв'язання найважливіших природничих, технічних і гуманітарних проблем та реалізації пріоритетних напрямів наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності в Україні.

Визначення та класифікація державних цільових програм, мета і основні умови їхнього розроблення, стадії розроблення і виконання, повноваження органів публічного управління щодо забезпечення виконання державних цільових програм тощо регулюються Законом України «Про державні цільові програми» в редакції від 24.10.2020 р. (далі — Закон). При цьому, механізм розроблення, погодження, подання для затвердження та виконання державних цільових програм встановлено Порядком розроблення та виконання державних цільо-

вих програм, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 31.01.2007 року № 106 в редакції від 23.04.2021 р. (далі – Порядок).

Відповідно до ст. 1 Закону, державна цільова програма — це комплекс взаємопов'язаних завдань і заходів, які спрямовані на розв'язання найважливіших проблем розвитку держави, окремих галузей економіки або адміністративно-територіальних одиниць, здійснюються з використанням коштів Державного бюджету України та узгоджені за строками виконання, складом виконавців, ресурсним забезпеченням.

Згідно із визначеними в Законі критеріями, державну цільову програму, опис якої наводиться в запропонованому для обговорення проєкті ДЦП, можна класифікувати як загальнодержавну наукову (науково-технічну) цільову програму.

Враховуючи вимоги чинного законодавства України щодо розроблення державних цільових програм, пропонуємо наступні пропозиції та зауваження до проєкту ДЦП:

1. Щодо Розділу «Шляхи і способи розв'язання проблеми».

Всі розділи програмного документу ДЦП повинні співвідноситися та бути логічно побудованими. Другий розділ ДЦП має назву «Шляхи і способи розв'язання проблеми», однак таке трактування є доцільним відносно Концепції, але не стосовно програмного документу, який має містити шляхи і способи досягнення мети, поставленої у першому розділі. Тому доцільним вважаємо викладення назви вказаного розділу ДЦП в наступній редакції: **«Шляхи і способи досягнення мети».**

Перший абзац вказаного розділу відповідно до зазначених змін доцільно викласти у наступній редакції: «Пропонуються наступні варіанти досягнення мети:»

2. У Розділі «Шляхи і способи розв'язання проблеми» акцентується увага на варіантах розв'язання проблеми незадовільного стану дослідницької інфраструктури. Так, Другий варіант передбачає у абз. 2. **«вибір пріоритетів та системних підходів для розвитку дослідницьких інфраструктур».** «Другий варіант розв'язання проблеми, що є оптимальним, дозволяє розподіляти обмежені бюджетні

кошти в рамках обраних пріоритетів, та з можливістю відкритого доступу до наукового обладнання за умови його ефективного використання в інтересах більшості науковців. Виокремлення важливих дослідницьких інфраструктур та концентрація ресурсів для їх розвитку дозволить отримати суттєвий і видимий ефект протягом 5 років».

Вважаємо, що оптимальне використання бюджетних коштів у дослідницькій інфраструктурі полягає й у тому, що пропонується *не створювати* дослідницькі інфраструктури з «нуля», а підтримувати вже наявні, налагоджувати співпрацю щодо проведення спільних грантових наукових досліджень, спільно використовувати результати досліджень за державними науковими проектами, що дасть змогу зменшити дублювання в дослідницькій роботі та підвищить досягнення ефективного результату.

Проект Дорожньої карти інтеграції України до Європейського дослідницького простору (ERA-UA), схвалений рішенням колегії Міністерства освіти і науки України (протокол від 22.03.2018 р. № 3/1-7) встановив *основоположні пріоритети щодо функціонування національної дослідницької системи*.

Однак, вищезазвані *пріоритети*, які є основними орієнтирами щодо функціонування та розвитку національної дослідницької системи *не враховані в проєкті ДЦП*. У Концепції державної програми розвитку дослідницьких інфраструктур в Україні на період до 2026 року лише зазначається, що основним завданням Програми є систематизація дослідницьких інфраструктур, оцінка їх сумісності з європейськими дослідницькими інфраструктурами, надання *пріоритетного фінансування* для їх подальшого розвитку та її узгодженість з Дорожньою картою розвитку європейських дослідницьких інфраструктур, затвердженою Європейським стратегічним форумом дослідницьких інфраструктур (ESFRI).

Вважаємо доцільним у Розділі «Шляхи і способи розв'язання проблеми» проєкту ДЦП, після абз. 2 доповнити наступне положення: «Пріоритети та системні підходи для розвитку дослідницьких інфраструктур обиратимуться спираючись на основні пріоритети, за якими відбуватиметься інтеграція української науки в європейський простір згідно проєкту Дорожньої карти

інтеграції України до Європейського дослідницького простору (ERA-UA), схваленого рішенням колегії Міністерства освіти і науки України (протокол від 22.03.2018 № 3/1-7)».

Окремо зазначаємо, що оскільки пріоритети, які зазначені у Законі України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» та «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» *не відображають* реального економічного та наукового стану країни, то потребує перегляду перелік пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності, а також механізм їх реалізації, через ухвалення проекту Закону України «Про основні засади формування та реалізації пріоритетних напрямів наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності в Україні» та подальше впровадження в ДЦП.

3. У Розділі «Завдання і заходи» зазначено «затвердження Концепції та плану заходів реалізації державної політики розвитку українських цифрових інфраструктур, основним завданням яких є отримання, зберігання, управління та інтеграція *наукових даних, послуги обчислення та комунікації*». Але в Україні існують такі е-інфраструктури:

– е-інфраструктури, які призначені для проведення розподілених обчислень, зокрема Національна цифрова інфраструктура для розподілених обчислень Український Національний Грід (УНГ);

– е-інфраструктури, які призначені для накопичення, зберігання, систематизації, аналізу та надання доступу до *наукових даних і публікацій*, зокрема Національний репозитарій академічних текстів (НРАТ);

– е-інфраструктури, які призначені для забезпечення комунікації та мережевого зв'язку, зокрема Українська науково-освітня телекомунікаційна мережа (УРАН) та Українська академічна і дослідницька мережа Інституту фізики конденсованих систем НАН України (УарНЕТ).

Як бачимо, у абз. 3 «**Завдання і заходи**» основним завданням цифрових інфраструктур (е-інфраструктур) не відмічено отримання, зберігання, управління та інтеграцію *наукових публікацій*. Основною метою Національного репозитарію є сприяння розвитку освіт-

ньої, наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності шляхом поліпшення доступу до академічних текстів та сприяння академічній доброчесності (п. 3 Положення про Національний репозитарій академічних текстів (НРАТ) від 19 липня 2017 р. № 541). До основних напрямів розбудови інформаційного суспільства в Україні віднесено «створення загальнодоступних електронних інформаційних ресурсів на основі врахування національних, світоглядних, політичних, економічних, культурних та інших аспектів розвитку України. Прийнятою Урядом у 2016 р. «Стратегією розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року» передбачене всебічне сприяння «створенню відкритого доступу до наукової інформації через розвиток відкритих електронних архівів». Але потребують з'ясування наукові засади та практичні інструменти створення Національного репозитарію як онлайн-оного інтерактивного архіву наукової та освітньої інформації, доступного для вчених.

Відповідно, слід у ДЦП скоригувати у Розділі «Завдання і заходи» та викласти абз. 3 у такій редакції: «затвердження Концепції та плану заходів реалізації державної політики розвитку українських цифрових інфраструктур, основним завданням яких є отримання, зберігання, управління та інтеграція наукових даних і публікацій, послуги обчислення та комунікацій».

4. У Розділі «Завдання і заходи» зазначено забезпечення збереження, видимості, доступу, можливості взаємодії елементів дослідницької інфраструктури та повторного використання наукових даних, що отримані дослідницькими інфраструктурами за рахунок державних коштів шляхом *використання цифрових інфраструктур, зокрема тих, що об'єднані в рамках Європейської хмари відкритої науки.*

Наразі на основі спільних потужностей цифрових інфраструктур Європейського дослідницького простору (ЄДП) в рамках Європейської хмарної ініціативи відбувається реалізація ініціативи Європейської хмарної відкритої науки – European Open Science Cloud (далі – EOSC), що є складовою розбудови Єдиного цифрового ринку Європейського Союзу. Реалізація даного проекту відбувається відповідно до парадигми «Відкриті інновації – Відкрита наука – Відкри-

тість до світу», яка розвивається в рамках ЄДП. При цьому відсутній механізм реалізації вищевказаного Проєкту.

Наразі одним із актуальних підходів до організації інноваційної діяльності є концепція «відкритих інновацій», сутність якої зводиться до розвитку внутрішніх процесів управління дослідженнями та розробками фірми за рахунок активізації її взаємодії з іншими суб'єктами зовнішнього середовища.

Вважаємо доцільним викласти положення Розділу «Завдання і заходи» (абз. 16) в редакції із поясненням правової концепції «відкритих інновацій» для розвитку українських цифрових інфраструктур, при цьому вказати бенефіціарів, зобов'язаних осіб, правил обігу.

5. У Розділі «Завдання і заходи» абз. 11 відмічається ***створення та забезпечення функціонування державних ключових лабораторій*** та національних наукових центрів. Й згадується в Розділі «Очікувані результати виконання Програми»: ***створено та функціонують*** щонайменше 50 центрів колективного користування обладнанням, ***9 державних ключових лабораторій***, 3 національних наукових центри.

У абз. 7 Загальних положень Концепції зазначено, що до дослідницьких інфраструктур відносяться ***державні ключові лабораторії***. А в розділі «Оцінка фінансових, матеріально-технічних і трудових ресурсів, необхідних для виконання Програми» відмічається, що «Фінансування заходів з реалізації Концепції здійснюватиметься за рахунок коштів ***державного та місцевих бюджетів*** у межах бюджетних програм, затверджених на відповідний рік, а також за рахунок ***міжнародної технічної допомоги*** та інших джерел, не заборонених законодавством».

Але згідно п. 13-14 Типового положення про державну ключову лабораторію, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 607, фінансова підтримка наукової та науково-технічної діяльності лабораторії здійснюється в рамках виконання цільових програм Національного фонду досліджень, інших державних коштів, фондів підтримки наукової та науково-технічної діяльності, міжнародних грантів, інших джерел, не заборонених

законодавством. Фінансування Національним фондом досліджень фундаментальних наукових досліджень, прикладних наукових досліджень, науково-технічних (експериментальних) розробок, виконавцями яких є лабораторія, та надання їй грантів здійснюється на *договірних засадах* за результатами відповідних конкурсів проєктів таких досліджень і розробок, що подаються лабораторією до Національного фонду досліджень відповідно до законодавства.

Тобто *«за рахунок коштів місцевих бюджетів у межах бюджетних програм»* – це передбачається або *«інші державні кошти»* або *«інші джерела»*.

Зауважимо, що Порядок формування та використання коштів Національного фонду досліджень України, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 4 грудня 2019 р. № 1007, визначає механізм формування та використання коштів, передбачених Національному фонду досліджень у *державному бюджеті* за програмою «Забезпечення діяльності Національного фонду досліджень, грантова підтримка наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок», тобто тільки коштів *державного бюджету*.

Що ж до фінансування *«за рахунок міжнародної технічної допомоги та інших джерел, не заборонених законодавством»*, то окреслюємо, що *міжнародна технічна допомога* — це фінансові та інші ресурси та послуги, що відповідно до міжнародних договорів України надаються партнерами з розвитку на безоплатній та безповоротній основі з метою підтримки України. Вона може залучатись у вигляді будь-якого *майна*, необхідного для забезпечення виконання завдань проєктів (програм), яке ввозиться або набувається в Україні, *робіт і послуг, прав інтелектуальної власності, фінансових ресурсів (грантів)* у національній чи іноземній валюті, *інших ресурсів*, не заборонених законодавством, у тому числі стипендій (п. 3 Р.2 Порядку залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2002 р. № 153). Але необхідно зазначити, що при залученні *міжнародної технічної допомоги* забезпечується формування стратегічної програми як документа, яким, на підставі результатів аналізу проблем *соціально-економічного розвитку* України, визна-

чаються пріоритетні напрями техніко-економічного співробітництва (економічні, фінансові, соціальні, правові, технічні та екологічні) між партнером з розвитку та Україною.

У зв'язку з недосконалістю нормативно-правової бази у сфері міжнародної технічної допомоги в Україні, зокрема, відсутністю Закону України «Про міжнародну технічну допомогу», наголошуємо на необхідності викладення у ДЦП основних чинників процедури надання міжнародної технічної допомоги, яка би стосувалася дослідницьких інфраструктур.

6. Щодо Розділу «Очікувані результати, ефективність Програми».

Враховуючи відображення у четвертому розділі ДЦП **«Очікувані результати, ефективність Програми»** саме *результатів* від *ефективності* виконання ДЦП, як взаємопов'язаних елементів, а не як окремих складових, доцільно викласти назву цього розділу в наступній редакції: **«Очікувані результати ефективності Програми»**.

У другому абзаці вказаного вище розділу ДЦП зазначено:

«Очікувані результати виконання Програми:

- створено та функціонують щонайменше 50 центрів колективного користування обладнанням, 9 державних ключових лабораторій, 3 національних наукових центри;
- створено і впроваджено систему взаємодії наявних та нових українських е-інфраструктур з урахуванням сучасних практик Європейського дослідницького простору;
- створено умови для запровадження в Україні нових дослідницьких інфраструктур європейського рівня;
- вчені та суб'єкти інноваційної діяльності отримують доступ до конкурентоздатної дослідницької інфраструктури та вмотивованість займатись науковою та науково-технічною діяльністю на високому рівні, що дасть можливість припинити відтік наукового потенціалу, як людського ресурсу за кордон.»

Відповідно змісту другого абзацу вказаного Розділу, він повинен відображати конкретні результати, які повинні бути здійсненими, тому доцільним вважаємо викласти цей абзац у наступній редакції:

«У результаті виконання Програми передбачається:

– **функціонування** щонайменше 50 центрів колективного користування обладнанням, 9 державних ключових лабораторій, 3 національних наукових центри;

– **впровадження** системи взаємодії наявних та нових українських е-інфраструктур з урахуванням сучасних практик Європейського дослідницького простору;

– **запровадження** в Україні нових дослідницьких інфраструктур європейського рівня;

– **отримання доступу** з боку вчених та суб'єктів інноваційної діяльності до конкурентоздатної дослідницької інфраструктури та вмотивованість займатись науковою та науково-технічною діяльністю на високому рівні, що дасть можливість припинити відтік наукового потенціалу, як людського ресурсу за кордон».

Враховуючи той факт, що підставою затвердження ДЦП є Концепція Державної цільової програми розвитку дослідницьких інфраструктур в Україні на період до 2026 року, яка схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 322-р, вважаємо, що зміст ДЦП повинен відображати основні ідеї та напрями вказаної концепції та містити повну назву міжнародних документів, на які в ДЦП є посилання, *тому останній абзац вказаного Розділу доцільно викласти в наступній редакції (з вказанням назви Угоди, виконання якої повинна забезпечувати Україна):*

«Ефективність здійснення заходів з виконання Програми забезпечується шляхом залучення цільових інвестицій на підвищення конкурентоспроможності дослідницьких інфраструктур, координації їх функціонування, збору і аналізу даних про такі інфраструктури, імплементації положень міжнародного законодавства у відповідній сфері у національне законодавство для забезпечення виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, а також формування позитивного іміджу України у світі».

7. В Розділі ДЦП «Обсяги та джерела фінансування» зазначено: «Фінансування заходів з реалізації Концепції здійснюватиметься за

рахунок коштів державного та місцевих бюджетів у межах бюджетних програм, затверджених на відповідний рік, а також за рахунок міжнародної технічної допомоги та інших джерел, не заборонених законодавством. Обсяг видатків, необхідних для виконання Програми, визначається щороку з урахуванням можливостей державного та місцевих бюджетів під час формування їх показників. Орієнтовний обсяг фінансування Програми становить _____ млн гривень».

По перше, вказаний розділ повинен відображати питання фінансування ДЦП, але не Концепції. По друге, якщо встановлена можливість фінансування за рахунок міжнародної технічної допомоги, то логічним є вказання при визначенні обсягу видатків необхідність врахування розміру такої допомоги.

На підставі вищезазначеного, Розділ ДПЦ «Обсяги та джерела фінансування» доцільно викласти в наступній редакції:

«Фінансування Програми здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів у межах бюджетних програм, затверджених на відповідний рік, а також за рахунок міжнародної технічної допомоги та інших джерел, не заборонених законодавством.

Обсяг видатків, необхідних для виконання Програми, визначається щороку з урахуванням можливостей державного та місцевих бюджетів під час формування **відповідних показників, розміру міжнародної технічної допомоги.**

Орієнтовний обсяг фінансування Програми становить _____ млн гривень».

Крім того, відповідно до пункту 30 Порядку розроблення та виконання державних цільових програм, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 31 січня 2007 р. № 106 (в редакції від 23.04.2021 р.), у розділі «Обсяги та джерела фінансування» окремо визначаються прогностичні обсяги фінансування, спрямовані на капітальні вкладення, інноваційну діяльність (дослідження і розробки), наукові дослідження та розробки, а також інші джерела фінансування (власні кошти виконавця, гранти, залучені кредити та інші кошти). Тому, враховуючи основну спрямованість цієї ДЦП, необхідно окреме визначення вказаних важливих об'єктів фінансування.

8. При формуванні прогностичних обсягів та джерел фінансування (п. 7 Додатку 1 до ДЦП- таблиця) *доцільним є вказання* одиниці (назви) величини обсягу фінансування, – млн. гривень (яка встановлена у Розділі ДПЦ «Обсяги та джерела фінансування») та передбачення окремим пунктом у джерелах фінансування міжнародну технічну допомогу (яка також регламентована у Розділі ДПЦ «Обсяги та джерела фінансування»).

ВИСНОВКИ

Зважаючи на викладені зауваження, вбачаємо доцільним запропонувати такі рекомендації щодо змісту державної програми розвитку дослідницьких інфраструктур в Україні на період до 2026 року та необхідними щодо врахування та відображення у ній:

По-перше, ДЦП це комплекс взаємопов'язаних завдань і заходів, які спрямовані на розв'язання найважливіших проблем розвитку держави. Фінансування ДЦП здійснюється з використанням коштів Державного бюджету України з узгодженням за строками виконання, складом виконавців, ресурсним забезпеченням, тому вкрай важливим є якісне підготування її проекту.

По-друге, необхідно внести редакційні правки стосовно вживання поняття «проект», оскільки усюди по тексту має вживатися «проект» за новими правилами правопису, а «проект» за старими, чого вже не повинно бути.

По-третє, оскільки Державна цільова програма розвитку дослідницьких інфраструктур в Україні розрахована до 2026 року, то у аналізованому проекті доцільно зазначити ті основні базові компоненти, що стосуються розвитку українських дослідницьких інфраструктур, зокрема, оновлений перелік пріоритетів, який започаткований у очікуваному Законі України «Про основні засади формування та реалізації пріоритетних напрямів наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності в Україні». Вибір пріоритетів та системних підходів для розвитку дослідницьких інфраструктур має бути ефективним хоча б тому, що існує розподіл обмежених бюджетних коштів, що відбувається в рамках обраних пріоритетів. Урахування пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та інноваційної ді-

яльності у ДЦП сприятиме відповідності європейським та світовим тенденціям, зокрема Цілям сталого розвитку (ЦСР) 2015-2030, до імплементації яких приєдналася Україна, оскільки завдання 11 із 17 сфер ЦСР безпосередньо містять необхідність використання «інноваційних технологій», «інноваційних підходів» та «інноваційних пріоритетів».

По-четверте, мають бути скориговані основні завдання дослідницьких інфраструктур у аспекті залучення, отримання, зберігання, управління та інтеграції наукових публікацій.

По-п'яте, необхідно вказати механізм реалізації забезпечення збереження, видимості, доступу, можливості взаємодії елементів дослідницьких інфраструктур та повторного використання наукових даних, що отримані дослідницькими інфраструктурами за рахунок державних коштів шляхом використання цифрових інфраструктур, зокрема тих, що об'єднані в рамках Європейської хмари відкритої науки.

По-шосте, оскільки реальна побудова багатьох заходів модернізації та функціонування дослідницьких інфраструктур потребує значних коштів, то у зв'язку з недосконалістю нормативно-правової бази необхідно передбачити фінансування державних ключових лабораторій за Державною цільовою програмою так, щоб були відображені основні чинники процедури надання міжнародної технічної допомоги.

По-сьоме, необхідно врахувати запропоновані пропозиції щодо змісту та логічної побудови розділів проєкту, які повинні бути взаємопов'язані між собою та відображати основну мету ДЦП. Отже, вважаємо доцільним коригування проєкту ДЦП відповідно наданих пропозицій, зокрема щодо структури проєкту та змістовного наповнення розділів.

**Тези доповідей за матеріалами круглого столу
«Актуальні проблеми господарської діяльності
в умовах розбудови економіки Індустрії 4.0»**

Борисов Ігор Вячеславович

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник НДІ
правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України
ORCID: 0000-0002-3055-013X*

**ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВОВЕ ПОЛОЖЕННЯ
КЛАСТЕРІВ В УКРАЇНІ**

Тези присвячені дослідженню правового положення кластерів в Україні в умовах четвертої промислової революції.

Ключові слова: кластер, кластерна організація, кластерна політика, смарт-спеціалізація, механізм.

Borysov Igor

*PhD, Senior Researcher of the Scientific and Research Institute
of Providing Legal Framework for the Innovative Development
of NALS of Ukraine
ORCID: 0000-0002-3055-013X*

ON THE LEGAL STATUS OF CLUSTERS IN UKRAINE

The theses are devoted to the study of the legal status of clusters in Ukraine in the conditions of the fourth industrial revolution.

Keywords: cluster, cluster organization, cluster policy, smart specialization, mechanism.

1. В умовах четвертої промислової революції економічне зростання України та її інтеграція у світовий економічний простір залежать від структурно-галузевої економічної політики держави, спрямованої на стимулювання галузей, які визначають науково-технічний прогрес, забезпечують конкурентоспроможність вітчизняної

продукції, а також і від тих інституційних перетворень, які спрямовані на формування раціональної багатуокладної економічної системи, забезпечення розвитку різних форм господарювання, зокрема, і кластерної моделі співпраці підприємців. Однак це не тільки комплекс державних заходів і механізмів підтримки кластерів та кластерних ініціатив, що забезпечують підвищення конкурентоспроможності регіонів, підприємств, які входять в кластер, розвиток інститутів, що стимулюють їх формування, а також забезпечують впровадження інновацій, а й комплекс відповідних громадських заходів і механізмів. Прикладом цього слугує той факт, що при співпраці українських експертів, науковців, підприємців, бізнес-об'єднань та асоціацій, зокрема, ПрАТ «Запоріжтрансформатор», АСК «Укррічфлот», Корпорації «УкрІннМаш», ПрАТ «Керамет», ПрАТ «Український графіт», ТОВ «ІстВан», Корпорації виконавчих та комерційних підприємств «Союз», Федерації роботодавців України, СП «ІНТРЕЙД», ТОВ «Білоцерківський завод «ТРІБО», ТОВ «Александр-Девелопмент» при комунікаційній підтримки Торгово-промислової палати України було проведено дослідження відродження економіки України шляхом новітнього індустріального розвитку (НІРУ), як найкоротшого шляху побудови технологічної економіки країни, включаючи і кластерний підхід [1].

Проект Національної програми кластерного розвитку України до 2027 року (далі – Проект) – рамкова програма, що подається на затвердження в Мінекономіки з метою встановлення керівного документу для всіх стейкхолдерів кластерного розвитку України [2], розроблений групою експертів кластерного комітету платформи Industry4Ukraine, до якої на сьогодні входить більше 60 організацій, серед яких 45 – це громадські та бізнес-об'єднання, що представляють малий та середній бізнес різних галузей промисловості, незалежні аналітичні центри та експертні групи. Проект містить окремий розділ по інтеграції зі **смарт-спеціалізацією** («S3» – від англ. Smart Specialisation Strategy) як концепції та політики інноваційного регіонального розвитку Євросоюзу, що сприяє економічному зростанню в регіонах через краще розкриття його потенціалу. Слід зазначити, що такий самий підхід спостерігається і в інших країнах світу,

де кластерна модель розвитку економіки впроваджується вже давно. Зокрема, в цих країнах ініціаторами та координаторами створення кластерів можуть бути як державні і регіональні органи влади та інституції, так і приватні компанії та недержавні об'єднання. Серед таких, наприклад, в США переважають венчурні інвестори, стартапи, державні науково-дослідні установи, а в країнах Євросоюзу – регіональні органи влади [3].

Поняття економічного кластеру було запропоновано професором кафедри ділового адміністрування Гарвардської школи бізнесу Майклом Портером, який досліджуючи проблему конкуренції, обґрунтував кластеризацію економіки із позиції створення конкурентних переваг. Тобто, на думку вченого, у промислових кластерах створюються найкращі умови для підвищення конкурентоспроможності, що є головним мотивом для їх створення. Конкурентоспроможність за М. Портером повинна бути створена, а не набута. Вчений розглядав кластер як групу географічно сусідніх взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих компаній та організацій, що діють у певній сфері і характеризуються спільністю діяльності [4].

Кластерна модель на сьогодні апробована в багатьох високорозвинених країнах світу – США, Фінляндії, Німеччині, Японії та дає позитивні результати [5, с. 5]. Так, регіони, які мають більшу кількість розвинених кластерів, демонструють більш високий рівень прибутковості, а нові види бізнесу швидше формуються і швидше прогресують саме в кластерних структурах [2, с. 12]. Світовий досвід свідчить, що утворення і функціонування кластерів в різних секторах регіональної економіки супроводжуються вираженими синергетичними ефектами.

Відповідно до Проекту, кластер – це галузеве, територіальне та добровільне об'єднання організацій, які тісно співпрацюють між собою, а також з іншими суб'єктами в ланцюжку створення цінності з метою підвищення конкурентоздатності власної продукції, її експорту й сприяння економічному розвитку регіону.

Кластерна організація – організація, яка підтримує посилення в співпраці, інноваціях та мережеву взаємодію в рамках кластерів і діє, як провайдер інноваційних послуг, які стимулюють інноваційну

активність, особливо для МСП (малого і середнього підприємництва). Таким чином, діяльність кластерної організації повинна відповідати таким критеріям як: інноваційність, високотехнологічність та соціальна значимість.

Кластери як мережеві структури орієнтовані на створення нової цінності всередині мережі або зниження трансакційних та економічних витрат діяльності. Вони доповнюють один одного у виробничо-збутових ланцюгах або при реалізації проектів інноваційного характеру.

Особливість кластерної політики полягає в тому, що **влада спонукає та стимулює** усіх учасників кластерів – підприємців, науковців та розробників співпрацювати з підприємствами для розкриття головних напрямів секторів спеціалізації регіону.

Таким чином, кластери позиціонуються в Проекті з інструментом по реалізації стратегій S3, яка базується на партнерстві між представниками бізнесу, влади, науково-технічних установ та громадськості. Вважається, що діяльність компанії відповідає всім критеріям для пріоритетних напрямків, які обрало керівництво країни: інноваційність, високотехнологічність та соціальна значимість.

2. Разом із тим, якщо вчені-економісти давно і плідно досліджують проблеми розвитку кластерів, то в національній юридичній доктрині сутність кластерів як колективних утворень ще чекає свого часу. Перш за все це пов'язано з тим, що кластерна політика в українській економіці – нове явище, яке викликане, як вже зазначалося, потребами в об'єднанні інвестиційної, регіональної та інноваційної політики в певних регіонах з метою підвищення ефективності управління економікою і отримання необхідних результатів з найменшими витратами. До того ж в Україні існує перспективне законодавство, а на рівні чинного законодавства поняття кластер не закріплено. Тому відсутня і сама можливість системно аналізувати нормативну базу кластерної політики держави і пропонувати шляхи її подальшої модернізації.

Між тим, якщо економісти вважають недоліком те що, на відміну від досвіду європейських країн, кластери, наприклад, в сфері ІТ-технологій, створюються виключно на підставі договору між пу-

блiчними i приватними партнерами, а не в формi комплексного со-
цiально-економiчного утворення, що допускає використання рiзних
фiнансових iнструментiв та iнститутiв [6, с. 57], то ми займаємо про-
тилежну позицiю.

Вважаємо, що слiд погодитись з визначенням кластеру, яке дано
в Проектi. Кластер – вид пiдприємницького об’єднання, до складу
якого на пiдставi договору, входять юридичнi особи та/або фiзичнi
особи-пiдприємцi, якi координують свою дiяльнiсть, що спрямована
на участь у виробництвi товарiв (робiт, послуг) з метою пiдвищення
конкуренцiї, розширення ринкiв збуту, а також виконання соцiально-
важливих i суспiльно корисних завдань (програм).

Договiр про створення кластеру може бути як двостороннiм, так
i багатостороннiм непойменованим договором, який регулює відно-
сини мiж учасниками кластеру.

В кластерi мiж його учасниками не виникають вiдносин еконо-
мiчної (фiнансової) залежностi, коли одна юридична особа контро-
лює дiяльнiсть iншої юридичної особи, якi найбiльш яскраво прояв-
ляються мiж тим при створеннi холдiнгiв, iнвестицiйних i пайових
фондiв, промислово-фiнансових груп та iнших об’єднань також
юридично незалежних i самостiйних учасникiв обороту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Економiчне вiдродження через iндустрiальний розвиток України.
Харкiв: Повноколiр, 2020. 432 с.

2. Проект Нацiональної програми кластерного розвитку до 2027. URL:
[http://www.industry4ukraine.net/publications/proyekt-nacziionalnoyi-programy-
klasterного-rozvytku-do-2027/](http://www.industry4ukraine.net/publications/proyekt-nacziionalnoyi-programy-klasterного-rozvytku-do-2027/).

3. Смарт-спецiалiзацiя в Україні – якою має бути цiльова модель. URL:
[http://www.industry4ukraine.net/publications/smart-speczializacziya-v-ukrayini-
yako-yu-maye-buty-czilova-model/](http://www.industry4ukraine.net/publications/smart-speczializacziya-v-ukrayini-yako-yu-maye-buty-czilova-model/).

4. Портер М. Конкуренция. Пер. с англ. Москва: Издательский дом «Ви-
льямс», 2005. 608 с.

5. Федоренко В. Г., Тугай А. М., Гойко А. Ф., Джабейло В. Б. Концепцiя
кластерної полiтики в Україні. *Економiка та держава*. 2008. № 11. С. 5–15.

6. Бай С. И., Присяжнюк А. Ю. IT-кластеры в Украине: экономический
потенциал. *Економiка України*. 2018. № 9 (674). С. 50–59.

REFERENCES

1. Ekonomichne vidrodzhennia cherez industrialnyi rozvytok Ukrainy. (2020). Kharkiv: Povnokolir [in Ukrainian].
2. Proekt Natsionalnoi prohramy klasterneho rozvytku do 2027. URL: <http://www.industry4ukraine.net/publications/proyekt-naczionalnoyi-programy-klasterneho-rozvytku-do-2027/> [in Ukrainian].
3. Smart-spetsializatsiia v Ukraini – yakoiu maie buty tsilova model. URL: <http://www.industry4ukraine.net/publications/smart-speczializacziya-v-ukrayini-yakoyu-maye-buty-czilova-model/> [in Ukrainian].
4. Porter M. (2005). Konkurentsya. Moskva: Izdatelskiy dom «Viliams» [in Russian].
5. Fedorenko V. H., Tuhai A. M., Hoiko A. F., Dzhabeilo V. B. (2008). Kontseptsiiia klasternoi polityky v Ukraini. *Ekonomika ta derzhava – Economy and state*, 11, 5–15 [in Ukrainian].
6. Bay S. I., Prisyazhnyuk A. Yu. (2018). IT-klastery v Ukraine: ekonomicheskyy potentsial. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 9 (674), 50–59 [in Russian].

Брояков Сергій Вікторович

*молодший науковий співробітник НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України
ORCID: 0000-0002-0636-7490*

КРИТЕРІЇ КОНТРОЛЬОВАНостІ ОПЕРАЦІЙ ЗА ПОДАТКОВИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ США: ПРАВИЛА ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ

Наукова робота присвячена дослідженню проблем, що виникають при визначенні контрольованості господарських операцій в цілях трансфертного ціноутворення у США. Автором було визначено спеціальний юридичний склад, який застосовується IRS для перерозподілу оподаткованого доходу контрольованого платника податків. Зазначено, що елементами такого юридичного складу є: 1) дві або більше організації або підприємства; 2) спільна власність або контроль; 3) рішення IRS про те, що перерозподіл доходу необхідний задля недопущення ухилення від оподаткування або ж для правильного визначення доходу.

Ключові слова: трансфертне ціноутворення, контрольовані операції, IRS, спеціальний юридичний склад, спільна власність або контроль.

Broiakov Serhii

*Junior Researcher of the Scientific and Research Institute of Providing
Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine
ORCID: 0000-0002-0636-7490*

CRITERIA OF CONTROLLED OPERATIONS UNDER US TAX LAW: TRANSFER PRICING RULES

The scientific work is devoted to the study of problems that arise when determining the controllability of business transactions for the purpose of transfer pricing. The author has determined a special legal structure that is used by the IRS to redistribute the taxable income of a controlled taxpayer. It is noted that the elements of such a legal structure are: 1) two or more organizations, trades, or businesses; 2) common ownership or control; 3) IRS determination that a reallocation is necessary to prevent tax evasion or to reflect income clearly.

Keywords: transfer pricing, controlled transactions, IRS, special legal structure, common ownership or control.

Проблематика пов'язана із трансфертним ціноутворенням є як ніколи актуальною в силу перманентної трансформації відповідного інституту податкового права. При цьому трансформація національних податково-правових інститутів тільки виграла б в аспекті послідовності, якби спиралася, в тому числі і на зарубіжний досвід. У зв'язку із цим і було проведено дослідження окремих аспектів трансфертного ціноутворення за податковим законодавством США. У рамках даного дослідження ми проведемо аналіз нормативних вимог, за посередництвом яких у США визначається пов'язаність контрагентів та відповідно відбувається детермінація операцій між такими контрагентами як контрольованих.

Питання трансфертного ціноутворення регламентуються положеннями розділу 482 Податкового кодексу США (U.S. Internal Revenue Code) [1]. Розділ 482 Податкового кодексу США уповноважує Службу внутрішніх доходів США (IRS) розподіляти валовий до-

хід/витрати між двома або більше підприємствами, що перебувають у спільній власності або під спільним контролем, коли це необхідно, щоб запобігти ухиленню від оподаткування або ж з метою належного відображення дійсних доходів таких підприємств. Якщо узагальнити, то мета Розділу 482 Податкового кодексу США полягає у тому, щоб поставити контрольованого платника податків у становище податкового паритету з неконтрольованим платником податків шляхом визначення справжнього оподаткованого доходу контрольованого платника податків. Для цього IRS здійснює перерозподіл оподаткованого доходу контрольованого платника податків та визначає дійсний розмір податкових зобов'язань такого платника податків.

У цілях перерозподілу оподаткованого доходу IRS застосовує нормативно закріплені умови. Фактично мова йде про наступний спеціальний юридичний склад:

- 1) дві або більше організації або підприємства (two or more organizations, trades, or businesses);
- 2) спільна власність або контроль (common ownership or control);
- 3) рішення IRS про те, що перерозподіл доходу необхідний задля недопущення ухилення від оподаткування або ж для правильного визначення доходу (IRS determination that a reallocation is necessary to prevent tax evasion or to reflect income clearly).

Тільки наявність усіх вищезазначених елементів спеціального юридичного складу дозволяє IRS здійснити перерозподіл оподаткованого доходу контрольованого платника податків.

У рамках даного дослідження пропонуємо зосередити увагу саме на першій та другій умові відповідного юридичного складу. Аналіз третьої умови є недоцільним, так як особливості оцінки IRS кожної окремо взятої ситуації потрібно розглядати в контексті.

Перша умова (два або більше суб'єкта) є кількісно-суб'єктною умовою. Положення трансфертного ціноутворення застосовуються у тому випадку, якщо є принаймні два суб'єкта: контролюючий суб'єкт та контрольований суб'єкт. Саме у рамках взаємодії двох або більше суб'єктів можуть простежуватися ознаки контрольованості операцій. Дана умова має об'єктивно обумовлену природу, а тому її встановлення на практиці не викликає жодних запитань.

Ключовою є саме друга умова – умова про спільну власність або спільний контроль. Слід відмітити, що дана умова, фактично, має дві складові:

- 1) спільна власність (об'єктивний критерій) (common ownership);
- 2) спільний контроль (суб'єктивний критерій) (common control).

На практиці, якщо відсутній об'єктивний критерій (немає пов'язаних осіб, які б володіли часткою більше ніж 50 % в обох компаніях), то потрібно переходити до суб'єктивного критерію (визначати наявність відносин фактичного контролю). Тобто первинно відбувається перевірка наявності об'єктивного критерію, а вже потім (у випадку відсутності першого) проводять аналіз з приводу наявності суб'єктивного критерію.

Потрібно відмітити, що спільний контроль (суб'єктивний критерій), може отримувати свій вияв у наступних формах: 1) контроль шляхом голосування (voting control); 2) управлінський контроль (management control); 3) узгоджені дії (acting in concert). Коли мова йде про критерій спільного контролю, то тут мова може йти про будь-яку форму контролю, що має прямий або ж непрямий зовнішній вираз. Наприклад, часто фактичний контроль визначають на підставі управління двома різними компаніями з боку членів однієї родини. Наявність спільного контролю повинна визначатися кожного разу на підставі оцінки цілої низки об'єктивних факторів, які можуть у своїй сукупності свідчити про наявність відносин контролю.

Отже, здійснення перерозподілу доходів платинка податків у рамках процедур із визначення контрольованих операцій є комплексною та складноструктурованою діяльністю, яка потребує системного та послідовного підходу з боку IRS.

ЛІТЕРАТУРА

1. U. S. Internal Revenue Code. IRS official website. URL: https://www.irs.gov/pub/irs-apa/482_regs.pdf.

REFERENCES

1. U. S. Internal Revenue Code. IRS official website. URL: https://www.irs.gov/pub/irs-apa/482_regs.pdf [in English]

Вапнярчук Наталія Миколаївна

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку

НАПрН України

ORCID: 0000-0003-2764-3826

ДО ПИТАННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У роботі розглядаються питання цифровізації освіти у контексті цифрових компетентностей учасників освітнього процесу.

Ключові слова: цифровізація освіти, цифрові компетентності.

Vapniarchuk Nataliia

PhD, Senior Researcher of the Scientific and Research Institute

of Providing Legal Framework for the Innovative Development

of NALS of Ukraine

ORCID: 0000-0003-2764-3826

ON THE QUESTION OF DIGITIZATION OF EDUCATION IN UKRAINE

The paper considers the issues of digitalization of education in the context of digital competencies of participants in the educational process.

Keywords: digitalization of education, digital competencies.

В епоху стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та інновацій важливого значення набувають процеси цифровізації. В останні роки в напрямі реформування освіти в багатьох економічно розвинених державах відбулася розробка ключових документів, що стали орієнтирами для освітян, серед яких розроблена та представлена в країнах ЄС Рамка цифрової компетентності для громадян 2.0 (Digital Competence Framework for Citizens 2.0)⁸, яка побудована на основі досвіду багатьох держав та вміщує опис основних галузей у сфері цифрової компетентності, якими має володіти сучасний громадянин. Це такі сфери, як інформація та цифрова

грамотність, комунікація та співробітництво, створення цифрового контенту, безпечність розв'язання проблем. Рамка цифрової компетентності 2.0 включає наступні рівні: базовий користувач, незалежний користувач, професійний користувач.

Європейською спільнотою здійснено значну роботу щодо створення потенціалу для цифрової трансформації освіти та навчання, зокрема для зміни вимог до навичок та компетентностей для громадян. Робота була зосереджена на розробці рамок цифрової компетентності для громадян (DigComp), для педагогів (DigCompEdu), для освітніх організацій (DigCompOrg) та для споживачів (DigCompConsumers). У 2016 р. була опублікована система підходів до відкритих вищих навчальних закладів (OpenEdu), а також рамка підприємницької компетентності (EntreComp). Додаткові дослідження європейською спільнотою були проведені в галузі обчислювального мислення (CompuThink) та навчання аналітики і масове відкриття онлайн-курсів (MOOCs) (MOOCNowledge, MOOCs4inclusion).

Важливий аспект – приєднання рамки до системи Europass, що дає змогу тим, хто працевлаштовується та навчається, оцінювати власну цифрову компетентність і наводити результати цієї оцінки (приклад – блок компетентності, що присвячений оцінюванню даних, інформації та цифрового контенту). Зокрема, особа повинна вміти аналізувати, порівнювати та критично оцінювати достовірність і надійність джерел даних, інформації та цифровий контент; аналізувати, тлумачити та критично оцінювати дані, інформацію та цифровий контент) [1].

Згідно з експертними оцінками, до 2030 р. від 75 до 375 млн працівників, які складають від 3 до 14% світової робочої сили, будуть змушені змінити свою професію. Стає актуальним мислити не стільки з точки зору робочих місць, скільки з точки зору навичок і пристосовувати ці навички до потреб ринку праці. Крім того, оскільки технології розвиваються з безпрецедентною швидкістю, програми навчання цифровим навичкам повинні постійно оновлюватися, щоб забезпечити найбільш важливі професійні навички для дорослих учнів. Традиційні громадські центри, наприклад бібліотеки, можуть забезпечувати нові навчальні програми для членів общини.

Наприклад, у рамках Національної стратегії безперервного навчання (2014–2020 років) у Болгарії бібліотеки забезпечують навчання цифровим навичкам різних соціальних груп. У Польщі Управління електронних комунікацій організовує курси кодування для посилення формування творчого і аналітичного мислення [2].

Україна також стала на шлях цифровізації, про що свідчить прийняття у 2018 році Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки. Ця концепція передбачає здійснення заходів щодо впровадження відповідних стимулів для цифровізації економіки, суспільної та соціальної сфер, усвідомлення наявних викликів та інструментів розвитку цифрових інфраструктур, набуття громадянами цифрових компетенцій, а також визначає критичні сфери та проекти цифровізації, стимулювання внутрішнього ринку виробництва, використання та споживання цифрових технологій.

Відповідно до Концепції основними напрямками цифровізації освіти є: – створення освітянських ресурсів і цифрових платформ з підтримкою інтерактивного та мультимедійного контенту для загального доступу закладів освіти та учнів, зокрема інструментів автоматизації головних процесів роботи навчальних закладів; – розроблення та впровадження інноваційних комп'ютерних, мультимедійних та комп'ютерно орієнтованих засобів навчання та обладнання для створення цифрового навчального середовища (мультимедійні класи, науково-дослідних STEM-центрів лабораторії, інклюзивні класи, класи змішаного навчання); – організація широкосмугового доступу до Інтернету учнів та студентів у навчальних класах та аудиторіях в закладах освіти всіх рівнів; – розвиток дистанційної форми освіти з використанням когнітивних та мультимедійних технологій [3].

Сьогодні розвиток цифрового середовища та глобальної мережі охоплює практично всі сфери життя. Орієнтиром, зокрема, у прийнятті на роботу є володіння людиною цифровими навичками, які дають можливість швидко та ефективно виконувати поставлені завдання, бути успішною та використовувати потенційні можливості. Особливого значення в системі освіти набуває питання, як забезпечити навчальний процес відповідними навчально-методичними

засобами та навчальними програмами, щоб школа, університет, викладач і система підвищення кваліфікації викладачів відповідала сучасним глобальним і національним викликам й надавала сучасну підтримку у сфері цифрових технологій, розвивала та формувала сучасні цифрові компетенції. Як зазначає С. Шкарлет, «Цифровізація освіти – один із пріоритетів МОН розвитку можливостей дистанційного навчання. Тому з-поміж ключових завдань для нас на 2021 рік є затвердження Концепції цифрової трансформації освіти і науки, забезпечення закладів освіти цифровою інфраструктурою, розвиток Всеукраїнської школи онлайн, модернізація державного електронного журналу та підвищення рівня цифрової компетентності педагогічних працівників» [4].

Переконані актуальним і перспективним напрямом розвитку вітчизняної системи освіти є її цифровізація. Зосередитися на цифровізації освіти для України це правильний і єдиний спосіб скоротити настільки відчутний розрив у міжнародних показниках порівняно з іншими країнами світу. Це питання ще більше загострилося через пандемію коронавірусу COVID-19, карантинні заходи та необхідність дистанційного навчання. Цифровізація освіти в Україні – це впровадження в освітній процес на всіх рівнях сучасних інформаційно-комунікаційних технологій з метою розвитку у молоді навичок XXI століття (в тому числі – аналізу достовірності отриманої інформації, застосування критичного мислення), максимального використання в навчальних цілях різноманітного мультимедійного контенту, інтенсифікація освітнього процесу за рахунок застосування інтерактивних методів навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Europass – інструмент для оцінювання цифрової компетентності. URL: <https://ec.europa.eu/jrc/en/digcomp/digital-competence-framework>

2. Запорожець Т. В. Поглиблення цифрових компетенцій громадян як умова забезпечення їх готовності до використання цифрових можливостей. Інвестиції: практика та досвід” включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки та державного управління. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=7055&i=16>

3. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: розпорядження КМУ від 17.01.2018 р. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>

4. Цифровізація освіти, досвід регіонів, актуальність для позашкільля – відбулась онлайн-сесія щодо дистанційного навчання. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/cifrovizaciya-osviti-dosvid-regioniv-aktualnist-dlya-pozashkilliya-vidbulas-onlajn-sesiya-shchodo-distancijnogo-navchannya>

REFERENCES

1. Europass – instrument dlia otsiniuvannia tsyfrovoi kompetentnosti. URL: <https://ec.europa.eu/jrc/en/digcomp/digital-competence-framework> [in Ukrainian].

2. Zaporozhets T. V. Pohlyblennia tsyfrovyykh kompetentsii hromadian yak umova zabezpechennia yikh hotovnosti do vykorystannia tsyfrovyykh mozhlyvosti. Investytzii: praktyka ta dosvid” vklucheno do pereliku naukovyykh fakhovykh vydan Ukrainy z pytan ekonomiky ta derzhavnoho upravlinnia. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=7055&i=16> [in Ukrainian].

3. Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku tsyfrovoy ekonomiky ta suspilstva Ukrainy na 2018-2020 roky ta zatverdzhennia planu zakhodiv shchodo yii realizatsii: rozporiadzhennia KМУ від 17.01.2018 r. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text> [in Ukrainian].

4. Tsyfrovizatsiia osvity, dosvid rehioniv, aktualnist dlia pozashkillia – vidbulas onlain-sesiia shchodo dystantsiinoho navchannia. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/cifrovizaciya-osviti-dosvid-regioniv-aktualnist-dlya-pozashkilliya-vidbulas-onlajn-sesiya-shchodo-distancijnogo-navchannya> [in Ukrainian].

Васильєв Станіслав Валерійович
*кандидат юридичних наук, доцент,
старший науковий співробітник НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України
ORCID: 0000-0002-1470-4426*

ВИЗНАЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ЛІКАРСЬКОГО ЗАСОБУ В УМОВАХ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Дослідження присвячено визначенню інноваційного лікарського засобу в умовах імплементації європейського законодавства. Вивчено українське та європейське законодавство, яке встановлює види лікарських засобів, праці українських науковців, які досліджували дану проблематику. Порівнюються визначення інноваційного, генеричного та референтного лікарських засобів за українським та європейським законодавством. Запропоноване власне визначення інноваційного (оригінального або референтного) лікарського засобу.

Ключові слова: інновації, лікарський засіб, імплементація, європейське законодавство.

Vasyliiev Stanislav
*PhD in Law, Associate Professor, Senior Researcher of the Scientific
and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative
Development of NALS of Ukraine
ORCID: 0000-0002-1470-4426*

DEFINITION OF INNOVATIVE MEDICINAL PRODUCT IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN LEGISLATION IMPLEMENTATION

The study is devoted to the definition of an innovative medicinal product the conditions of European legislation implementation. Ukrainian and European legislation, which establishes the types of medicines, the works of Ukrainian scientists who have studied this issue have been studied. The definitions of

innovative, generic, reference medicines according to Ukrainian and European legislation are compared. The own definition of an innovative (original or reference) medicinal product is offered.

Keywords: innovations, medicinal product, implementation, European legislation.

В умовах імплементації норм європейського права до українського законодавства необхідно визначити статус інноваційних лікарських засобів з урахуванням норм європейського законодавства. При цьому необхідно пам'ятати про виключне суспільне значення інноваційних лікарських засобів, оскільки саме вони дозволяють долати епідемії нових вірусів або стримувати розвиток хронічних захворювань.

Відповідно до ст. 474 Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом від 27 червня 2014 року закріплено обов'язок України здійснювати поступове наближення свого законодавства до права ЄС відповідно до Додатків I-XLIV до цієї Угоди на основі зобов'язань, визначених у Розділах IV, V та VI цієї Угоди, а також відповідно до положень цих Додатків [6]. Дана норма стосується українського законодавства в цілому, в тому числі і законодавства, яке регулює обіг лікарських засобів.

Визначення інноваційного лікарського засобу міститься у Порядку проведення експертизи реєстраційних матеріалів на лікарські засоби, що подаються на державну реєстрацію (перереєстрацію), а також експертизи матеріалів про внесення змін до реєстраційних матеріалів протягом дії реєстраційного посвідчення (далі – Порядок № 426). Згідно із пп. 36 п. 1 розділу II Порядку № 426 «Визначення термінів» оригінальний (інноваційний) лікарський засіб – це лікарський засіб, що був уперше у світі зареєстрований на основі повного комплексу документів щодо його якості, безпеки та ефективності (повної реєстраційної інформації) [4]. Отже, ключовою характеристикою інноваційного лікарського засобу є здійснення його державної реєстрації вперше у світі.

Доктринальне визначення інноваційного лікарського засобу було запропоноване І. С. Вороніною. На думку дослідниці, інноваційним є лікарський засіб, що був уперше у світі зареєстрований на основі

повного реєстраційного досьє (повного комплексу документів щодо його ефективності, безпеки та якості) та має патентний захист активних компонентів на певний період часу [1, с. 54]. Таким чином, і українські підзаконні акти, і праці українських науковців містять визначення інноваційного лікарського засобу.

Обіг лікарських засобів у Європейському Союзі регулюється декількома регламентами та директивами. Одним з основних законодавчих актів є Директива 2001/83/ЄС Європейського парламенту та Ради ЄС «Про звід законів Співтовариства стосовно лікарських засобів для людини» від 6 листопада 2001 року (далі – Директива № 2001/83/ЄС). Відповідно до ч. 2 ст. 10 Директиви 2001/83/ЄС референтним лікарським засобом є той засіб, який ліцензований за ст. 6 та у відповідності до ст. 8 даної Директиви. Необхідно пояснити, що у ст. 6 і ст. 8 Директиви 2001/83/ЄС встановлені загальні вимоги для отримання торгівельної ліцензії на розміщення лікарського засобу. При цьому відповідно до ч. 1 ст. 8 Директиви 2001/83/ЄС встановлена спрощена процедура для отримання торгівельної ліцензії для розміщення на ринку генеричного лікарського засобу. Згідно із ч. 2 ст. 10 Директиви 2001/83/ЄС властивості генеричного лікарського засобу порівнюються із референтним лікарським засобом [5]. Отже, основною ознакою референтного лікарського засобу за законодавством ЄС є отримання торгівельної ліцензії на його реалізацію за повною процедурою.

Варто зазначити, що європейська процедура отримання торгівельної ліцензії для розміщення лікарського засобу на ринку цілком відповідає українській державній реєстрації лікарського засобу. В українських підзаконних актах значення терміну «інноваційний лікарський засіб» пов'язане із його державною реєстрацією вперше у світі. Таким чином, сутність європейського терміну «референтний лікарський засіб» відповідає українському терміну «інноваційний (оригінальний) лікарський засіб».

Відповідно до пп. 52 п. 1 розділу II Порядку № 426 «Визначення термінів» референтний лікарський засіб – це лікарський засіб, з яким порівнюється досліджуваний лікарський засіб і який є, насамперед, оригінальним (інноваційним) лікарським засобом з доведе-

ними ефективністю, безпекою та якістю [4]. Отже, українське визначення «референтного лікарського засобу» вказує на порівняння певного інноваційного лікарського засобу із генеричним. А європейське визначення «референтного» лікарського засобу акцентує увагу на отриманні торговельної ліцензії для розміщення його на ринку. Можемо зробити висновок, що українське та європейське визначення «референтного» лікарського засобу не відповідають одне одному.

В українській законотворчій практиці була спроба імплементації європейського законодавства, яке регулює обіг лікарських засобів. Відповідно до п. 22 ч. 1 ст. 1 проекту Закону України «Про особливості імплементації окремих положень законодавства Європейського Союзу щодо обігу лікарських засобів» № 4465 лікарський засіб є оригінальним (інноваційним), якщо на нього вперше у світі видана торгова ліцензія на основі повного досьє щодо його ефективності, безпеки та якості [3]. Дане визначення сформульоване з урахуванням європейської процедури видачі торговельної ліцензії на розміщення лікарського засобу. Зміст цього терміну цілком відповідає визначенню «референтного лікарського засобу», закріпленого у ч. 2 ст. 10 Директиви 2001/83/ЄС.

Також у п. 33 ч. 1 ст. 1 проекту Закону України № 4465 закріплено, що лікарський засіб є референтним, якщо з ним має порівнюватися генеричний лікарський засіб, і він є оригінальним (інноваційним) лікарським засобом з доведеною ефективністю, безпекою та якістю [3]. Разом із тим, дане визначення також не відповідає сутності терміну «референтний лікарський засіб», передбаченого у ч. 2 ст. 10 Директиви 2001/83/ЄС.

Отже, європейське законодавство не містить визначення «інноваційний лікарський засіб». Воно використовує терміни «генеричний» та «референтний» лікарські засоби. Сутність закріпленого в українському законодавстві поняття «референтний лікарський засіб» не збігається із визначенням референтного лікарського засобу в європейському законодавстві.

Водночас, на нашу думку, в Законі України «Про лікарські засоби» повинно міститися визначення саме «інноваційного» лікарського засобу. Адже встановлення критеріїв інноваційності дозво-

ляє спрямувати державну підтримку для наукових досліджень зі створення саме нових лікарських засобів. Подібну думку поділяє і А. В. Останіна. Дослідниця зазначає, що до недоліків інноваційної діяльності у фармацевтичній сфері можна віднести недосконалість державної законодавчої бази щодо визначення оригінальності лікарського засобу та впровадження таких препаратів у лікувальний процес замість генеричних, непатентованих ліків [2, с. 94]. Отже, закріплення інноваційності лікарських засобів в українському законодавстві є важливою передумовою для надання державної підтримки науковим дослідженням зі створення таких препаратів.

Таким чином, з метою уніфікації термінології українського та європейського законодавства, яке регулює створення інноваційних лікарських засобів, пропонується в проєкті доопрацьованого Закону України «Про імплементацію норм законодавства Європейського Союзу щодо обігу лікарських засобів» закріпити наступне визначення: «Інноваційний (оригінальний або референтний) лікарський засіб – лікарський засіб, який було вперше у світі зареєстровано на основі повного досьє щодо його ефективності, безпеки та якості, з яким має порівнюватися генеричний лікарський засіб».

Література

1. Вороніна І. С. Правова характеристика інноваційних лікарських засобів. *Право та інновації*. 2015. № 2 (10). С. 49–54.
2. Останіна А. В. Правовое обеспечение инновационной деятельности в фармацевтической сфере. *Legea și viața*. 2019. № 9/2 (333). С. 92–95.
3. Про особливості імплементації окремих положень законодавства Європейського Союзу щодо обігу лікарських засобів : проєкт Закону України № 4465. *Законотворчість України. Верховна Рада України*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58784 (дата звернення: 26 квітня 2021 року).
4. Порядок проведення експертизи реєстраційних матеріалів на лікарські засоби, що подаються на державну реєстрацію (перереєстрацію), а також експертизи матеріалів про внесення змін до реєстраційних матеріалів протягом дії реєстраційного посвідчення : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 26 серпня 2005 року № 426. *Офіційний вісник України*. 2005. № 39. Ст. 2494.

5. Про звіт законів Співтовариства стосовно лікарських засобів для людини : Директива 2001/83/ЄС Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу від 6 листопада 2001 року. *Official journal of European union*. 2001. L 311. P 67.

6. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2014 року. *Офіційний вісник України*. 2014. № 75. Ст. 2125.

REFERENCES

1. Voronina I. S. (2015). Pravova kharakterystyka innovatsiinykh likarskykh zasobiv. *Pravo ta innovatsii - Law and innovation*, 2 (10), P. 49–54 [in Ukrainian].

2. Ostanina A. V. (2019). Pravovoye obespecheniye innovatsionnoy deyatel'nosti v farmatsevticheskoy sfere. *Legea și viața, № 9/2 (333)*, P. 92–95 [in Russian].

3. Pro osoblyvosti implementatsii okremykh polozhen zakonodavstva Yevropeiskoho Soiuzu shchodo obihu likarskykh zasobiv : proekt Zakonu Ukrainy № 4465. *Zakonotvorchist Ukrainy. Verkhovna Rada Ukrainy*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58784 [in Ukrainian].

4. Poriadok provedennia ekspertyzy reiestratsiinykh materialiv na likarski zasoby, shcho podaiutsia na derzhavnu reiestratsiiu (perereiestratsiiu), a takozh ekspertyzy materialiv pro vnesennia zmin do reiestratsiinykh materialiv protiahom dii reiestratsiinoho posvidchennia : nakaz Ministerstva okhorony zdorovia Ukrainy vid 26 serpnia 2005 roku № 426. (2005). *Ofitsiyni visnyk Ukrainy – Official Gazette of Ukraine*, 39, art. 2494 [in Ukrainian].

5. Pro zvid zakoniv Spivtovarystva stosovno likarskykh zasobiv dlia liudyny: Dyrektyva 2001/83/Yes Yevropeiskoho parlamentu ta Rady Yevropeiskoho Soiuzu vid 6 lystopada 2001 roku. (2001). *Official journal of European union*. L 311. P 67 [in Ukrainian].

6. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnymi derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony vid 27 chervnia 2014 roku. (2014). *Ofitsiyni visnyk Ukrainy - Official Gazette of Ukraine*, 75, art. 2125 [in Ukrainian].

Волосюк Станіслав Олександрович

студент 4 курсу

Інституту підготовки юридичних кадрів

для Служби безпеки України

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Шовкопляс Ганна Миколаївна

кандидат юридичних наук, науковий співробітник НДІ

правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України,

доцент кафедри господарського права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

СУБ'ЄКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИМОНОПОЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Автором проаналізовано антимонопольне законодавство України на предмет визначення системи суб'єктів його реалізації. Досліджено правовий статус та компетенцію Антимонопольного комітету України та його територіальних органів. Визначено основні напрями антимонопольної політики в національному правовому режимі. Проаналізовано діяльність міжнародних організацій із захисту економічної конкуренції. Окреслено перспективи розвитку антимонопольного законодавства України.

Ключові слова: антимонопольна політика, антимонопольне законодавство, конкуренція, господарська діяльність.

Volosiuk Stanislav

student of the Juridical Personnel Training Institute for the Security

Service of Ukraine of the Yaroslav Mudryi National Law University

Shovkopliias Hanna

PhD, Researcher of Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine,

Associate Professor of the Department of Business Law of Yaroslav

Mudryi National Law University

SUBJECTS OF REALIZATION

ANTIMONOPOLOGICAL LEGISLATION OF UKRAINE

The author analyzes the antitrust law of Ukraine to determine the system of subjects of its implementation. The legal status and competence of the Antimonopoly Committee of Ukraine and its territorial bodies are studied. The main directions of antitrust policy in the national legal regime are determined. The activity of international organizations on protection of economic competition is analyzed. Prospects for the development of antitrust legislation of Ukraine are outlined.

Keywords: antitrust policy, antitrust law, competition, economic activity.

Антимонопольне законодавство становить важливу частину національного законодавства у сфері господарської діяльності. Його мета полягає в захисті конкуренції серед суб'єктів господарювання, підтримання справедливого балансу приватних і публічних інтересів у сфері господарювання.

Зміст антимонопольної політики України полягає у демонополізації економіки, регулюванні економічної діяльності суб'єктів господарювання, застосуванні уповноваженими суб'єктами конкурентного законодавства, а також діяльності суб'єктів господарювання та громадянського суспільства, сенс якої полягає в дотриманні конкурентного законодавства, безпосередній участі у моніторингу конкурентних відносин на ринках і за умови виявлення ознак антиконкурентної поведінки - повідомлення органів Антимонопольного комітету України [1, с. 12].

До основних завдань антимонопольного регулювання відносять: нормативні заходи, спрямовані на правове регулювання монополістичної діяльності; безпосереднє управління об'єктами державної власності, що перебувають у стані монополії; заходи щодо стимулювання капітальних вкладень у переробну промисловість; державне фінансування науково-дослідних робіт; дотації і субсидії, податкові пільги; створення програм підтримки малого та середнього підприємництва тощо [2, с. 171].

В Україні центральним органом, діяльність якого спрямована на захист економічної конкуренції, є Антимонопольний комітет Украї-

ни. Відповідно до положень чинного національного законодавства цей державний орган наділений спеціальним статусом, який пояснюється його винятковими завданнями та компетенцією.

Серед основних завдань Антимонопольного комітету України міститься здійснення контролю від імені держави за додержанням суб'єктами господарювання закону щодо економічної конкуренції. При його реалізації орган має зважати на пріоритетність принципів дотримання прав споживачів та рівності господарюючих суб'єктів.

Антимонопольний комітет України як державний орган зі спеціальним статусом має також своєрідну структуру та складається з Голови та восьми уповноважених. Окрім того, Антимонопольний комітет України має свої територіальні відділення, повноваження яких він визначає самостійно. Щодо розподілу повноважень Антимонопольного комітету України та його територіальних органів в законодавстві закріплена виключна компетенція центрального органу, яка не може бути звужена або делегована. Усі інші повноваження можуть бути передані на місця.

У відповідності до положень законодавства Антимонопольний комітет України має повну організаційну, майнову тощо самостійність та є незалежним і неупередженим органом по захисту конкуренції в господарюванні, а також виявленню та усуненню порушень суб'єктів підприємницької діяльності. Окрім того, антимонопольні органи уповноважені на видання актів індивідуальної дії суб'єктам конкретних справ, а також мають право звернення до суду в разі виявлення порушень законодавства у сфері економічної конкуренції [3].

Незважаючи на нормативне врегулювання питань здійснення антимонопольної політики та суб'єктів її реалізації в Україні, науковці зазначають про недосконалість застосування його на практиці. Ключовою проблемою у сфері антимонопольної політики України, на думку К. Р. Пінченко, є недосконалість системи публічного адміністрування в цілому: підвищення ефективності антимонопольного регулювання може бути досягнуте лише за умови скорочення масштабів тіньової економіки та корупції; зменшенні кількості державних органів регулювання й контролю за діяльністю монополій; одночас-

ному підвищенні їх відповідальності за прийняті рішення; розподілі функцій між різними контролюючими структурами; приведенні національної нормативно-правової бази у відповідність до стандартів міжнародного права тощо. Так, в Україні має відбутися відхід від позиції «регулювання заради регулювання» і змінитися на «регулювання заради розвитку і процвітання економіки» [4, с. 32–35].

Варто зазначити, що протягом останніх років реформування сфери реалізації антимонопольної політики в Україні зазнало суттєвих змін і зрушень. Проте нормативно-правова база антимонопольної політики досі не є досконалою. Національне законодавство України має сприймати та втілювати міжнародні стандарти.

Із цього питання слід звернути увагу на діяльність Міжнародної мережі з питань конкуренції, яка не має нормативних повноважень, проте здійснює пряме застосування правил конкуренції. Одним із ключових завдань Міжнародної мережі з питань конкуренції є уніфікація правозастосовної діяльності серед держав-членів, а також укріплення співробітництва на паритетних засадах. Робота організації здійснюється шляхом проведення конференцій за участі представників національних антимонопольних органів. У межах Міжнародної мережі працюють робочі групи за різними напрямками (наприклад, робоча група з конкурентної політики, робоча група з питань фінансування та інші), які утворюються та функціонують за рішенням самої організації. Нерідко Міжнародна мережа з питань конкуренції створює та впроваджує проекти з передачі досвіду від досвідчених до молодих національних органів захисту економічної конкуренції. Організація та її робочі групи надають консультації національним органам із питань антимонопольної політики.

Діяльність міжнародних організацій із підтримання національних урядів у питаннях правового регулювання та практичної реалізації антимонопольної політики сприяє, по-перше, розвитку державного регулювання у відповідній сфері, а по-друге, дозволяє уніфікувати національні погляди на розвиток антимонопольної політики та законодавства.

Отже, антимонопольна політика є важливим напрямом діяльності національних органів. Її першочергова мета – забезпечення спра-

ведливого балансу інтересів суб'єктів господарювання та захист прав споживачів продукції. Суб'єктами реалізації антимонопольного законодавства в Україні є Антимонопольний комітет України та його територіальні відділення, які мають незалежність від зовнішнього впливу та зобов'язані належно та своєчасно реагувати на факти порушення законодавства у сфері захисту конкуренції в господарюванні. Прогалини в правовому регулюванні антимонопольної політики в Україні мають бути заповнені шляхом звернення до міжнародного досвіду та узгоджених стандартів ведення боротьби з монополіями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Попов Р. А. Державна політика України в сфері антимонопольної діяльності: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Запоріжжя, 2010. 20 с.
2. Лайкова М. С. Антимонопольна політика України: її зміст та особливості реалізації. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. № 10. 2011. С. 168–171.
3. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26.11.1993 № 3659-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text>.
4. Пінкевич К. Р. Теорія та практика реалізації антимонопольної політики в Україні. 2016. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/2330/1/Pinkevich_F-21.pdf.

REFERENCES

1. Popov R. A. (2010). Derzhavna polityka Ukrainy v sferi antymonopolnoi diialnosti. *Extended abstract of candidate's thesis*. Zaporizhzhia [in Ukrainian].
2. Laikova M. S. (2011). Antymonopolna polityka Ukrainy: yii zmist ta osoblyvosti realizatsii. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina – Bulletin of V. N. Karazin Kharkiv National University*, 10, 168–171 [in Ukrainian].
3. Pro Antymonopolnyi komitet Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 26.11.1993 № 3659-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text> [in Ukrainian].
4. Pinkevych K. R. Teoriia ta praktyka realizatsii antymonopolnoi polityky v Ukraini. 2016. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/2330/1/Pinkevich_F-21.pdf [in Ukrainian].

Гетьман Катерина Олегівна
*молодший науковий співробітник НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України*

ДО ПИТАННЯ ПОВ'ЯЗАНИХ ОСІБ ДЛЯ ЦІЛЕЙ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ

Наукова робота присвячена питанню визначення пов'язаних осіб для цілей трансфертного ціноутворення. Науковцем досліджено критерії визначення пов'язаних осіб, передбачені Податковим кодексом України. Науковцем піддано критичному аналізу зміст приписів Податкового кодексу України щодо наявності у них правової визначеності. Також було досліджено судову практику Верховного Суду на предмет вирішення проблеми відсутності правової визначеності у приписах, що регулюють досліджувані відносини.

Ключові слова: трансфертне ціноутворення, пов'язані особи, нерезиденти, контрольована операція, бізнес-рішення.

Hetman Kateryna
*Junior Researcher of the Scientific and Research Institute
of Providing Legal Framework for the Innovative Development
of NALS of Ukraine*

RELATED PARTIES FOR TRANSFER PRICING PURPOSES

Research focuses on identifying related parties for transfer pricing purposes. The researcher studied the criteria for determining related parties provided by the Tax Code of Ukraine. The scientist subjected to a critical analysis of the content of the provisions of the Tax Code of Ukraine regarding their legal certainty. The case law of the Supreme Court was also examined to address the lack of legal certainty in the regulations governing the relationship under investigation.

Keywords: transfer pricing, related parties, non-residents, controlled transaction, business decisions.

Однією із засад визначення господарської операції контрольованою для цілей трансфертного ціноутворення є здійснення госпо-

дарської операції юридичним чи фізичними особами з *пов'язаними особами – нерезидентами*. Таким чином під час здійснення своєї господарської діяльності, зокрема для визначення здійснюваних юридичними та фізичними особами операцій контрольованими, останні повинні усвідомлювати критерії пов'язаності осіб, що є запорукою дотримання приписів Податкового кодексу України (далі – ПК України) та уникнення порушень.

Перш ніж розглянути критерії, за якими визначається пов'язаність осіб, треба вказати, що згідно із пунктом «а» підпункту 39.2.1.1 пункту 39.2 статті 39 ПК України мова йде про *пов'язаних осіб – нерезидентів* [1]. До нерезидентів у підпункті 14.1.122 пункту 14.1 статті 14 ПК України відносить: а) іноземні компанії, організації, утворені відповідно до законодавства інших держав, їх зареєстровані (акредитовані або легалізовані) відповідно до законодавства України філії, представництва та інші відокремлені підрозділи з місцезнаходженням на території України; б) дипломатичні представництва, консульські установи та інші офіційні представництва інших держав і міжнародних організацій в Україні; в) фізичні особи, які не є резидентами України [1]. Для цілей трансфертного ціноутворення нерезидентами є суб'єкти, визначені у пунктах «а» та «в».

Пов'язаними особами, відповідно до підпункту 14.1.159 пункту 14.1 статті 14 ПК України, є юридичні та/або фізичні особи, та/або утворення без статусу юридичної особи, відносини між якими можуть впливати на умови або економічні результати їх діяльності чи діяльності осіб, яких вони представляють, з урахуванням певних критеріїв [1]. Вказані критерії у ПК України поділено за суб'єктною ознакою, а саме: ті, що стосуються юридичних осіб; ті, що стосуються фізичних та юридичних осіб та ті, що стосуються фізичних осіб.

Аналіз вказаних у підпункті 14.1.159 пункту 14.1 статті 14 ПК України критеріїв дає підстави поділити їх залежно від виду впливу на умови або економічні результати діяльності:

1) критерій впливу через володіння (безпосереднє та/або опосередковане) корпоративними правами юридичної особи у вказаних законодавством обсягах;

- 2) критерій впливу (призначення, обрання, виконання обов'язків) на виконавчий орган юридичної особи;
- 3) критерій бенефіціарної власності;
- 4) критерій впливу через розмір отриманих кредитів (позик), поворотної фінансової допомоги;
- 5) критерій впливу через сімейні зв'язки.

Таким чином, для цілей трансфертного ціноутворення та визнання господарської операції контрольованою суб'єкт господарювання повинен провадити свою діяльність із, наприклад, фізичною особою – нерезидентом України чи іноземною компанією, яка, своєю чергою, може бути дружиною/чоловіком чи бенефіціарним власником такого суб'єкта.

Раніше список критеріїв був дещо іншим, а Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві» № 466-IX від 16.01.2020 року до нього було внесено зміни [2]. До останніх належить: 1) розширення суб'єктного складу пов'язаних осіб (до юридичних та фізичних осіб було додано утворення без статусу юридичної особи); 2) збільшення граничного розміру частки корпоративних прав, володіння якими є показником пов'язаності (з 20 % на 25%); 3) а також зміни, пов'язані з додаванням утворення без статусу юридичної особи до суб'єктного складу пов'язаних осіб.

Під час здійснення аналізу приписів ПК України щодо критеріїв пов'язаності осіб для цілей трансфертного ціноутворення особливу увагу викликали такі:

- безпосереднє та/або опосередковане володіння корпоративними правами та
- доведення контролюючим органом пов'язаності осіб на основі фактів, які доводять фактичний контроль одного суб'єкта господарювання на за бізнес-рішеннями іншого.

Якщо щодо першого питання у ПК України здійснюється роз'яснення стосовно способу розрахунку часток корпоративних прав як безпосереднього, так і опосередкованого володіння, також в Узагальнюючій податковій консультації з окремих питань застосу-

вання норм податкового законодавства щодо трансфертного ціноутворення, затвердженій Наказом Міністерства доходів і зборів України від 22.11.2013 року № 699, наведено приклад такого розрахунку [3].

То щодо другого питання, на мою думку, відсутня правова визначеність з огляду на таке. У ПК України чотири рази зустрічається поняття «бізнес-рішення» та словосполучення «контроль за бізнес-рішеннями». При цьому які саме рішення, прийняті суб'єктом господарювання є саме бізнес-рішеннями ПК України не визначає. Словосполучення «контроль за бізнес-рішеннями» також викликає безліч питань: яким чином проявляється цей контроль? яким чином доводиться наявність такого контролю? які докази будуть прийняті судом.

Саме судом, бо у підпункті 20.1.40-1 пункту 20.1 статті 20 та абзаці підпункту 14.1.159 пункту 14.1 статті 14 ПК України визначено право контролюючого органу у судовому порядку доводити пов'язаність осіб [1]. Відповідно до приписів вказаних норм ПК України така пов'язаність доводиться на основі *фактів і обставин*, що одна юридична або фізична особа здійснювала фактичний контроль за бізнес-рішеннями іншої юридичної особи, утворення без статусу юридичної особи та/або що та сама фізична або юридична особа здійснювала фактичний контроль за бізнес-рішеннями кожної юридичної особи та/або утворення без статусу юридичної особи [1].

З вказаного вбачається, що контролюючий орган доводитиме пов'язаність осіб не на основі вказаних у підпункті 14.1.159 пункту 14.1 статті 14 ПК України критеріїв, чи контроль за бізнес-рішеннями також можна вважати таким критерієм? Якщо «так», то яким же чином визначається наявність такого контролю.

Наприклад, Верховним Судом (далі – ВС) у справі № 822/2028/16 від 11.12.2020 року наводиться таке твердження: «судами ... не встановлено якою часткою володіє зазначена особа, не з'ясовано чи здійснювала зазначена фізична особа практичний контроль за бізнес-рішеннями іншої юридичної особи» [4]. Тобто у цьому рішенні спостерігається, що ВС ставить в один рядок володіння часткою у корпоративних правах та фактичний контроль за бізнес-рішеннями, як критерії визначення пов'язаності осіб. А у справі № 540/1261/19

від 21.10.2020 року ВС визначає наявність фактичного контролю за бізнес-рішеннями через критерії пов'язаності, а контроль за бізнес-рішеннями через наявність реальної ділової мети у таких рішеннях, а саме: «фізична особа-підприємець одночасно є орендарем та директором у підприємстві та одноособово виконує організаційно-розпорядчі функції та здійснює практичний контроль за бізнес-рішеннями підприємства, а тому відповідно до п.п.14.1.159. п.14.1 ст. 14 ПК України, підпадає під визначення пов'язаних осіб. Таким чином, укладений договір оренди не містить в собі розумної економічної причини (ділової мети), яка відповідно до п.п.14.1.231 п. 14.1 ст. 14 ПК України може бути наявна лише за умови, що платник податків має намір одержати економічний ефект у результаті господарської діяльності» [5].

Отже, визначення пов'язаності осіб для цілей трансфертного ціноутворення здійснюється одночасно, по-перше, за ознакою нерезидентства, по-друге, за розглянутими критеріями. Що ж стосується відсутності правової визначеності у приписах ПК України стосовно контролю за бізнес-рішеннями, то тут на допомогу приходять судово-практика ВС. З правових позицій ВС можна зробити висновок, що наявність контролю за бізнес-рішеннями є повноцінним критерієм пов'язаності осіб, який, своєю чергою визначається через інші критерії. А стосовно поняття «бізнес-рішення», то воно, вбачається, безпосередньо пов'язане із поняттям «ділова мета». Перше можна визначити через друге, а саме: рішення суб'єкта господарювання є бізнес-рішенням у випадку, коли воно має реальну ділову мету.

ЛІТЕРАТУРА

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n8462> (дата звернення 18.05.2021 року).
2. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві: Закон України від 16.01.2020 р. № 466-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-20#Text>. (дата звернення 18.05.2021 року).
3. Про затвердження Узагальнюючої податкової консультації з окремих питань застосування норм податкового законодавства щодо трансфертного

ціноутворення: Наказ Міністерства доходів і зборів України від 22.11.2013 р. № 699. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0699810-13#Text>. (дата звернення 18.05.2021 року).

4. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 17 грудня 2020 р., судова справа № 822/2028/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93595327>. (дата звернення 18.05.2021 року).

5. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 21 жовтня 2020 р., судова справа № 540/1261/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92385186>. (дата звернення 18.05.2021 року).

REFERENCES

1. Podatkovyi kodeks Ukrainy vid 02.12.2010 r. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n8462> [in Ukrainian].

2. Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy shchodo vdoskonalennia administruvannia podatkiv, usunennia tekhnichnykh ta lohichnykh neuzgodzhenosti u podatkovomu zakonodavstvi: Zakon Ukrainy vid 16.01.2020 r. № 466-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-20#Text> [in Ukrainian].

3. Pro zatverdzhennia Uzahalniuiuchoi podatkovoi konsultatsii z okremykh pytan zastosuvannia norm podatkovoho zakonodavstva shchodo transfertnoho tsinoutvorennia: Nakaz Ministerstva dokhodiv i zboriv Ukrainy vid 22.11.2013 r. № 699. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0699810-13#Text> [in Ukrainian].

4. Postanova Verkhovnoho Sudu u skladi kolehii suddiv Kasatsiinoho administratyvnoho sudu vid 17 hrudnia 2020 r., sudova sprava № 822/2028/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93595327> [in Ukrainian].

5. Postanova Verkhovnoho Sudu u skladi kolehii suddiv Kasatsiinoho administratyvnoho sudu vid 21 zhovtnia 2020 r., sudova sprava № 540/1261/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92385186> [in Ukrainian].

Гречко Ольга Олександрівна

кандидат юридичних наук, молодший науковий співробітник

НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку

НАПрН України

ORCID: 0000-0002-7850-7296

**ПОСТАНОВКА ЗАВДАНЬ УНІФІКАЦІЇ
ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ,
ЩО РЕГУЛЮЄ ІННОВАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ**

У науковій роботі визначаються завдання уніфікації законодавства України, що регулює інноваційну діяльність, з огляду на сьогоdnішній стан інноваційного законодавства, а також з урахуванням сучасних тенденцій розвитку інноваційної сфери. Акцентується увага на необхідності включення інноваційного права як комплексної галузі права у систему права України.

Ключові слова: уніфікація законодавства, інноваційне законодавство, завдання уніфікації законодавства.

Hrechko Olha

PhD, Junior Researcher of the Research Institute of Providing Legal

Framework for the Innovate Development of NALS of Ukraine

ORCID: 0000-0002-7850-7296

**STATEMENT OF TASKS OF UNIFICATION
OF THE LEGISLATION OF UKRAINE,
REGULATING INNOVATIVE ACTIVITY**

The scientific work defines the tasks of unification of the legislation of Ukraine regulating innovation activity, taking into account the current state of innovation legislation, as well as taking into account current trends in the development of innovation. Emphasis is placed on the need to include innovation law as a complex branch of law in the legal system of Ukraine.

Keywords: unification of legislation, innovation legislation, tasks of unification of legislation.

Виникнення необхідності уніфікації законодавства України, що регулює інноваційну діяльність обумовлено низкою факторів позитивного та негативного характеру, які впливають на стан інноваційного законодавства: з одного боку – це стрімкий розвиток інноваційної сфери, поява нових форм правовідносин та учасників інноваційного процесу, з іншого – відсутність сприятливого правового поля інноваційної сфери.

На сучасному етапі інноваційне законодавство характеризується розгалуженістю (його норми містяться у господарському, цивільному кодексах, а також інноваційні правовідносини регулюються нормами адміністративного та фінансового права), є несистемним, дезінтегрованим та фрагментарним, має прогалини та суперечності. Нові нормативно-правові акти приймаються без попереднього системного аналізу [1, с. 173]. Таким чином, інноваційне законодавство потребує свого комплексного формування та узгодження в єдиній законодавчій системі України [2, с. 241].

Уніфікація законодавства передбачає приведення законодавчої бази до єдиної системи і структури нормативно-правових актів, створення одноманітних, ідентичних правових норм, які повністю збігаються, забезпечення змістовної однозначності правових приписів та уніфікація правової термінології, розширення кола загальних правових норм тощо [3, с. 5]. Відповідно масштабним завданням уніфікації інноваційного законодавства є встановлення повноти та системності правового регулювання суспільних відносин у сфері інноваційної діяльності.

При здійсненні ревізії та систематизації законодавства повинні бути виявлені та усунені прогалини, дублювання та суперечності між положеннями правових норм різних нормативно-правових актів. Їх зміст, а також термінологія (що є немалозначущим за сучасного стану правового регулювання) мають бути узгоджені, уніфіковані та системно викладені. У результаті роботи з систематизації інноваційного законодавства мають бути визначені та юридично оформлені структурні елементи національної інноваційної системи, врегульовані відносини, що складаються протягом та у зв'язку з її функціонуванням, із переглядом, зміною та можливою відміною правових норм, що не відповідають особливостям останніх [1, с. 174].

Слід акцентувати увагу на соціальній затребуваності законодавчого забезпечення інноваційно орієнтованих трансформацій, що створює передумови щодо необхідності правової визначеності правового регулювання інноваційних відносин. На думку деяких науковців, відшліфовування існуючих конструкцій не в змозі привести до поставленої мети, саме розробка нової ефективної системи функціонування інноваційних правовідносин і механізмів їх правового регулювання зможе активізувати інноваційні процеси [4, с. 86]. Багато вчених дотримуються думки про необхідність та особливу актуальність кодифікації інноваційного законодавства України [5, 6, 7, 8, 9, с. 101]. Оскільки назріли усі передумови до включення інноваційного права як комплексної галузі права у систему права України.

Таким чином, для досягнення мети уніфікації інноваційного законодавства слід визначити такі завдання:

- для комплексного формування інноваційного законодавства необхідно визначити структуру законодавчої бази, яка регулює інноваційну діяльність, привести законодавство до єдиної системи;
- провести ревізію існуючого інноваційного законодавства: виявити прогалини, дублювання та суперечності між положеннями правових норм різних нормативно-правових актів;
- усунути виявленні недоліки: здійснити прийняття нових нормативно-правових актів та внесення відповідних змін в існуючі, але перед цим обов'язково провести попередній системний аналіз нормативно-правового акту (нового або в який вносяться зміни);
- змістовне наповнення норм має бути узгоджено та системно викладено;
- уніфікувати понятійно-термінологічний апарат;
- здійснити узгодження інноваційного законодавства в єдиній законодавчій системі України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Атаманова Ю. Інноваційний кодекс України як форма удосконалення законодавчого забезпечення інноваційного розвитку України. *Вісник Академії правових наук України*. 1 (52). С. 172-182. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/5587/1/Atamanova_172.pdf.

2. Фрончко В. Місце інноваційного права в сучасній системі права. *Актуальні проблеми правознавства*. Випуск 4 (12). 2017. С. 241–245. URL: <http://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/235/233>.

3. Волошенюк О. В. Гармонізація та уніфікація законодавства як форми зближення правових систем. *Право і суспільство*. 2015. № 4 частина 4. С. 3–7. URL: http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2015/4_2015/part_4/3.pdf.

4. Сімсон О. Інноваційне право як запорука сталого інноваційного розвитку. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2010. № 4/2010. С. 81–86. URL: http://www.ndiiv.org.ua/Files2/2010_4/simson.pdf.

5. Петришин О. В. Привітальне слово Пертишина О. В. *Проект Інноваційного кодексу України як новий етап розвитку нормотворення в інноваційній сфері*: матеріали наук.-практ. конф., м. Харків, 14 червня 2011 р. X. : «ФІНН», 2011. URL: [https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2012/03/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97](https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2012/03/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97%C2%AC-2011.pdf?nameToSave=%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97).

6. Задихайло Д. В. Проект Інноваційного кодексу в контексті інноваційної політики держави. *Проект Інноваційного кодексу України як новий етап розвитку нормотворення в інноваційній сфері*: матеріали наук.-практ. конф., м. Харків, 14 червня 2011 р. X. : «ФІНН», 2011.

7. Атаманова Ю. Є. Концептуальні підходи до систематизації інноваційного законодавства та розроблення проекту Інноваційного кодексу України. *Проект Інноваційного кодексу України як новий етап розвитку нормотворення в інноваційній сфері*: матеріали наук.-практ. конф., м. Харків, 14 червня 2011 р. X. : «ФІНН», 2011.

8. Сфремова К. В. Загальні засади державного регулювання функціонування національної інноваційної системи. *Проект Інноваційного кодексу України як новий етап розвитку нормотворення в інноваційній сфері*: матеріали наук.-практ. конф., м. Харків, 14 червня 2011 р. X. : «ФІНН», 2011.

9. Юшко А. М. Законодавче забезпечення інноваційного розвитку українського суспільства. *Концептуальні засади становлення інноваційного суспільства в Україні* : монографія / за ред. Ю. Є. Атаманової, Г. П. Клімової. Харків : Право, 2015. Гл. 1.3, С. 69–102.

REFERENCES

1. Atamanova Yu. Innovatsiinyi kodeks Ukrainy yak forma udoskonalennia zakonodavchoho zabezpechennia innovatsiinoho rozvytku Ukrainy. *Visnyk Akademii pravovykh nauk Ukrainy - Bulletin of the Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 1 (52), 172–182. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/5587/1/Atamanova_172.pdf [in Ukrainian].
2. Fronchko V. (2017). Mistse innovatsiinoho prava v suchasni systemi prava. *Aktualni problemy pravoznavstva – Current problems of jurisprudence*, issue 4 (12), 241–245. URL: <http://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/235/233> [in Ukrainian].
3. Volosheniuk O. V. (2015). Harmonizatsiia ta unifikatsiia zakonodavstva yak formy zblyzhennia pravovykh system. *Pravo i suspilstvo – Law and society*, 4 part 4, 3–7. URL: http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2015/4_2015/part_4/3.pdf [in Ukrainian].
4. Simson O. (2010). Innovatsiine pravo yak zaporuka staloho innovatsiinoho rozvytku. *Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti – Theory and practice of intellectual property*, 4/2010, 81–86. URL: http://www.ndiiv.org.ua/Files2/2010_4/simson.pdf [in Ukrainian].
5. Petryshyn O. V. (2011). Pryvitalne slovo Pertyshyna O. V. *Proekt Innovatsiinoho kodeksu Ukrainy yak novyi etap rozvytku normotvorennia v innovatsiinii sferi: materialy nauk.-prakt. konf. (m. Kharkiv, 14 chervnia 2011 r.) – Draft Innovation Code of Ukraine as a new stage in the development of rule-making in the innovation sphere: materials of the scientific-practical conference*, Kharkiv: «FINN». URL: <https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2012/03/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97%C2%AC-2011.pdf?nameToSave=%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97> [in Ukrainian].
6. Zadykhailo D. V. (2011). Proekt Innovatsiinoho kodeksu v konteksti innovatsiinoi polityky derzhavy. *Proekt Innovatsiinoho kodeksu Ukrainy yak novyi etap rozvytku normotvorennia v innovatsiinii sferi: materialy nauk.-prakt. konf. (m. Kharkiv, 14 chervnia 2011 r.) – Draft Innovation Code of Ukraine as a new stage in the development of rule-making in the innovation sphere: materials of the scientific-practical conference*, Kharkiv: «FINN» [in Ukrainian].
7. Atamanova Yu. Ye. (2011). Kontseptualni pidkhody do systematyzatsii innovatsiinoho zakonodavstva ta rozroblennia proektu Innovatsiinoho kodeksu

України. *Proekt Innovatsiinoho kodeksu Ukrainy yak novyi etap rozvytku normotvorennia v innovatsiinii sferi: materialy nauk.-prakt. konf. (m. Kharkiv, 14 chervnia 2011 r.) – Draft Innovation Code of Ukraine as a new stage in the development of rule-making in the innovation sphere: materials of the scientific-practical conference*, Kharkiv: «FINN» [in Ukrainian].

8. Yefremova K. V. (2011). *Zahalni zasady derzhavnoho rehuliuвання funktsionuvannia natsionalnoi innovatsiinnoi systemy. Proekt Innovatsiinoho kodeksu Ukrainy yak novyi etap rozvytku normotvorennia v innovatsiinii sferi: materialy nauk.-prakt. konf. (m. Kharkiv, 14 chervnia 2011 r.) – Draft Innovation Code of Ukraine as a new stage in the development of rule-making in the innovation sphere: materials of the scientific-practical conference*, Kharkiv: «FINN» [in Ukrainian].

9. Yushko A. M. (2015). *Zakonodavche zabezpechennia innovatsiinoho rozvytku ukraïnskoho suspilstva. Kontseptualni zasady stanovlennia innovatsiinoho suspilstva v Ukraini – Conceptual bases of formation of innovative society in Ukraine*, Yu. Ye. Atamanova, H. P. Klimova (Eds.). Kharkiv: Pravo, *ch. 1.3, 69–102* [in Ukrainian].

Єфремова Катерина Вікторівна

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,

заступник директора з наукової роботи

НДІ правового забезпечення

інноваційного розвитку НАПрН України

ORCID: 0000-0002-1917-9691

ПРАВОВІ ВИКЛИКИ ІНДУСТРІЇ 4.0

Публікація присвячена правовим питанням, з якими стикнуться суб'єкти господарювання, впроваджуючи програму Індустрія 4.0. Серед основних напрямків, на які впливатиме впровадження принципів цифрових трансформацій Індустрії 4.0, авторка виділяє такі: відповідальність (договірна відповідальність та розподіл ризиків, порядок притягнення до відповідальності); захист даних та ІТ-безпека (порядок міжнародної передачі даних); питання щодо захисту прав інтелектуальної власності; прогалини трудового законодавства (дистанційна робота).

Ключові слова: правове забезпечення, Індустрія 4.0, Інтернет речей, хмарні обчислення, цифровізація промисловості, управління даними, СЕП, дистанційна робота.

Yefremova Kateryna

PhD, Senior Researcher, Deputy Director in charge of scientific work of the Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine
ORCID: 0000-0002-1917-9691

LEGAL CHALLENGES OF INDUSTRY 4.0

The publication focuses on the issues that businesses will face when implementing Industry 4.0. Businesses are facing a lot of legal and regulatory challenges in 2021. Among the main areas that will be affected by the implementation of the principles of digital transformation of Industry 4.0, the author identifies the following: liability (contractual liability and risk sharing, the procedure for bringing to justice); data protection and IT security (international data transfer procedure); issues related to the protection of intellectual property rights; gaps in labor legislation (remote work).

Keywords: legal support, Industry 4.0, Internet of Things, cloud computing, digitalization industry, data management, SEP, remote working.

Економіка даних та цифрове суспільство, широке використання штучного інтелекту, зростаюче значення нових технологій, таких як блокчейн, 3D-друк та Інтернет речей, а також розробка нових бізнес-моделей, таких як економіка платформ, автообробка даних та циркулярна економіка – все це є складовими Індустрії 4.0, яка пропонує унікальне вікно можливостей шляхом модернізації підходу до правового захисту нематеріальних активів.

Термін Індустрія 4.0 часто використовується як взаємозамінна з поняттям четвертої промислової революції. Він характеризується ще більшою автоматизацією, об'єднанням фізичного та цифрового світу за допомогою кібер-фізичних систем, що забезпечується індустріальним Інтернетом речей, переходом від центрального промислового управління системи до тієї, де розумні продукти визначають

етапи виробництва, замкнені моделі даних і системи управління, та персоналізація продуктів.

Одним з аспектів, яким часто нехтують, але він матиме великий вплив на успіх Індустрії 4.0, є правові питання та те, як вони впливають на цифрову трансформацію.

Серед основних напрямків, на які впливатиме впровадження принципів Індустрії 4.0, можна виділити такі: 1) відповідальність (договірна відповідальність та розподіл ризиків, порядок притягнення до відповідальності); 2) захист даних та ІТ-безпека (порядок передачі даних); 3) інтелектуальна власність; 4) трудове законодавство (дистанційна робота).

Будь-яка компанія, яка здійснює цифрову трансформацію своїх бізнес-процесів, повинна ретельно вивчити всі юридичні виклики, з якими вона зіткнеться. Сюди включатимуться ризики, пов'язані з інтеграцією зовнішніх партнерів (наприклад, партнерів з досліджень та розробок, постачальників та споживачів) у ланцюги поставок компанії, що стосується захисту даних, безпеки та порядок міжнародної передачі даних, а також угод про відповідальність.

Останнє є надзвичайно важливим, оскільки при євроінтеграції вирішальне значення має домовленість про те, хто нести відповідальність за несправні товари. Зобов'язання перед клієнтами слід оцінювати на основі впливу, який матиме заплановане впровадження Індустрії 4.0.

Включення відповідних страхових видів, таких як кіберстрахування, може уникнути тривалих і дорогих судових процесів. Кіберстрахування покриває збитки, спричинені кібератаками або збоями в роботі ІТ-системи. Крім того, може також знадобитися переробка та / або адаптація загальних положень та умов діяльності кожного окремого суб'єкта господарювання.

Окрім організаційних та технічних наслідків, юридичні аспекти цифрової трансформації господарських процесів та запровадження нових бізнес-моделей повинні враховуватися щодо захисту даних та ІТ-безпеки. Вимога захисту особистих даних, породжує нові виклики, оскільки автоаналітика даних забезпечує взаємовідносини з людиною. Отже, кожен OEM, який збирається збирати дані про

своїх клієнтів, спочатку потребуватиме їхнього схвалення. Складності додає також той факт, що законодавство про ІТ-безпеку та захист даних різняться залежно від країни, тому дотримання різних законів, з якими стикаються суб'єкти Єдиного цифрового ринку, буде складним.

Міжнародна передача даних була актуальною темою протягом усього 2020 року: рішення Шремса II (Суд Європейського Союзу прийняв рішення у справі «Шремса II», яким розірвав угоду між ЄС та США про захист конфіденційності, дотримуючись стандартних контрактних положень, хоча й із застереженнями [1]), а також Brexit ставлять під сумнів питання про те, як суб'єкти господарювання у своїй діяльності передаватимуть дані між юрисдикціями в майбутньому. Компанії та регуляторні органи продовжуватимуть з'ясовувати, як перейти до цього середовища у 2021 році, але правове регулювання міжнародної передачі даних ще й залежить від стандартних контрактних положень.

Так, стандартні договірні положення були підтримані зазначеним рішенням Суду ЄС «Шремса II», а саме: компаніям доведеться встановити, чи не вважається юрисдикція, куди вони хочуть надіслати персональні дані, по суті рівнозначною законам про захист даних у межах Європейського Союзу.

Поряд із зазначеними правовими викликами, Індустрія 4.0 також матиме вплив на захист інтелектуальної власності. Усі суб'єкти господарювання та їх працівники повинні упевнитися, що правовий захист досліджень, розробок та даних компанії є адекватним та достатнім. Існуюча законодавча база істотно відстає порівняно з впливом оцифрування на захист інтелектуальної власності. Очікуваному збільшенню суперечок щодо інтелектуальної власності між партнерами та іншими сторонами можна протидіяти лише укладенням окремих угод та контрактів, що регулюють розподіл прав інтелектуальної власності та права на їх використання [2].

В останні десятиліття було досягнуто значного прогресу у створенні єдиного ринку інтелектуальної власності, що дало багато переваг для економіки різних країн. Доступ до безлічі інструментів для впровадження інноваційних рішень, проте все ще існує багато про-

галин та недоліків у тому, як суб'єкти господарювання захищають свої нематеріальні активи.

Як частина цифрової трансформації, добре сформульовані конструкції захисту у цифровому середовищі стає ще більш актуальними. Наприклад, щоб забезпечити використання технологій 3D-друку, потрібна чіткість щодо захисту файлів 3D-друку та обмежень для приватного використання дизайнів. Необхідні чіткі відповіді на нові запитання, зокрема: як захистити винаходи, розроблені чи впроваджені за допомогою штучного інтелекту, та як забезпечити, щоб ремонт і повторне використання технологій не були заблоковані несправедливою або надмірно обмежувальною практикою щодо інтелектуальної власності.

Крім того, МСП і дослідники не використовують у повній мірі правові можливості захисту інтелектуальної власності, а інструменти, що полегшують доступ до ІВ і дозволяють використовувати та розповсюдження технологій, недостатньо розроблені.

Ліцензування основних стандартних патентів (СЕП) часто є громіздким і дорогим як для власників патентів, так і для розробників технологій. З огляду на зростаючу важливість СЕП (наприклад, існує понад 95 000 унікальних патентів та заявок на патенти, що підтримують 5G [3]), існує потреба у чіткіших та більш передбачуваних рамках, що стимулюють добросовісні переговори, а не звернення до судових інстанцій.

Також слід звернути увагу, що незважаючи на постійні зусилля, щоб змінити ситуацію, підробка та піратство все ще процвітають, в тому числі завдяки використанню переваг цифрових технологій.

Єдиний цифровий ринок Європейського Союзу також стикається зі значними зрушеннями в онлайн-середовищі, спричиненими змінами в законодавстві про авторське право та зобов'язаннями постачальників контенту.

Тим суб'єктам господарювання, які мають значну присутність в мережі Інтернет, ще належить реально оцінити нове європейське законодавство про авторське право.

Великі об'єкти, які покладаються на спільний доступ до контенту, опублікованого іншими компаніями, такими як Google, та ті, що

розміщують створений користувачами контент, такі як Facebook та YouTube, матимуть найбільше завдання відповідати всім вимогам нових правил [2].

Наступним правовим викликом, який потребує вирішення в умовах Індустрії 4.0, є необхідні зміни трудового законодавства.

Такі нові технології, як штучний інтелект, що впроваджуються, наприклад, у процесі виробництва, призводять до потенційних конфліктів із чинним законодавством про працю та представницькими групами працівників (профспілками). Щоб уникнути ризику в процесах цифрової трансформації від працівників та їх представників, керівництво компанії повинно залучати їх на ранніх етапах планування впровадження роботів та заміни ними окремих працівників.

Індустрія 4.0 впроваджує дедалі гнучкіші моделі робочого часу. Керівництву, працівникам та їх представницьким групам пропонується визначити угоди, що дозволяють забезпечити більш гнучкий робочий час, одночасно уникаючи питань щодо дотримання робочого часу та норм, що стосуються надурочних робіт.

Цифрова трансформація також принесе нові профілі роботи та зробить застарілими існуючі. Тому кваліфікація існуючої робочої сили відповідно до вимог нового цифрового світу буде мати вирішальне значення.

Очікується, що віддалена/дистанційна робота продовжиться і в 2021 році, і це означатиме, що проблеми, з якими стикаються компанії при оцифровці, кібербезпеці та забезпеченні добробуту працівників поза приміщеннями офісу, будуть продовжуватися.

У деяких випадках співробітники працюють не лише з дому, але й з дому в Європі, а може навіть і далі з різних куточків світу. Це впливає не тільки на питання міжнародної передачі даних, які вже зазначалися, але й викликає складнощі з податкової точки зору [4].

Одним із суттєвих показників цих податкових наслідків був запит Google про те, щоб весь персонал повернувся до країни своєї роботи (вони могли продовжувати працювати віддалено, але не за кордоном). Отже, хоча бачення роботи з будь-якого місця набуває популярності у всьому світі, компаніям доведеться прокласти новий шлях, який дозволить це зробити з юридичної точки зору.

Таким чином, реалізація програми Індустрія 4.0 вимагає для здійснення цифрової трансформації промисловості, докласти значних зусиль для освоєння правових змін у галузі захисту даних, IT-безпеки, права інтелектуальної власності, трудового законодавства та відповідальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Louis Adam. La justice européenne invalide le Privacy Shield. 2020. URL: <https://www.zdnet.fr/actualites/la-justice-europeenne-invalide-le-privacy-shield-39906767.htm/>.
2. Tim Pohlmann, Knut Blind, Philipp Hess. Fact finding study on patents declared to the 5G standard. Berlin. 2020. URL: https://ipforbusiness.org/wp-content/uploads/2020/02/5G-patent-study_TU-Berlin_IPlytics-2020.pdf.
3. Elaine Burke. 4 legal challenges companies have to prepare for in 2021. URL: <https://www.siliconrepublic.com/companies/legal-trends-2021-international-datatransfers-copyright-remote-working>.
4. Дмитрик О. О. Правове регулювання оподаткування в умовах розвитку цифрової економіки. *Сучасні проблеми права та інноваційної економіки* : зб. наук. пр. НДІ ПЗІР НАПрН України № 3 за матеріалами інтернет-конференції (м. Харків, 26 березня 2021 року). Харків : НДІ ПЗІР НАПрН України, 2021. С. 72–77.

REFERENCES

1. Louis Adam. (2020). La justice européenne invalide le Privacy Shield. URL: <https://www.zdnet.fr/actualites/la-justice-europeenne-invalide-le-privacy-shield-39906767.htm/> [in French]
2. Tim Pohlmann, Knut Blind, Philipp Hess. (2020). Fact finding study on patents declared to the 5G standard. Berlin. URL: https://ipforbusiness.org/wp-content/uploads/2020/02/5G-patent-study_TU-Berlin_IPlytics-2020.pdf [in English]
3. Elaine Burke. 4 legal challenges companies have to prepare for in 2021. URL: <https://www.siliconrepublic.com/companies/legal-trends-2021-international-datatransfers-copyright-remote-working> [in English]
4. Dmytryk O. O. (2021). Pravove rehuliuvannya opodatкування v umovakh rozvytku tsyfrovoi ekonomiky. *Suchasni problemy prava ta innovatsiinoi ekonomiky*: zb. nauk. pr. NDI PZIR NAPrN Ukrainy № 3 za materialamy internet-konferentsii (m. Kharkiv, 26 bereznia 2021 roku) – *Modern problems of law and innovative economy: a collection of scientific works of the Research Institute of PZIR NAPrN of Ukraine № 3 on the materials of the Internet conference*, Kharkiv: NDI PZIR NAPrN Ukrainy, 72–77 [in Ukrainian].

Завадська Ангеліна Тимурівна
молодший науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку
НАПрН України
ORCID: 0000-0001-6114-0419

ДО ПИТАННЯ ПІДТРИМКИ СТАРТАПІВ НА РАННІЙ СТАДІЇ ЇХ РОЗВИТКУ У ПОЛЬЩІ ТА МОЖЛИВОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ ПОЗИТИВНОГО ДОСВІДУ В УКРАЇНІ

Ефективна підтримка стартапів України залежить від належного врахування та впровадження позитивного досвіду іноземних країн. Досвід Польщі, як сусідньої держави, яка активно сприяє розвитку інновацій серед малих та середніх підприємств, може стати в нагоді при реформуванні національного законодавства та підвищенні ефективності інноваційної політики України. В межах цього дослідження було проаналізовано найбільш поширені види підтримки стартапів та їх впровадження в Польщі та Україні.

Ключові слова: стартап, інновації, інноваційна інфраструктура, бізнес-інкубатор, фонд.

Zavadska Anhelina
Research Assistant of Scientific and Research Institute
of Providing Legal
Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine
ORCID: 0000-0001-6114-0419

ON THE ISSUE OF SUPPORTING STARTUPS AT THE EARLY STAGE OF THEIR DEVELOPMENT IN POLAND AND THE POSSIBILITY OF GETTING POSITIVE EXPERIENCE IN UKRAINE

Effective support for the startups of Ukraine depends on proper consideration and implementation of the positive experience of foreign countries. The experience of Poland, as a neighboring country that actively promotes the

development of innovation among small and medium enterprises, can be useful in reforming national legislation and improving the efficiency of innovation policy in Ukraine. The researcher analyzed the most common types of support of startups and their implementation in Poland and Ukraine.

Keywords: startup, innovations, innovation infrastructure, business incubator, fund.

Враховуючи світову поширеність стартапів та їх позитивний вплив на економіку держав, органи державної влади та недержавні організації виявляють зацікавленість у наданні різних видів підтримки авторам (засновникам) стартапу, у тому числі і на найбільш ризиковій стадії їх розвитку – початковій.

В межах даного дослідження буде проаналізовано найбільш поширені та ефективні засоби підтримки стартап-ідей в іноземних країнах та надано пропозиції щодо імплементації відповідного досвіду нашою державою.

Серед найбільш поширених засобів підтримки стартапів можна виділити такі:

1) інформаційна підтримка (проведення освітніх курсів та програм, надання інформації з окремих питань фінансової грамотності, бізнес-планування тощо);

2) підтримка шляхом посередництва (пошук бізнес-партнерів, спонсорів та інвесторів, забезпечення координації між ними та засновником стартапу тощо);

3) матеріально-фінансова підтримка (допомога у забезпеченні приміщенням, необхідним приладдям, іншими матеріальними ресурсами, фінансова підтримка).

В першу чергу здійсимо дослідження досвіду Польщі.

У сфері комплексної підтримки стартапів можна назвати діяльність так званих «стартап-платформ», функціональна сутність яких полягає наданні посередницьких послуг в сфері налагодження комунікації засновників стартапів з інноваційними центрами, вищими навчальними закладами, фондами венчурного капіталу та представниками бізнесу, а також наданні безоплатної експертної підтримки з питань виходу на ринок та інформаційної підтримки в інших пов'язаних галузях знань. Вищеперелічені послуги є безкоштов-

ними та надаються стартапам Східної Польщі, основна бізнес-ідея яких є новою [1].

В Польщі вказані послуги узагальнюються терміном «інкубація». Разом з тим, якщо звернутися до законодавства України, то термін «бізнес-інкубатор» було закріплено лише в Порядку реєстрації організацій, діяльність яких спрямована на задоволення потреб суб'єктів малого та середнього підприємництва, який втратив чинність в 2012 році. Під бізнес-інкубатором розумілася організація, яка надає на певних умовах і на певний час спеціально обладнані приміщення та інше майно суб'єктам малого та середнього підприємництва, що розпочинають свою діяльність, з метою сприяння у набутті ними фінансової самостійності [2].

Таким чином, можна побачити, що питання діяльності бізнес-інкубаторів, як суб'єкта інноваційного процесу, у сфері підтримки стартапів майже не врегульовано спеціальним законодавством, а розуміння бізнес-інкубатора безпідставно звужено лише до матеріально-фінансової підтримки.

Натомість, вищерозглянута мережа «стартап-платформ» Польщі характеризується значно ширшим спектром послуг, і додатково, їх позитивною характеристикою можна виділити регіональну спеціалізацію. Так, до безкоштовної участі в діяльності стартап-платформ запрошуються засновники стартапів, що проживають на території регіону, в якому діє певна платформа. Таким чином, при розвитку стартап-ідеї враховується відповідна специфіка регіону, що дозволяє більш ефективно спрогнозувати переваги та недоліки інноваційного продукту при виході на ринок, а також, в певному аспекті, спрощує пошук бізнес-партнерів, інвесторів та менторів, зацікавлених у здійсненні капіталовкладень саме на цій території.

Таким чином, на законодавчому рівні України необхідним є прийняття спеціального нормативно-правового акту, що закріплював би єдине розуміння бізнес-інкубатора як суб'єкта інноваційної інфраструктури та інноваційного процесу, на який можуть бути покладені функції забезпечення комплексної інформаційної, матеріально-фінансової та іншої підтримки суб'єктам інноваційної діяльності (в тому числі – стартапам). Також важливим є сприяння розвитку

бізнес-інкубаторів на регіональному рівні та наданню безоплатних послуг засновникам стартапів.

В цьому аспекті, доцільним є залучення Україною позитивного досвіду діяльності Польського агентства з розвитку підприємств, яке здійснює реалізацію програм Європейської комісії з фінансування малих та середніх підприємств [3]. Саме вказане Агентство реалізує програму «Розвиток стартапів у Східній Польщі», в межах якої діють стартап-платформи, що були розглянуті вище, а після успішного проходження етапу інкубації стартапам пропонується взяти участь у конкурсі на отримання гранту для виходу продукту на ринок [4]. Таким чином, в кінцевому результаті стартапи мають можливість безкоштовно одержати всі основні види підтримки: інформаційну, посередницьку та матеріально-фінансову.

У порівнянні з досвідом Польщі, необхідно зазначити, що в Україні з 2020 року активно діє Український фонд стартапів, який, відповідно до інформації, вказаної на офіційному сайті, надає грантову підтримку стартапам, що здебільшого знаходяться на початковій (Pre-Seed) стадії [5].

Український фонд стартапів (інша офіційна назва: Фонд розвитку інновацій) (ЄДРПОУ 42688455) є державним фондом, утворення якого було погоджено з Кабінетом Міністрів України в 2018 році. Відповідно до Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті Міністерству фінансів для забезпечення функціонування Фонду розвитку інновацій, головним розпорядником бюджетних коштів та відповідальним виконавцем бюджетної програми є Міністерство фінансів України, яке, відповідно до даних ЄДР є засновником та учасником Фонду.

Відповідно до цього Порядку бюджетні кошти, отримані Фондом використовуються, зокрема, для надання на конкурсних засадах фінансової підтримки, грантів, іншого виду фінансування, технічної допомоги для реалізації інноваційних проектів, які мають високий потенціал виходу їх кінцевого продукту на світовий ринок або спрямовані на досягнення цілей, визначених стратегічними пріоритетними напрямками інноваційної діяльності [6].

Щодо суми фінансування одного стартапу, то на стадії Pre-Seed розмір гранту складає 25 тис дол. США, на стадії Seed – 50 тис дол.

США. Отримання гранту на Pre-Seed стадії не позбавляє стартап можливості в подальшому одержати ще один гран на Seed стадії. Разом з тим, фактично вказана сума зменшується на розмір сплачених податків, в залежності від обраної стартапом форми оподаткування.

Відповідно до даних, викладених на офіційному сайті Фонду, за 2020 рік сумарно було здійснено фінансування стартапів на суму 3 млн доларів США. Відповідно до Державного бюджету України на 2021 рік на забезпечення функціонування Фонду розвитку інновацій було виділено 50 млн. грн.

Таким чином, резюмуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що в Польщі за допомогою координаційного суб'єкта активно здійснюється всебічна та комплексна підтримка стартапів на регіональному рівні із залученням коштів ЄС. В Україні провідне місце у підтримці стартапів належить Фонду підтримки стартапів. Разом з тим, важливе значення має належне правове врегулювання діяльності як суб'єктів, що надають підтримку стартапів, так і власне стартапів, за рахунок залучення фінансування відповідних програм ЄС.

ЛІТЕРАТУРА

1. Czas na startup! 3, 2, 1, 0... start! Portal Funduszy Europejskich. URL: <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/planujesz-zalozyc-start-up/>.

2. Порядок реєстрації організацій, діяльність яких спрямована на задоволення потреб суб'єктів малого та середнього підприємництва: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 21 травня 2009 р. № 510. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/510-2009-%D0%BF/ed20121210/find?text=%C1%B3%E7%ED%E5%F1-%B3%ED%EA%F3%E1%E0%F2%E%F0#Text>.

3. Офіційний сайт Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości. URL: <https://www.parp.gov.pl/index.php/component/parpabout/>.

4. 1 mln zł dotacji na rozwój działalności gospodarczej. Wybrano pomysły, które dostaną wsparcie. *Mambiznes. 18 marzec 2021*. URL: <https://mambiznes.pl/wlasny-biznes/1-mln-zl-dotacji-rozwoj-dzialalnosci-gospodarczej-wybrano-pomysly-ktore-dostana-wsparcie-103481>.

5. Офіційний сайт Українського фонду стартапів. URL: https://usf.com.ua/projects_catalog/.

6. Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті Міністерству фінансів для забезпечення функціонування Фонду розвитку інновацій: затв. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 грудня 2018 р. № 1110. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1110-2018-%D0%BF#Text>.

REFERENCES

1. Czas na startup! 3, 2, 1, 0... start! Portal Funduszy Europejskich. URL: <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/planujesz-zalozyc-start-up/> [in Polish].

2. Poriadok reiestratsii orhanizatsii, diialnist yakykh spriamovana na zadovolennia potreb subiektiv maloho ta serednoho pidpriemnytstva: zatv. Postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 21 travnia 2009 r. № 510. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/510-2009-%D0%BF/ed20121210/find?text=%C1%B3%E7%ED%E5%F1-%B3%ED%EA%F3%E1%E0%F2%E%F0#Text> [in Ukrainian].

3. Ofitsiinyi sait Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości. URL: <https://www.parp.gov.pl/index.php/component/parpabout/> [in Ukrainian].

4. 1 mln zł dotacji na rozwój działalności gospodarczej. Wybrano pomysły, które dostaną wsparcie. Mambiznes. 18 marzec 2021. URL: <https://mambiznes.pl/wlasny-biznes/1-mln-zl-dotacji-rozwoj-dzialalnosci-gospodarczej-wybrano-pomysly-ktore-dostana-wsparcie-103481> [in Polish].

5. Ofitsiinyi sait Ukrainskoho fondu startapiv. URL: https://usf.com.ua/projects_catalog/ [in Ukrainian].

6. Poriadok vykorystannia koshtiv, peredbachenykh u derzhavnomu biudzheti Ministerstvu finansiv dlia zabezpechennia funktsionuvannia Fondu rozvytku innovatsii: zatv. Rozporiadzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 12 hrudnia 2018 r. № 1110. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1110-2018-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

Колісник Анна Сергіївна

молодший науковий співробітник НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України, Народний депутат України

ОПОДАТКУВАННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ: ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Автором розглянуто особливості правового регулювання оподаткування в умовах розбудови цифрової економіки. Підкреслено, що розвиток електронних каналів взаємодії з платниками податків – один з ключових напрямків взаємодії органів ДПС та зобов'язаних учасників податкових відносин. Наразі поступово розширюється перелік електронних сервісів, чим створюється ще більше можливостей для реалізації принципу зручності при виконанні податкового обов'язку (п. 4.1.10 ст. 4 ПК України). Доведено недоцільність впровадження гіг-контрактів, оскільки така форма регулювання відносин не створюватиме жодних стимулів та переваг для упорядкування відносин з суб'єктами ІТ-індустрії.

Ключові слова: цифрова економіка, оподаткування, Дія.Сіті, гіг-контракти, ІТ-індустрія.

Kolisnyk Anna

Junior Researcher of the Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovate Development of NALS of Ukraine, State Deputy of Ukraine

TAXATION IN THE CONDITIONS OF DIGITALIZATION OF THE ECONOMY: ON THE ISSUE OF LEGAL REGULATION

The author considers the peculiarities of the legal regulation of taxation in the development of the digital economy. It is emphasized that the development of electronic channels of interaction with taxpayers is one of the key areas of interaction between the State Tax Service and obligated participants in tax relations. Currently, the list of electronic services is gradually expanding, which

creates even more opportunities for the implementation of the principle of convenience in fulfilling the tax obligation (paragraph 4.1.10 of Article 4 of the Tax Code of Ukraine). The inexpediency of the introduction of gig contracts has been proved, as this form of regulation of relations will not create any incentives and preferences for the regulation of relations with the subjects of the IT- industry.

Keywords: digital economy, taxation, Action.City, gig contracts, IT industry.

На сучасному етапі розвитку економіки все більшого значення набувають технології. Взаємозв'язок економіки та технологій у науці іменується по-різному: «цифрова економіка», «електронна економіка», «інформаційна економіка», «мережева економіка», «інтернет-економіка». Показово, що в Україні на законодавчому рівні відсутнє визначення цифрової економіки. Лише у Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки [2] зазначено, що у класичному розумінні поняття “цифрова економіка” означає діяльність, в якій основними засобами (факторами) виробництва є цифрові (електронні, віртуальні) дані як числові, так і текстові. При цьому цифрова економіка базується на інформаційно-комунікаційних та цифрових технологіях, стрімкий розвиток та поширення яких вже сьогодні впливають на традиційну (фізично-аналогову) економіку, трансформуючи її від такої, що споживає ресурси, до економіки, що створює ресурси. Саме дані є ключовим ресурсом цифрової економіки, вони генеруються та забезпечують електронно-комунікаційну взаємодію завдяки функціонуванню електронно-цифрових пристроїв, засобів та систем.

Н. П. Молчанова також підкреслює, що у загальному вигляді під цифровий економікою розуміють систему економічних відносин, які базуються на використанні цифрових інформаційно-комунікаційних технологій. Однак поступово формується усвідомлення того, що цифрова економіка – це не тільки розвиток і впровадження різного роду нововведень та інновацій, яким по праву має належати пріоритетне місце в сучасному суспільстві, а й цілеспрямована робота всіх економічних суб'єктів (публічно-правових утворень, комерційних і некомерційних організацій, індивідуальних підприємців) для досягнення кінцевої мети – підвищення якості життя населення, забезпечення життєдіяльності домогосподарств на рівні науково обґрун-

тованих соціальних норм і стандартів [3]. За такого підходу можна констатувати, що процеси цифровізації пронизують усі сфери суспільного життя.

Не є виключенням й сфера оподаткування. Як слушно зауважує О. О. Дмитрик, за останні декілька років суттєво зросла кількість послуг, які надаються в електронному варіанті (онлайн), зокрема, й у сфері оподаткування. Приміром, створено Електронний кабінет платника податків, який становить собою новий електронний сервіс веб-порталу ДПС України, який за допомогою спеціального інструмента доступу (наприклад, електронної картки платника податків) з використанням електронно-цифрового підпису дозволить платнику податків працювати з органами податкової служби в режимі реального часу. Електронний кабінет платника податків є захищеним, персоналізованим та безпечним електронним сервісом, який надаватиме безконтактні способи взаємодії платників податків та ДПС з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій [1, с. 73]. Дійсно, розвиток електронних каналів взаємодії з платниками податків – один з ключових напрямків взаємодії органів ДПС та зобов'язаних учасників податкових відносин. Наразі ДПС поступово розширює перелік електронних сервісів, чим створює ще більше можливостей для реалізації принципу зручності при виконанні податкового обов'язку (п. 4.1.10 ст. 4 Податкового кодексу України).

Разом із тим, на нашу думку, існує потреба у більш широкому впровадженні цифровізації у податково-правове регулювання. Вбачається логічним виокремити два основних напрямки: а) оподаткування операцій в цифровій економіці; б) впровадження цифрових технологій в адміністрування податків, зборів, обов'язкових платежів. У цьому контексті А. О. Пугачов та Л. Б. Парфенова з певною обережністю наголошують: «Розвиток технологій сьогодні призводить у сфері оподаткування до двох взаємодоповнюючих, але протилежних за напрямком процесам: з одного боку, відбувається скорочення тіньового сектора за рахунок технологічного розвитку податкового контролю та податкового адміністрування, а з іншого – нарощування обсягів цього тіньового сектора в неконтрольованих або слабо контрольованих видах діяльності» [7].

Наведене може мати місце, у той же час вважаємо, що розроблення дієвого правового механізму податкового адміністрування, а також механізму захисту податкової інформації дозволить ефективно впровадити цифрові технології в царину оподаткування. Прикладом, Є. С. Тищенко пропонує до основних напрямів підвищення ефективності податкового адміністрування віднести: (1) створення єдиної бази даних, що відбиває взаємодію податкових органів з платниками податків, яких можна контролювати в оперативному режимі по сплаті податків і зборів. При цьому створення подібної бази має ґрунтуватися на інформаційній та економічній безпеці держави і бізнесу, захисту персональних даних в цифровому просторі; (2) побудова моделі партнерських відносин з платниками податків. Необхідно забезпечувати платників податків якісною інформацією про розвиток і впровадження інформаційних технологій, необхідність їх використання, що значно підвищить якість податкового адміністрування; (3) впровадження сучасних технологій обробки даних, а також зосередження їх в єдиному центрі доступу на основі принципу автоматизації дозволяють істотно розширити можливості податкових органів в процесі адміністрування [8, с. 231].

Показово, що наразі Україна робить перші кроки, намагаючись урегулювати відносини оподаткування в умовах розбудови цифрової економіки. Зазначимо, що наразі вже функціонує Єдиний портал державних послуг – Дія, у переліку яких є й ті, що прямо чи опосередковано пов'язані з оподаткуванням (реєстрація ФОП, надання одноразової допомоги ФОПам, довідки про доходи). Також у найближчому майбутньому планується запровадження електронного резидентства, становлення віртуальних активів, віртуальної економічної зони Дія. Сіті [6]. Так, проектом Закону України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» [5] пропонується створити Дія Сіті – середовище (еко-систему), що стимулюватиме розвиток цифрової економіки, розробки в галузі передових технологій з високою доданою вартістю та формування економіки знань. На підставі аналізу вищевказаного законопроекту робимо висновок, що Дія Сіті становить собою окремий правовий режим, який стосується не лише питань оподаткування відповідних резидентів, а й регламентує інші

аспекти їх правового статусу або ж особливостей функціонування, зокрема: зокрема: можливість обрання контрактної форми трудового договору при оформленні трудових відносин між резидентами Дія Сіті та їх працівниками; запровадження гіг-контракту як особливої форми залучення резидентами Дія Сіті фізичних осіб для виконання робіт (надання послуг) в рамках здійснення резидентами Дія Сіті їх господарської діяльності, що поєднує гнучкість цивільно-правових відносин та передбачені законопроектом соціальні гарантії, але не виключає залучення резидентами Дія Сіті фізичних осіб – підприємців на підставі інших цивільно-правових або господарсько-правових договорів, а також працівників за трудовими договорами (контрактами); регулювання договорів з негативними зобов'язаннями (про нерозголошення, непереманювання, неконкуренцію), що стимулюватиме інвестувати у розвиток талановитих фахівців та в накопичення знань та досвіду в цілому; впровадження гарантії стабільності передбаченого законопроектом правового режиму Дія Сіті впродовж 15 років [5]. У той же час у тексті вказаного законопроекту знайшли відображення положення щодо регулювання відносин оподаткування.

Питання оподаткування в умовах розбудови цифрової економіки знайшли своє відбиття у проекті закону № 5376 «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні». Зокрема, у ньому запропоновано запровадити спеціальні режими оподаткування резидентів Дія Сіті – ІТ компаній, окремих доходів працівників резидентів Дія Сіті та залучених ними гіг-спеціалістів (фахівців, які виконують роботи (надають послуги) в рамках здійснення резидентами Дія Сіті їх господарської діяльності на підставі гіг-контрактів [4]. Такі спеціальні податкові режими певною мірою відображають досвід іноземних держав в оподаткуванні ІТ-індустрії. У той же час вважаємо, що в сучасних умовах такий підхід не є конструктивним для України.

Справа в тому, що наразі правова природа гіг-контрактів залишається остаточно не визначеною. На наш погляд, вони становлять собою змішану форму ФОПу (мобільність) та «класичного» трудового договору (соціальні гарантії). Така форма регулювання відносин не

створюватиме жодних стимулів та преференцій для регулювання відносин з суб'єктами ІТ-індустрії. Вбачається логічним збереження успішних умов ведення господарської діяльності, які на сьогодні склалися в ІТ-індустрії та запровадження додаткових заходів стимулювання подальшого розвитку цієї галузі, шляхом закріплення базових принципів і гарантій діяльності в сфері ІТ. Приміром, одним зі шляхів вирішення цього питання може бути впровадження досвіду ЄС через закріплення механізмів у податковому законодавстві України, спрямованих на підвищення ефективності оподаткування при забезпеченні справедливості і єдиних фіскальних правил як для традиційного, так і для цифрового бізнесу, серед яких (як альтернативних варіантів регулювання) можна виділити: впровадження податків з обороту цифрових компаній, оподаткування доходів від надання цифрових послуг, оподаткування транзакцій цифрового бізнесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дмитрик О. О. Правове регулювання оподаткування в умовах розвитку цифрової економіки. *Сучасні проблеми права та інноваційної економіки* : зб. наук. пр. НДІ ПЗІР НАПрН України № 3 за матеріалами інтернет-конференції (м. Харків, 26 березня 2021 р.). Харків : НДІ ПЗІР НАПрН України, 2021. С. 72–77.

2. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки: затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>.

3. Молчанова Н. П. Развитие общественных финансов в условиях становления цифровой экономики. *Научные исследования экономического факультета. Электронный журнал*. Т. 9. Вып. 3. URL: <https://archive.econ.msu.ru/sys/raw.php?o=3872&p=attachment>.

4. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні: проект Закону України № 5376 від 14 квітня 2021 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71663.

5. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні: проект Закону України № 4303 від 02 листопада 2020 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70298.

6. Проекти цифрової трансформації. URL: <https://plan2.diia.gov.ua/projects>.

7. Пугачев А. А., Парфенова Л. Б. Налоги в цифровой экономике и цифровые технологии в налогообложении: дилемма или диалектика. URL: <http://philh.ru/index.php/arkhiv-materialov/teksty/317-a-a-pugachev-l-b-parfenova-nalogi-v-tsifrovoj-ekonomike-i-tsifrovyte-tekhnologii-v-nalogooblozhenii-dilemma-ili-dialektika>.

8. Тищенко Е. С., Клейменова Ю. А., Тлий К. И. Проблемы налогового администрирования в условиях цифровой экономики. *Бизнес. Образование. Право*. 2020, август № 3 (52). С. 229–233.

REFERENCES

1. Dmytryk O. O. (2021). Pravove rehuliuвання opodatkuvannya v umovakh rozvytku tsyfrovoi ekonomiky. *Suchasni problemy prava ta innovatsiinoi ekonomiky: zb. nauk. pr. NDI PZIR NAPrN Ukrainy № 3 za materialamy internet-konferentsii (m. Kharkiv, 26 bereznia 2021 r.) – Modern problems of law and innovative economy: a collection of scientific works of the Research Institute of PZIR NAPrN of Ukraine № 3 on the materials of the Internet conference*. Kharkiv: NDI PZIR NAPrN Ukrainy, 72–77 [in Ukrainian].

2. Kontsepsiia rozvytku tsyfrovoi ekonomiky ta suspilstva Ukrainy na 2018–2020 roky: zatv. rozporiadzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 17 sichnia 2018 r. № 67-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text> [in Ukrainian].

3. Molchanova N. P. Razvitiye obshchestvennykh finansov v usloviyakh stanovleniya tsifrovoy ekonomiki. *Nauchnyye issledovaniya ekonomicheskogo fakulteta – Research of the Faculty of Economics, Vol. 9, issue 3*. URL: <https://archive.econ.msu.ru/sys/raw.php?o=3872&p=attachment> [in Russian].

4. Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy shchodo stymuliuvannya rozvytku tsyfrovoi ekonomiky v Ukraini: proiekt Zakonu Ukrainy № 5376 vid 14 kvitnia 2021 r. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71663 [in Ukrainian].

5. Pro stymuliuvannya rozvytku tsyfrovoi ekonomiky v Ukraini: proiekt Zakonu Ukrainy № 4303 vid 02 lystopada 2020 r. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70298 [in Ukrainian].

6. Proiekt y tsyfrovoi transformatsii. URL: <https://plan2.diaa.gov.ua/projects> [in Ukrainian].

7. Pugachev A. A., Parfenova L. B. Nalogi v tsifrovoy ekonomike i tsifrovyte tekhnologii v nalogooblozhenii: dilemma ili dialektika. URL: <http://philh.ru/index.php/arkhiv-materialov/teksty/317-a-a-pugachev-l-b-parfenova-nalogi-v-tsifrovoj-ekonomike-i-tsifrovyte-tekhnologii-v-nalogooblozhenii-dilemma-ili-dialektika> [in Russian].

8. Tishchenko E. S., Kleymenova Yu. A., Tliy K. I. (2020). Problemy nalogovogo administrirovaniya v usloviyakh tsifrovoy ekonomiki. *Biznes. Obrazovaniye. Pravo – Business. Education. Law*, 3 (52), 229–233 [in Russian].

Котенко Артем Михайлович

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України,

доцент кафедри фінансового права

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ДО ПИТАННЯ ПРІОРИТЕТНОСТІ МЕТОДІВ ВСТАНОВЛЕННЯ ВІДПОВІДНОСТІ УМОВ КОНТРОЛЬОВАНОЇ ОПЕРАЦІЇ ПРИНЦИПУ «ВИТЯГНУТОЇ РУКИ»

Наукова робота присвячена дослідженню методів трансфертного ціноутворення, передбачених Податковим кодексом України. У роботі сформульовано алгоритм вибору методу трансфертного ціноутворення, який планується застосувати для встановлення відповідності. Автор у цій роботі прагне дослідити наявність пріоритетності / ієрархії методів трансфертного ціноутворення, наслідки її дотримання чи недотримання платниками податків. Науковець, здійснивши аналіз норм податкового права, акцентує увагу на недосконалій юридичній техніці законодавця.

Ключові слова: методи трансфертного ціноутворення, принцип «вितягнутої руки», платники податків, пріоритетність, ієрархія, імперативний метод, диспозитивний метод.

Kotenko Artem

PhD, Senior Researcher of the Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine, Associate Professor of the Department of Financial Law of Yaroslav Mudryi National Law University

THE ISSUE OF PRIORITY OF METHODS OF ESTABLISHING CONFORMITY OF CONDITIONS OF CONTROLLED OPERATION OF THE ARM'S LENGTH PRINCIPLE

The scientific work is devoted to the study of transfer pricing methods provided by the Tax Code of Ukraine. The paper formulates an algorithm for selecting the transfer pricing method, which is planned to be used to establish compliance. In this paper, the author seeks to investigate the existence of priority / hierarchy of transfer pricing methods, the consequences of its compliance or non-compliance by taxpayers. The scientist, having analyzed the rules of tax law, focuses on the imperfect legal technique of the legislator.

Keywords: transfer pricing methods, the arm's length principle, taxpayers, priority, hierarchy, imperative method, dispositive method.

Питання методів встановлення відповідності умов контрольованої операції принципу «втягнутої руки» врегульовано у пункті 39.3 статті 39 Податкового кодексу України (далі – ПК України). Законодавець визначає перелік методів, критерії вибору/використання цих методів та деталізація суті кожного з них.

До методів віднесено такі:

- метод порівняльної неконтрольованої ціни;
- метод ціни перепродажу;
- метод «витрати плюс»;
- метод чистого прибутку;
- метод розподілення прибутку [1]. Така послідовність, як вбачається із приписів підпункту 39.3.1 пункту 39.3 статті 39 ПК України, нічим не обумовлена.

Для застосування одного із цих методів платник податків повинен спиратися на факти та обставини здійснення контрольованої операції для обрання більш доцільного з них. Своєю чергою, Міністерство фінансів України своїм Наказом від 08.02.2021 року № 67 затвердило Узагальнюючу податкову консультацію щодо деяких питань застосування правил трансфертного ціноутворення, у якій також наголошує на виборі методу трансфертного ціноутворення за ознакою доціль-

ності за фактами та обставинами здійснення контрольованої операції [2]. Доцільність застосування певного методу, відповідно до ПК України, визначається, по-перше, на основі результатів функціонального аналізу контрольованої операції (з урахуванням виконуваних функцій, використовуваних активів і понесених ризиків); по-друге, за наявності повної та достовірної інформації, необхідної для застосування обраного методу та/або методів трансфертного ціноутворення; по-третє, залежно від ступеня зіставності між контрольованими і неконтрольованими операціями, включаючи надійність коригувань зіставності, якщо такі застосовуються, які можуть використовуватися для усунення розбіжностей між такими операціями [1].

Ураховуючи вказане можна визначити такий алгоритм дій платника податків при виборі одного з методів трансфертного ціноутворення:

1. Аналіз кожного методу, передбаченого ПК України.
2. Аналіз фактів та обставин, за яких вчинено контрольовану операцію.
3. Перевірка наявності інформації щодо контрольованої операції, якою володіє платник податків, та інформації, яка є необхідною для кожного з методів.
4. Урахування ступеня зіставності між контрольованими і неконтрольованими операціями.
5. Вибір методу трансфертного ціноутворення.

Зазначений алгоритм вбачається досить логічним з огляду на те, що встановлення відповідності умов контрольованої операції принципу «витагнутої руки» здійснюється платником податків за одним із методів, який, своєю чергою, обирається останнім з урахуванням обставин та фактів здійснення контрольованої операції.

При цьому в ПК України передбачено, що для певного виду контрольованих операцій встановлено обов'язкове застосування певного методу трансфертного ціноутворення [1]. Таке твердження розуміється так, що у ПК України для певного виду контрольованої операції прямо передбачається обов'язковість застосування певного методу. Убачається, що законодавчий спосіб прямого передбачення методу для визначення відповідності умов контрольованої

операції принципу «втягнутої руки» не встановлює пріоритету одного методу над іншим, а просто є прикладом імперативної норми, яка визначає доцільний вибір здійснений законодавцем за платника податків.

Однак законодавець все-таки визначає пріоритетність методів трансфертного ціноутворення, що вбачається із приписів абзаців 3 та 4 підпункту 39.3.2.1 пункту 39.3 статті 39 ПК України: *«Платник податку з урахуванням зазначених критеріїв використовує будь-який метод, який він вважає найбільш доцільним, однак у разі, якщо існує можливість застосування і методу порівняльної неконтрольованої ціни, і будь-якого іншого методу, застосовується метод порівняльної неконтрольованої ціни. У разі якщо з урахуванням таких критеріїв метод ціни перепродажу або метод «витрати плюс» та метод чистого прибутку або розподілення прибутку можуть застосовуватися платником податку з однаковою надійністю, застосовується метод ціни перепродажу або метод «витрати плюс»».*

Ураховуючи зазначене, вважаю, що можна говорити про певну пріоритетність методів чи навіть їх ієрархію. Законодавець опосередковано визначає цю ієрархію, а саме: виділяє у такій послідовності методи порівняльної неконтрольованої ціни, ціни перепродажу та «витрати плюс».

Логічним є питання, які наслідки установаження такої ієрархії та відповідно її порушення платником податків. Звертаючись до норм ПК України щодо застосування методів відповідно до приписів абзаців 3 та 4 підпункту 39.3.2.1 пункту 39.3 статті 39 ПК України можна резюмувати, що наслідком її встановлення є право платника податків не застосовувати більше одного методу та отримання ним певної «гарантії», яка передбачає таке: «якщо платник податків використав метод, що відповідає вищевказаним положенням, встановлення контролюючим органом відповідності базується на тому методі трансфертного ціноутворення, який застосовується платником податків, за винятком випадків, якщо контролюючий орган обґрунтує його меншу доцільність.» [1].

Вищенаведене наштовхує на роздуми. Податкове право є публічною галуззю права, для якої є характерним застосування імпера-

тивного методу регулювання відносин. При цьому для податкового права, ураховуючи його публічність, також характерні ознаки диспозитивності. Виникає питання чи є такі приписи ПК України прикладами диспозитивності, наприклад, наявність права вибору методу, такі формулювання як: *«платник податку може не застосовувати більше одного методу» (а може й застосовувати), «Платник податку з урахуванням зазначених критеріїв використовує будь-який метод, який він вважає найбільш доцільним...»*. З одного боку, такі формулювання є характерними для вираження диспозитивності. З іншого ж подальші приписи повністю нівелюють надане право вибору, можливість та інше.

Отже, проаналізовані приписи ПК України чітко вказують на наявність ієрархії методів трансфертного ціноутворення, дотримання якої, своєю чергою, надає платникам податків певну «гарантію». Остання має місце тільки тоді, коли аргументи контролюючого органу щодо більшої доцільності іншого методу не переважають. Також убачається, що платникам податків надане удаване право вибору, яке можна трактувати так: ви маєте право обирати самостійно, використовуючи надані нами критерії, однак якщо ви не слідуватимете прямо не зазначеній нами ієрархії, то не зможете отримати надану нами гарантію. Вказані висновки яскраво демонструють недосконалість юридичної техніки законодавця, що, своєю чергою, вказує на недотримання принципів верховенства права, правової визначеності, відсутність розуміння законодавцем теорії права щодо методів правового регулювання та як наслідок страждає якість розуміння та застосування норм податкового законодавства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n8462> (дата звернення 18.05.2021 року).
2. Про затвердження Узагальнюючої податкової консультації щодо деяких питань застосування правил трансфертного ціноутворення: Наказ Міністерства фінансів України від 08.02.2021 року № 67. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0067201-21#Text>. (дата звернення 18.05.2021 року).

REFERENCES

1. Podatkovyi kodeks Ukrainy vid 02.12.2010 r. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n8462> [in Ukrainian].
2. Pro zatverdzhennia Uzahalniuiuchoi podatkovoi konsultatsii shchodo deiakykh pytan zastosuvannia pravyl transfertnoho tsinoutvorennia: Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy vid 08.02.2021 roku № 67. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0067201-21#Text> [in Ukrainian].

Кохан Вероніка Павлівна

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку
НАПрН України
ORCID: 0000-0002-3129-9266*

ДО ПИТАННЯ ПРО ДЕРЖАВНІ ЦИФРОВІ ПЛАТФОРМИ

Наукова робота присвячена розвитку цифрових платформ в державно-му управлінні. У статті розглянуто співвідношення понять електронного і цифрового уряду, зазначені принципи створення цифрового уряду. Автором висвітлені особливості державних цифрових платформ і робиться висновок, що державна цифрова платформа може створюватися на будь-якому ринку, в межах будь-якої галузі економічних відносин. У статті зазначаються переваги платформного державного управління, до яких віднесені скорочення адміністративних витрат і підвищення прозорості діяльності учасників цифрового державного управління.

Ключові слова: державні цифрові платформи, цифровий уряд, платформне державне управління.

Kokhan Veronika

*PhD, Senior Researcher of the Scientific & Research Institute
of Providing Legal Framework for the Innovative Development
of NALS of Ukraine
ORCID: 0000-0002-3129-9266*

TO THE ISSUE OF THE STATE DIGITAL PLATFORMS

The study is devoted to the development of digital platforms in public administration. The article deals with the ratio of the concepts of electronic and digital government, the principles of the creation of a digital government are considered. The author highlighted the features of state digital platforms and concludes that the state digital platform can be created in any market, within any field of economic relations. The article shows the advantages of platform public administration, to which the reduction of administrative costs and increased transparency of the participants of digital public administration are attributed.

Keywords: state digital platforms, digital government, platform public administration.

У Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р [1] серед технологічних концепцій, з урахуванням яких повинно відбуватися впровадження ініціатив щодо цифровізації державних установ, зазначаються цифрові державні платформи.

Згідно із згаданою Концепцією «цифрові державні платформи – концепція утворення державних органів, орієнтованих на одночасне поліпшення якості послуг, оптимізацію кількості державних службовців та зменшення витрат. «Цифрові» платформи дозволяють вирішувати завдання, підвищувати ефективність, зменшуючи вартість діяльності та час виконання. Державні органи використовують «цифрові» платформи для спрощення та оптимізації внутрішніх процесів, поліпшення взаємодії з громадянами та зменшення витрат».

Як бачимо, наведена характеристика цифрових державних платформ є надто загальною і не дозволяє визначити їх особливості.

Незважаючи на проголошений розвиток державних цифрових платформ на 2018–2020 роки, на сьогодні повноцінних державних платформ в Україні не створено. Можна говорити про Єдиний державний вебпортал електронних послуг «Портал Дія», онлайн-платформу цифрової грамотності «Дія. Цифрова освіта», онлайн-плат-

форму «Дія. Бізнес» як прототипи державних цифрових платформ, які в майбутньому можуть перетворитися на них.

У попередньому дослідженні нами запропонована централізована модель правового регулювання цифрових платформ, яка характеризує особливості створення та функціонування саме державних цифрових платформ [2]. У цій статті звернемо увагу на визначальні ознаки та функції державних цифрових платформ.

На думку російських дослідників Стирїна Є.М., Дмитрієвої Н.Є., Сиянтулліної Л.Х., державна цифрова платформа – це система формальних і неформальних правил та алгоритмів мережевої взаємодії користувачів (споживачів), яка функціонує на основі відкритих і масштабованих архітектурних стандартів програмно-апаратного забезпечення, необхідного для зберігання, аналізу та передачі цифрових даних про учасників взаємодії [3, с. 48].

Наведене визначення державної цифрової платформи сформульоване з позиції технологічних характеристик цього явища, як сукупності відповідних алгоритмів роботи інформаційно-комунікаційних технологій.

Підкреслюють технічний бік цифрових платформ й інші автори. Приміром, Гретченко А. І., Горохова І. В визначають цифрові платформи як суто технічні артефакти, де платформа є розширюваною кодовою базою, а екосистема містить сторонні модулі, які доповнюють цю кодову базу. Ці ж дослідники характеризують цифрову платформу як соціотехнічну збірку, яка охоплює технічні елементи (програмного та апаратного забезпечення) та пов'язані з ним організаційні процеси і стандарти [4, с. 63].

Зауважимо, що крім технологічної складової, яка забезпечує впровадження та функціонування цифрових платформ, цифрова платформа є суб'єктом і об'єктом права. Цифрові платформи становлять собою організаційну макроодиницю в сучасному цифровому середовищі (умовне місце формування відносин із використанням мережі Інтернет), в межах якої утворюється особливий режим взаємодії – екосистема, яка претендує на самостійний правовий статус і відповідно режим правового регулювання [5, с. 35]. Отже, актуальним є питання визначення правового статусу цифрових платформ, зокрема й державних.

До того ж для державного управління, яке визначається норма права, важливо визначити особливості здійснення платформного державного управління, а також встановити порядок контролю за державним управлінням, що здійснюється через цифрові платформи. У цьому зв'язку постає питання співвідношення концепцій «електронного уряду» та цифрового державного управління – «цифрового уряду».

Розглядаючи концепції електронного та цифрового уряду, зазначимо, що цифровий уряд – наступний етап розвитку уряду електронного. Цифровий уряд спирається на попередню роботу із створення електронного уряду і передбачає підвищення якості державних послуг з використанням можливостей, наданих цифровими технологіями. Цифровий уряд забезпечує горизонтальну інтеграцію всіх органів влади, міцну співпрацю між урядом та бізнесом, з метою забезпечення балансу інтересів всіх зацікавлених сторін. В основі розробки і надання державних послуг цифрового уряду має бути клієнт орієнтована модель.

Принципами цифрового уряду, відмінними від електронного уряду, є:

- підхід до створення уряду як єдиного цілого, яке є цифровим за замовчуванням;

- відданість принципу «цифровий від початку до кінця» (digital end-to-end);

 - проекування клієнт орієнтованих послуг;

 - платформонезалежність впроваджуваних послуг;

 - використання відкритих даних;

 - використання відкритих стандартів і програмного забезпечення з відкритим вихідним кодом;

 - відкритість для інновацій [6, с. 52].

У науковій літературі визначені основні функції державних цифрових платформ, якими є [3, с. 48–49]:

- 1) зменшення витрат державного регулювання в різних галузях (сферах) державного управління шляхом поступового впровадження принципів good governance и lean government на основі повної цифровізації основних процесів галузевої взаємодії;

2) формування, динамічне оновлення і аналіз цифрових профілів учасників взаємодії;

3) створення комплексної системи оцінки ефектів і (або) суспільної цінності державної цифрової платформи;

4) реалізація оптимальної для конкретної сфери державного регулювання моделі монетизації державної цифрової платформи;

5) агрегація і забезпечення доступу до структурованої інформації про діяльність галузі за різними аспектами, включаючи механізми багатопараметричного пошуку і зворотного зв'язку з користувачами.

Таким чином, державна цифрова платформа може створюватися в межах будь-якої галузі економічних, соціальних та інших відносин, не лише для надання державних послуг та поліпшення взаємодії з громадянами, як передбачено у Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки.

Якщо в чинній моделі державного регулювання об'єктами регулювання виступають учасники ринку, які залежно від здійснюваної діяльності, зобов'язані отримати державні дозволи, періодично проходити перевірки, надавати звіти, сплачувати податки і збори, при запровадженні платформного державного регулювання у певній сфері (створення державної цифрової платформи) платформа наділяється відповідними функціями держави. Такими функціями можуть бути: допуск учасників до платформи через систему відповідності заданим критеріям, контроль якості послуг, система страхування замість державного контролю, збір поточної звітності, виконання функцій податкового агента оператором цифрової платформи тощо.

Не можна не відмітити переваги використання платформного підходу для державного регулювання галузевих ринків, серед яких найбільш помітними є (1) збільшення прозорості учасників ринку і умов праці на ринку за рахунок алгоритмічного управління платформою та (2) істотне скорочення адміністративних витрат як для державних органів, так і суб'єктів господарювання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації:

розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018р. № 67-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>.

2. Кохан В. П. Цифрова платформа як інструмент цифрової економіки. *Право та інноваційне суспільство*. 2021. № 1 (33). С. 29–34.

3. Стырин Е. М., Дмитриева Н. Е., Синятуллина Л. Х. Государственные цифровые платформы: от концепта к реализации. *Вопросы государственного и муниципального управления*. 2019. № 4. С. 31–60.

4. Гретченко А. И., Горохова И. В. Цифровая платформа: новая бизнес-модель в экономике России. *Вестник Российского экономического университета имени Г. В. Плеханова*. 2019. (1). С. 62–72. <https://doi.org/10.21686/2413-2829-2019-1-62-72>.

5. *Развитие регулирования: новые вызовы в условиях радикальных технологических изменений* : материалы XX Апр. междунар. науч. конф. по проблемам развития экономики и общества (г. Москва, 9–12 апр. 2019 г.), Москва, 2019. 88 с.

6. Конкуренция в цифровую эпоху: стратегические вызовы для Российской Федерации. Международный банк реконструкции и развития. Всемирный банк. 2018. 144 с. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/30584/AUS0000158-RU.pdf?sequence=4&isAllowed=y>.

REFERENCES

1. Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku tsyfrovoi ekonomiky ta suspilstva Ukrainy na 2018-2020 roky ta zatverdzhennia planu zakhodiv shchodo yii realizatsii: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 17.01.2018r. № 67-r. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80> [in Ukrainian].

2. Kokhan V. P. (2021). Tsyfrova platforma yak instrument tsyfrovoi ekonomiky. *Pravo ta innovatsiine suspilstvo - Law and innovation society*, 1 (33), 29–34 [in Ukrainian].

3. Styryn E. M., Dmitriyeva N. E., Sinyatullina L. Kh. (2019). Gosudarstvennyye tsifrovyye platformy: ot kontseptta k realizatsii. *Voprosy gosudarstvennogo i munitspalnogo upravleniya – Issues of state and municipal administration*, 4, 31–60 [in Russian].

4. Gretchenko A. I., Gorokhova I. V. (2019). Tsifrovaya platforma: novaya biznes-model v ekonomike Rossii. *Vestnik Rossiyskogo ekonomicheskogo universiteta imeni G. V. Plekhanova – Bulletin of the Plekhanov Russian University of Economics*, 1, 62–72. URL: <https://doi.org/10.21686/2413-2829-2019-1-62-72> [in Russian].

5. *Razvitiye regulirovaniya: novyye vyzovy v usloviyakh radikalnykh tekhnologicheskikh izmeneniy*: materialy XX Apr. mezhdunar. nauch. konf. po

problemam razvitiya ekonomiki i obshchestva (g. Moskva. 9–12 apr. 2019 g.) – *Development of regulation: new challenges in the context of radical technological changes: materials of the XX April international scientific conference on the problems of economic and social development.* (2019). Moskva [in Russian].

6. Konkurentsia v tsifrovuyu epokhu: strategicheskiye vyzovy dlya Rossiyskoy Federatsii. (2018). Mezhdunarodnyy bank rekonstruktsii i razvitiya. Vsemirnyy bank. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/30584/AUS0000158-RU.pdf?sequence=4&isAllowed=y> [in Russian].

Липнік Вікторія Сергіївна

студентка 3 курсу, 1 групи,

міжнародно-правового факультету

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ДИПЛОМАТИЧНІ ПЕРЕГОВОРИ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

В роботі розглянуто вплив інформаційних технологій на дипломатичні переговори. У статті проаналізовано становлення дипломатичних переговорів протягом історії, їх роль у вирішенні міжнародних конфліктів. Розкрито поняття та значення міжнародного протоколу. Досліджено природу дипломатичних переговорів та їх функції. Проаналізовано механізм дипломатичних переговорів у вирішенні політичних конфліктів. Також розглянуто як цифрові технології впроваджено в роботу дипломатичних представництв і, безпосередньо, під час переговорів.

Ключові слова: дипломатичні переговори, дипломатичний протокол, інформаційні технології.

Lypnik Victoria Sergeevna

*3rd year student of 1st group of Faculty of International Law
of the Yaroslav Mudryi National Law University*

DIPLOMATIC NEGOTIATIONS IN THE CONDITIONS OF DIGITAL GLOBALIZATION

The paper considers the impact of information technology on diplomatic negotiations. The article analyzes the formation of diplomatic negotiations throughout history, their role in resolving international conflicts. The concept and meaning of the international protocol are revealed. The nature of diplomatic negotiations and their functions are studied. The mechanism of diplomatic negotiations in resolving political conflicts is analyzed. It is also considered how digital technologies have been introduced in the work of diplomatic missions and, directly, during negotiations.

Keywords: diplomatic negotiations, diplomatic protocol, information technologies

Вплив інформаційних технологій в умовах Індустрії 4.0 на дипломатію настільки вагомий, що їх ґрунтовне вивчення та використання стало обов'язковим елементом фахової підготовки дипломатичних працівників. Цифрова дипломатія як невід'ємний елемент зовнішньої політики зарекомендувала себе ефективним інструментом позиціонування держави у світовому медіа-просторі. Сучасні дипломатичні переговори передбачають розгалуженіше мережеве співробітництво, співпрацю в коаліціях та багатосторонніх групах із використання інформаційно-комунікативних технологій.

У кожній державі і у кожного народу існують свої традиції і звичаї ділового спілкування й етики та норми дипломатичного протоколу. Міждержавні норми спілкування, у тому числі протокольні, почали складатись з появою державних утворень, оскільки існувала потреба у виробленні правил, умовностей поведінки, які б забезпечували можливості ефективного міждержавного спілкування. У наш час у міждержавному спілкуванні бере участь близько 200 країн, які мають власні національні, культурно-історичні, релігійні, мовні особливості.

Історично дипломатичні переговори виникли як основний спосіб мирного розв'язання суперечок і конфліктів між державами. Переговори як форма офіційного спілкування між керівниками держав і урядів, спеціальними представниками відомі з глибокої давнини

(племена, Стародавній Єгипет, Греція, Рим; договори Київської Русі з Візантією). У ті часи головною темою переговорів були питання війни і миру.

Об'єктом наукового дослідження переговори стають у другій половині ХХ століття, коли мистецтву ведення переговорів стали приділяти особливу увагу. Одним із перших дослідників був французький дипломат ХVІІІ століття Франсуа де Каллере, автор праці, присвяченої переговорам «Про спосіб ведення переговорів з монархами». Ведення переговорів – це основа дипломатичного протоколу, мистецтво, адже доля великих держав залежала від того, добре чи погано проходять переговори, від того, наскільки професійно підготовлені учасники переговорного процесу, а підготовка залежить від знань дипломатичного протоколу. Франсуа де Келере вважав, що учасник переговорів повинен бути здатним постійно контролювати себе для того, щоб перебороти бажання будь-що сказати, аніж він обміркує, що буде говорити. У його розумінні, переговори – це комплекс вмінь, що співпадають з потребами часу, що дозволяють досягти більш тісно взаємозв'язку обох сторін у переговорах.

Згідно з «Політичним енциклопедичним словником», політичний конфлікт – це зіткнення, протиборство різних соціально-політичних сил, суб'єктів політики в їх прагненні, що пов'язані насамперед з боротьбою за владу, її перерозподіл, зміну свого політичного статусу, а також з політичними перспективами розвитку суспільства [3, с. 514].

Сучасна політична наука приділяє значну увагу пошуку форм, засобів контролю за процесом перебігу конфлікту, а також звертає увагу на різноманітні способи його вирішення. Одним із шляхів запобігання чи врегулювання конфлікту є переговори. Переговори – це спільна діяльність двох або більше суб'єктів, що налаштовані на ефективне розв'язання спірних питань з оптимальним урахуванням потреб кожної зі сторін. Політичні переговори – це взаємодія політичних суб'єктів або їх представників у формі прямого або опосередкованого діалогу, що передбачає узгодження інтересів і спрямована на нейтралізацію чи врегулювання реального конфлікту [2].

Варто наголосити на функціях, які виконують політичні переговори: 1) вирішення політичних проблем; 2) комунікативна – полягає в налагодженні діалогу сторін, виявлення спільних і протилежних точок зору всіх учасників і спільний пошук рішень; 3) регулятивна організація і контроль політичної діяльності; 4) розв'язання зовнішньополітичних та внутрішніх завдань, які узгоджуються переговорами; 5) пропагандистська функція полягає в донесенні до громадської думки своєї позиції; 6) функція політичних переговорів і політичне маніпулювання, тобто переговори відбуваються для відвертання уваги, маскуванню своїх істинних політичних намірів, зокрема те, що можна назвати політичною грою в тому негативному її розумінні, яке розуміється як приховування прямих політичних цілей [1].

Варто зауважити, що організаційно-політичним механізмом або інструментом вирішення цих питань є і дипломатичний і міжнародний діловий протокол. Сьогодні будь-які дипломатичні кроки, що робляться державами, їхніми керівниками і офіційними органами, набувають певні форми, і практично усі вони охоплюються дипломатичним протоколом [4, с. 6].

Загальноприйняте визначення поняття «дипломатичний протокол» наступне – це сукупність загальноприйнятих правил, традицій і умовностей, яких дотримуються керівники держав і урядів, відомства закордонних справ, дипломатичні і торговельні представництва, офіційні особи в міжнародному спілкуванні. Хороше знання протоколу потрібне кожному дипломату і дипломатичному службовцеві. Грамотний протокол і сучасний дипломатичний етикет створюють сприятливий клімат для спілкування, підвищують престиж не лише дипломатичного відомства, але і держави в цілому.

Правила дипломатичного протоколу не існують самі по собі, а ґрунтуються на базових принципах. Велику роль в дипломатичному протоколі грають принципи міжнародної ввічливості і взаємності, протокольне старшинство.

Питаннями протокольної роботи в дипломатичному представництві займається спеціально виділений для цієї мети співробітник, який безпосередньо підпорядковується главі представництва. З усіх питань, що стосуються забезпечення єдиної протокольної практики

в Україні, Департамент державного протоколу працює в тісному і постійному контакті з протокольними службами Президента і Уряду України.

Варто зазначити, що політичні переговори – це найефективніший метод подолання політичних конфліктів, оскільки саме переговори ведуть до вирішення проблем мирним шляхом та враховують інтереси сторін. Переговори – це насамперед діалог, який допомагає людям з різними поглядами, національностями, віросповіданням, бажанням знаходити порозуміння, досягати консенсусу і співіснувати в складних умовах сучасного світу. А головне, переговори – це основна складова дипломатичного протоколу та етикету сучасної міжнародної політики.

Цифрова трансформація повсякденної роботи працівників дипломатичної служби України передбачає цифрову комунікацію як одну з ключових «м'яких навичок» використання засобів ІКТ. Так, додатки Google (Google Docs, Google Sheets, Google Drive, різні інтерактивні платформи для інформаційних кампаній) та інші хмарні сервіси слугують інструментами для налагодження швидкого та ефективного спілкування між дипломатами в різних куточках світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Василенко И. А. Политические переговоры. Москва, 2006. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-117.html>.
2. Нергеш Я. Поле битвы – стол переговоров. Москва, 1989. С. 70.
3. Політологічний енциклопедичний словник / Упор. В. П. Горбватенко. Київ, 2004. С. 514.
4. Чичкало-Кондрацька І. Б., Новицька І. В. Конспект лекцій «Дипломатичний та діловий протокол». Полтава. 2020. С. 6.

REFERENCES

1. Vasilenko I. A. (2006). Politicheskiye peregovory. Moskva. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-117.html> [in Russian].
2. Nergesh Ya. (1989). Pole bitvy – stol peregovorov. Moskva, P. 70 [in Russian].

3. Politolohichni entsyklopedychnyi slovnyk. (2004). Kyiv, P. 514 [in Ukrainian].

4. Chychkalo-Kondratska I. B., Novytska I. V. (2020). Konspekt lektsii «Dyplomatychni ta dilovyi protokol». Poltava, P. 6 [in Ukrainian].

Науковий керівник: Єфремова К. В., к.ю.н., с.н.с., заступник директора з наукової роботи НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України, доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Любчич Анна Миколаївна

кандидат юридичних наук, учений секретар

НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку

НАПрН України

ORCID: 0000-0002-6492-4179

Водорезова Сусанна Робертівна

молодший науковий співробітник НДІ правового забезпечення

інноваційного розвитку НАПрН України

ORCID: 0000-0001-5044-7167

ВПЛИВ ЦИФРОВОГО СЕРЕДОВИЩА НА ПРАВА ЛЮДИНИ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

У публікації розглянуто особливості впливу цифрового середовища на права людини. Аргументовано необхідність впровадження ефективних засобів захисту права на приватність шляхом приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних зобов'язань України та законодавства Європейського Союзу, а також розроблення та впровадження ефективної системи моніторингу й оцінки стану забезпечення цифрових прав людини.

Ключові слова: цифрове середовище, права людини, право на приватність.

Anna Liubchych

*PhD, Scientific Secretary of Institute, scientific associate,
Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework
for the Innovative Development NALS of Ukraine*

ORCID: 0000-0002-6492-4179

Susanna Vodoriezova

*Junior researcher Scientific and Research Institute of Providing Legal
Framework for the Innovative Development NALS of Ukraine*

ORCID: 0000-0001-5044-7167

THE IMPACT OF THE DIGITAL ENVIRONMENT ON HUMAN RIGHTS: LEGAL ASPECT

The publication considers the peculiarities of the impact of the digital environment on human rights. The necessity of introduction of effective means of protection of the right to privacy by bringing the national legislation in line with the international obligations of Ukraine and the legislation of the European Union, and also development and introduction of effective system of monitoring and an estimation of a condition of maintenance of digital human rights is argued.

Keywords: digital environment, human rights, right to respect for private life.

В сучасних умовах, коли стрімке створення, розповсюдження та широке використання цифрових технологій призводить до «революційних» перетворень суспільства та послідовно формує нову соціальну, економічну і правову реальність, гостро постають питання захисту прав людини в цифровому середовищі, недоторканності приватного життя в епоху цифрових технологій, питання відповідального ведення бізнесу. З огляду на євроінтеграційні процеси в Україні питання дотримання та захисту прав людини від порушень зі сторони бізнес-структур набувають особливої актуальності у суспільній свідомості. Це зумовлено тим, що сучасний бізнес не обмежує свою діяльність національними кордонами і вільно пересувається у пошуках виробничих матеріалів, економічних та трудових умов [1].

У 2011 році Організація Об'єднаних Націй під керівництвом спеціального представника Генерального секретаря з питань бізнесу та прав людини Джона Г. Руджі опублікувала «Керівні принципи щодо бізнесу і прав людини: Реалізація Рамкової програми Організації Об'єднаних Націй «Захист, повага і засоби захисту» (далі – Керівні принципи). Керівні принципи становлять собою комплексну систему, яка стимулює державу зробити свій внесок у забезпечення та захист прав людини у сфері бізнесу, шляхом оцінки поточної ситуації та вжиття необхідних заходів. Всього таких принципів 31 й всі вони спираються на три базових вимоги і охоплюють одночасно як механізми обов'язковості державних приписів, так і добровільні зобов'язання підприємств [1]. Зокрема, йдеться про те, що принципи ґрунтуються на визнанні: (а) зобов'язань держави щодо поваги, захисту та реалізації прав людини й фундаментальних свобод; (б) ролі бізнес-структур як спеціалізованих органів суспільства, на які покладено виконання спеціальних функцій і до яких висувається вимога діяти відповідно до усіх застосовних законів і дотримуватися прав людини; (в) необхідності забезпечення прав і обов'язків – у разі їх порушення – відповідними й ефективними засобами правового захисту [1]. З огляду на стрімкий розвиток інформаційних технологій, які дозволяють збирати, обробляти й поширювати інформацію про будь-яку особу в значних обсягах, практично зникає межа між приватним життям особи та її соціальним позиціонуванням. Отже, захист інформаційної приватності особи набуває особливого значення.

Частиною 1 статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Європейська Конвенція з прав людини) закріплено право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції. Частиною 2 статті 8 Європейської Конвенції з прав людини передбачено, що органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання за-

ворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб [2].

Національною стратегією у сфері прав людини [3] забезпечення права на приватність визначено одним із стратегічних напрямків. Серед завдань, спрямованих на досягнення забезпечення права на приватність визначено:

- приведення законодавства України щодо забезпечення права на приватність у відповідність до міжнародних зобов'язань України та стандартів ООН, Ради Європи, Європейського Союзу;

- забезпечення імплементації Регламенту Європейського парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних;

- запровадження системи, яка унеможливило створення надмірних баз персональних даних та виключає можливість протиправного втручання у приватність;

- створення механізмів, які мінімізують зловживання під час проведення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих дій;

- забезпечення дотримання права на приватність у медичній сфері та сфері соціального захисту;

- забезпечення гарантії дотримання права на приватність осіб, які перебувають у місцях несвободи [3]. Такий підхід вбачаємо конструктивним, зважаючи на декілька чинників, серед яких як євроінтеграційні процеси, так і потреба у відповідності національного законодавства України сучасним реаліям. На нашу думку, існує необхідність впровадження ефективних засобів захисту права на приватність, зокрема, приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних зобов'язань України та законодавства Європейського Союзу. Окрім того, на нашу думку, доцільно розробити та впровадити ефективну систему моніторингу й оцінки стану забезпечення цифрових прав людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Керівні принципи ООН з питань бізнесу і прав людини. URL: <https://ombudsman.gov.ua/ua/page/sehl/profile-law/ker%D1%96vn%D1%96-princzipi-oon-z-pitan-b%D1%96znesu-%D1%96-prav-lyudini/publication-guiding-principles-on-business-and-human-rights.html>.

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

3. Про Національну стратегію у сфері прав людини: Указ Президента України № 119/2021 від 24.03.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/2021#Text>.

REFERENCES

1. Kerivni pryntsyipy OON z pytan biznesu i prav liudyny. URL: <https://ombudsman.gov.ua/ua/page/sehl/profile-law/ker%D1%96vn%D1%96-princzipi-oon-z-pitan-b%D1%96znesu-%D1%96-prav-lyudini/publication-guiding-principles-on-business-and-human-rights.html> [in Ukrainian].

2. Konvetsiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod vid 04.11.1950 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text [in Ukrainian].

3. Pro Natsionalnu stratehiiu u sferi prav liudyny: Ukaz Prezydenta Ukrainy № 119/2021 vid 24.03.2021 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/2021#Text> [in Ukrainian].

Макух Оксана Володимирівна

*доктор юридичних наук, професор кафедри цивільного,
адміністративного та фінансового права Інституту права
імені Володимира Сташица Класичного приватного університету*

ДИСКУСІЙНІ АСПЕКТИ У ВИЗНАЧЕННІ ПОРУШЕННЯ СУБ'ЄКТАМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА

У публікації автором розглянуто сучасний підхід законодавця до визначення поняття порушення податкового законодавства й характеристики його складу. Наголошено на недоцільності закріплення лише умисної форми вини при вчиненні порушень податково-правових норм.

Ключові слова: суб'єкти господарювання, порушення податкового законодавства, склад податкового порушення, вина, форми вини.

Makuch Oksana

*2nd PhD, Professor Of Constitutional, Administrative and Finance Law
Department of Vladimir Stashys Law Institute
of Classic Private University*

DISCUSSION ASPECTS IN DETERMINING THE VIOLATION OF TAX LAW BY BUSINESS ENTITIES

In the publication the author considers the modern approach of the legislator to definition of concept of violation of the tax legislation and characteristics of its structure. Emphasis is placed on the inexpediency of fixing only an intentional form of guilt in committing violations of tax law.

Keywords: business entities, violations of tax legislation, the composition of the tax violation, guilt, forms of guilt.

Податки виступають одним з фінансових інструментів, за допомогою якого будуються взаємовідносини між суб'єктами господарювання та державою. Показово, що на практиці доволі часто має місце ситуація, коли контролюючі органи притягують суб'єктів господарювання – платників податків до відповідальності за порушення податкового законодавства, не звертаючи увагу на наявність вини в діях або бездіяльності останніх. Однак, з прийняттям Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві» від 16 січ. 2020 р. [4], чимало положень якого набрали юридичної сили з 1 січ. 2021 р., було змінено підхід до визначення поняття порушення податкового законодавства й характеристики його складу. Зокрема, закріплено вину як обов'язкову ознаку податкового правопорушення, встановлено відповідальність не лише для зобов'язаних суб'єктів податкових відносин, але й для контролюючих органів та їх посадових (службових) осіб.

Відповідно до п. 109. 1 ст. 109 Податкового кодексу України податковим правопорушенням є протиправне, винне (у випадках, прямо передбачених цим Кодексом) діяння (дія чи бездіяльність) платника

податку (в тому числі осіб, прирівняних до нього), контролюючих органів та/або їх посадових (службових) осіб, інших суб'єктів у випадках, прямо передбачених цим Кодексом. Діяння вважаються вчиненими умисно, якщо існують доведені контролюючим органом обставини, які свідчать, що платник податків удавано, цілеспрямовано створив умови, які не можуть мати іншої мети, крім як невиконання або неналежне виконання вимог, установлених цим Кодексом та іншим законодавством, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи [3]. З огляду на викладене позначимо декілька аспектів, які, на наш погляд, мають спірний характер. По-перше, у вказаній нормі ПК України йдеться про те, що податкове правопорушення є винним у випадках, прямо передбачених цим Кодексом. За такого підходу виникає питання щодо наявності випадків, в яких податкові правопорушення можуть вчинятися без вини.

По-друге, законодавець характеризує лише умисну форму вини при вчиненні податкового правопорушення. Навряд чи такий підхід є логічним. На підставі аналізу положень галузевого законодавства України (перш за все, кримінального, цивільного та адміністративного), а також низки наукових напрацювань зазначимо, що вина становить собою психічне ставлення деліктоздатної фізичної особи або особи, уповноваженої на вчинення юридично значущих дій від імені та в інтересах юридичної особи, до здійснюваного їм суспільно шкідливого діяння і його наслідків, в якому проявляється його негативне суб'єктивне ставлення до цінностям суспільства [6, с. 10]. У цьому контексті наведемо міркування К. В. Юрчак, яка наголошує на тому, що специфіка інституту вини в публічному і приватному праві залежить від цілей і механізму встановлення і застосування заходів юридичної відповідальності, а цілі юридичної відповідальності, в свою чергу, від того, чиї інтереси захищають відповідні норми права. Так, дослідниця вказує, що у різних сферах правового регулювання при визначенні поняття вини фізичної особи переважає або психологічний підхід (в публічному праві), або оцінний (в приватному праві), а при визначенні поняття провини юридичної особи – або психологічний підхід, або поведінковий, відповідно. У публічному праві форма вини, психічний та емоційний стан особи в момент вчи-

нення правопорушення, мотив і мета вчинення правопорушення безпосередньо впливають на ступінь вини особи та враховуються при кваліфікації діяння і вибір заходу відповідальності. У приватному ж праві їх вплив на ступінь провини і міру відповідальності мінімальний в силу компенсаторного характеру приватної відповідальності [6, с. 11].

К. В. Юрчак виходить з того, що у публічному праві детально розроблений інститут обставин, які виключають вину особи у вчиненні правопорушення. У приватному праві відсутність провини звільняє від відповідальності, а не виключає її. Обставини, що звільняють від відповідальності, в приватному праві частіше за все пов'язані або з оцінкою об'єктивних доказів, які свідчать про те, що при дотриманні всіх необхідних вимог суб'єкт не міг запобігти правопорушенням, або з винною поведінкою інших осіб [6, с. 12–13]. Дійсно, відзначимо існування відмінностей у підходах до регулювання публічно-правових й приватно-правових відносин, воно здійснюється за допомогою різних способів та засобів у тому числі й до закріплення складу правопорушення та наслідків його вчинення.

Відповідно до положень чинного кримінального законодавства України вина виражається в двох формах: умисел та необережність. При цьому кожна із вказаних форм також має свої різновиди. Так, умисел поділяється на прямий і непрямий [2, ч. 1 ст. 24], а необережність – на протиправну самовпевненість та протиправну недбалість [2, ч. 1 ст. 25]. Зрозуміло, що кримінальні правовідносини та податкові є відмінними й характеризуються різними підходами у тому числі й до регулювання відповідальності. Однак, ми вважаємо, що визначити лише умисну форму вини при вчиненні порушень податково-правових норм не логічно.

Схожу позицію обстоює Д. А. Кобильнік, вказуючи: порушення податкового законодавства можуть бути скоєні із необережності, за відсутності умислу платника. У зв'язку із цим потребують також вирішення низка цілком логічних, на наш погляд, питань: по-перше, чи підлягатимуть відповідальності особи за порушення податкового законодавства, вчинені з необережності; по-друге, передбачає чи ні законодавець можливість порушення податкового законодавства

з необережності, і які наслідки такого порушення [1, с. 52]. Погоджуємося з міркуваннями науковця з приводу того, що наявність чи відсутність вини суттєво впливає на правове становище платника податків. Тож винність має стати важливим і необхідним елементом у контексті залучення саме до фінансової відповідальності [1, с. 53].

Вважаємо, що в сучасних умовах динаміки податкових відносин цілком логічною є позиція, за якої вина встановлюється обов'язковим компонентом податкового правопорушення й має значення як для платників податків, так і посадових осіб контролюючих органів. Однак, акцентуємо увагу на необхідності узгодження відповідних нормативних приписів і як наслідок – якісно регламентованого правового механізму притягнення до відповідальності суб'єктів податкових правовідносин за вчинення податкових правопорушень.

Оновлену концепцію вини у податковому праві досліджує й Р. Ф. Ханова, звертаючи увагу саме на певні процесуальні аспекти. Так, правниця відзначає, що результати нових перевірок мають оформлюватися за правилами, що набрали чинності з 1 січ. 2021 р., зокрема, з обов'язковим зазначенням у податковому повідомленні-рішенні обставин щодо наявності вини в діях платника податків з огляду на впровадження нових законодавчих підходів до визначення суб'єктивної сторони податкового правопорушення [5]. Р. Ф. Ханова цілком слушно підкреслює, що установлення вини у вчиненні податкового правопорушення можливе в разі доведення цього контролюючим органом. А отже, необхідною підставою для притягнення особи до фінансової відповідальності за вчинення такого правопорушення є доведення контролюючим органом у визначених п. 109.3 ст. 109 ПКУ випадках вини платника, яка означає, що особа мала та може дотримуватися закріплених ПКУ правил і норм. У ст. 112 ПКУ закріплено підстави, за яких особа вважається винною, до яких віднесено: а) установлення можливості дотримання особою правил і норм, за порушення яких Кодексом передбачена відповідальність, але невжиття цією особою достатніх заходів щодо їх дотримання; б) доведення контролюючим органом того, що вчиняючи дії або допускаючи бездіяльність, за які передбачена відповідальність, платник податків діяв нерозумно, недобросовісно та без належної обачності.

Ми повною мірою підтримуємо висловлені міркування. Окремо зазначимо, що чинне податкове законодавство України не містить визначення таких категорій, як «розумність», «добросовісність» та «належна обачність». На наш погляд, вони є оціночними, а отже – їх змістове наповнення певною мірою залежатиме від переконання посадової особи, яка буде надавати відповідну оцінку діям конкретного платника податків. Крім того, необхідно зважати на синтаксичну конструкцію, викладену у ст. 112 Податкового кодексу України. Законодавець побудував норму таким чином, що розумність, добросовісність та належна обачність (або ж їх відсутність) в діях платника податків мають бути доведені у сукупності. Таким чином, на підставі викладеного зазначимо, що впровадження відповідальності за податкові правопорушення до контролюючих органів не лише дозволяє захистити права та інтереси платників податків, а й сприятиме підвищенню рівня правової культури й податкової дисципліни. Стосовно вини як суб'єктивної сторони податкового правопорушення вважаємо, що запропонований законодавцем підхід потребує удосконалення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кобильнік Д. А. Суб'єктивна сторона податкового правопорушення: до питання визначення. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2020. № 3 (69). Т. 2. С. 49–54.
2. Кримінальний кодекс України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Податковий кодекс України від 2 груд. 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
4. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві: Закон України від 16 січ. 2020 р. № 466-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-20#Text>.
5. Ханова Р, Барікова А. Оновлена концепція вини у податковому праві. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/199581-onovlena-kontseptsiya-vini-v-podatkovomu-pravi#:~:text=%D0%9E%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B0%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%86%D0%B5%D0%BF%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%20%D0%B2%20%D0%BF%D0%B>

E%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%BC%D1%83%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D1%96%20%D0%BE%D1%85%D0%BE%D0%BF%D0%BB%D1%8E%D1%94%20%D0%BE%D0%B1%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%2C%20%D1%8F%D0%BA%D1%96%20%D0%BF%D0%BE%D0%BC,%D0%BF%D1%80%D0%B8%20%D0%B7%D0%B1%D1%96%D0%B3%D1%83%20%D1%82%D1%8F%D0%B6%D0%BA%D0%B8%D1%85%20%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%85%20%D1%87%D0%B8.

6. Юрчак Е. В. Вина как общеправовой институт: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2016. 28 с.

REFERENCES

1. Kobylnik D. A. (2020). Subiektyvna storona podatkovoho pravoporushennia: do pyttannia vyznachennia. *Derzhava ta rehiony. Serii: Pravo – State and regions. Series: Law, 3 (69), Vol. 2, 49–54* [in Ukrainian].

2. Kryminalnyi kodeks Ukrainy vid 05 kvit. 2001 r. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> [in Ukrainian].

3. Podatkovyi kodeks Ukrainy vid 2 hrud. 2010 r. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> [in Ukrainian].

4. Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy shchodo vdoskonalennia administruvannia podatkiv, usunennia tekhnichnykh ta lohichnykh neuzgodzhenosti u podatkovomu zakonodavstvi: Zakon Ukrainy vid 16 sich. 2020 r. № 466-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-20#Text> [in Ukrainian].

5. Khanova R., Barikova A. Onovlena kontsepsiia vyny u podatkovomu pravi. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/199581-onovlena-kontsepsiya-vini-v-podatkovomu-pravi#:~:text=%D0%9E%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B0%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%86%D0%B5%D0%BF%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%20%D0%B2%20%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%BC%D1%83%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D1%96%20%D0%BE%D1%85%D0%BE%D0%BF%D0%BB%D1%8E%D1%94%20%D0%BE%D0%B1%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%2C%20%D1%8F%D0%BA%D1%96%20%D0%BF%D0%BE%D0%BC,%D0%BF%D1%80%D0%B8%20%D0%B7%D0%B1%D1%96%D0%B3%D1%83%20%D1%82%D1%8F%D0%B6%D0%BA%D0%B8%D1%85%20%D0%BE>

D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%85%20%D1%87%D0%B8 [in Ukrainian].

6. Yurchak E. V. (2016). Vina kak obshcheppravovoy institut. *Extended abstract of candidate's thesis*. Moskva [in Russian].

Мірошніченко Давид Володимирович
*студент Інституту підготовки юридичних кадрів
для Служби безпеки України Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

БАНКРУТСТВО В УКРАЇНІ

У науковій роботі розглянуті проблемні питання процедури банкрутства. Запропоновані рекомендації щодо удосконалення законодавства із зазначеної проблематики.

Ключові слова: банкрутство, процедура банкрутства.

Miroshnychenko Davyd
*student of the Juridical Personnel Training Institute for the Security
Service of Ukraine of the Yaroslav Mudryi National Law University*

BANKRUPTCY IN UKRAINE

The scientific work considers the problematic issues of bankruptcy proceedings. Recommendations for improving the legislation on this issue are proposed.

Keywords: bankruptcy, bankruptcy procedure.

Однією з основних цілей будь-якої сучасної держави є забезпечення стабільності економічного обороту і ефективного захисту прав і законних інтересів його учасників. На побудову даної моделі економічної інфраструктури впливає цілий ряд факторів, в їх числі історичні, політичні, національно-культурні, правові та ін. Разом з тим, саме правове регулювання економічних відносин є тим ключ-

човим фактором, від рівня розвитку якого, безпосередньо залежить як економічне зростання держави в цілому, так і окремих суб'єктів підприємницької діяльності.

Цілком очевидно, що далеко не кожен учасник ринку в ситуації, коли його борги перевищують активи, а майна для задоволення вимог усіх кредиторів недостатньо, здатний самостійно подолати кризу. У подібних ситуаціях в дію вступає правовий механізм визнання такого боржника неспроможним (банкрутом).

Проблемі банкрутства присвячені праці багатьох вчених, наприклад: Братищенко Ю., Джузь В., Льодіна О., Мігорян М., Протопова Н.А., Степанов О. та ін.

Метою роботи є дослідження проблем та сутності процедури банкрутства в Україні.

Інститут неспроможності об'єктивно виконує функцію інструмента структурної перебудови економіки, за допомогою якого здійснюється поліпшення якості підприємницького масиву, оздоровлюються канали циркуляції фінансових потоків та відбуваються прогресивні макроекономічні зрушення. Але в Україні ця функція реалізується не на всі 100% [1, с.57].

Саме поняття банкрутства притаманне сучасним ринковим відносинам. Воно характеризує неспроможність підприємства (організації) задовольнити вимоги кредиторів щодо оплати товарів, робіт, послуг, а також забезпечити обов'язкові платежі в бюджет і позабюджетні фонди.

Невід'ємною частиною ринкового господарства є інститут банкрутства. Він служить потужним стимулом ефективної роботи підприємницьких структур, гарантуючи одночасно економічні інтереси кредиторів, а також держави як загального регулятора ринку. Протягом останніх років дане явище стало звичним і буденним в сфері ведення бізнесу внаслідок економічної кризи, скорочення інвестицій, посилення кредитно-грошових відносин, що, безсумнівно, призводить до виникнення взаємної заборгованості господарюючих суб'єктів, а також накопиченню боргів. Саме тому діяльність суб'єктів підприємницької діяльності відбувається не завжди так, як планується, тому в певний момент, підприємство не здатне витримувати тягар кредиторської заборгованості і оголошує себе банкрутом.

Процедура банкрутства повинна виконувати три основні функції:

1) вона служить в якості механізму запобігання не ефективного використання активів підприємств;

2) є інструментом реабілітації підприємств, які опинилися на межі банкрутства, однак мають істотні резерви для успішної фінансово-господарської діяльності в майбутньому. Як правило, така реабілітація передбачає фінансову реорганізацію;

3) повинна сприяти захисту інтересів кредиторів [2].

Питання, пов'язані із залученням осіб до субсидіарної відповідальності в процедурах неспроможності, на території Республіки Молдова врегульовані Законом Республіки Молдова «Про неспроможності» № 149 від 29.06.2012 р [3] (далі – ЗНРМ). ЗНРМ виділяє три види суб сідіарної відповідальності:

1. за умисне доведення боржника до неспроможності (ч. 1 ст. 15 ЗНРМ);

2. за неподання (несвоєчасне подачу) до суду позовної заяви про відкриття процедури неспроможності (ст. 14 ЗНРМ); через не передачу тимчасового керуючого фінансово-господарської документації (ст. 27 ЗНРМ).

Кодексом України процедур банкрутства №2597-VIII від 18.10.2018 р [4] (далі – КПБ), яким врегульовані правовідносини в сфері неплатоспроможності юридичних і фізичних осіб, також встановлено юридичну відповідальність стосовно до всіх вищеописаних ситуацій, проте з деякими відмінностями. Так, при несвоєчасному зверненні боржника із заявою до суду про відкриття процедури банкрутство в разі настання загрози неплатоспроможності керівник боржника залучається до солідарної відповідальності (ч. 6 ст. 34 КПБ). Слід зазначити, що залучення винних осіб до адміністративної відповідальності не перешкоджає від можности залучення до субсидіарної відповідальності при наявності для цього підстав, передбачених КПБ. Дане твердження ґрунтується на тій обставині, що відповідно до ст. 61 Конституції України [5] за вчинення одного правопорушення не допускається залучення до відповідальності одного виду.

У цьому контексті слід зазначити недосконалість як українського, так і молдавського законодавства про банкрутстві, якими не передбачено будь-яких матеріальних стимулів, що дозволяють зробити ефективним процес притягнення винних осіб до субсидіарної відповідальності.

Виходячи з проведеного дослідження, представляються перспективними такі напрямки удосконалення законодавства в частині регулювання процедури притягнення до субсидіарної відповідальності в справах про банкрутство як введення в закон визначення поняття контролюючих осіб, яке б містило ознаки і характеристики, які б поєднували в одну категорію осіб, щодо яких в процедурах банкрутства може ставитися питання про притягнення до субсидіарної відповідальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Джунь В. Соціальна детермінація формування і застосування законодавства про банкрутство. *Право України*. 2001. №12.
2. Банкрутство підприємства: предпосылки и последствия. URL: [//www.rusnauka.com](http://www.rusnauka.com) (дата звернення: 26.04.2021 р.).
3. Закон Республіки Молдова «О несостоятельности» № 149 от 29.06.2012 г. URL: <http://lex.justice.md/ru/344788/>. (дата звернення: 26.04.2021 р.).
4. Кодекс України процедур банкрутства. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19>. (дата звернення: 26.04.2021 р.).
5. Конституція України від 28.06.1996 г. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. (дата звернення: 26.04.2021 р.).

REFERENCES

1. Dzhun V. (2001). Sotsialna determinatsiia formuvannia i zastosuvannia zakonodavstva pro bankrutstvo. *Pravo Ukraïny - Law of Ukraine*, 12 [in Ukrainian].
2. Bankrotstvo predpriyatiya: predposylki i posledstviya. URL: [//www.rusnauka.com](http://www.rusnauka.com) [in Russian].
3. Zakon Respubliki Moldova «O nesostoyatelnosti» № 149 ot 29.06.2012 g. URL: <http://lex.justice.md/ru/344788/> [in Russian].
4. Kodeks Ukrainy protsedur bankrutstva. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19> [in Ukrainian].
5. Konstitutsiia Ukrainy vid 28.06.1996 h. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].

Мішин Микола Олександрович
*молодший науковий співробітник НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України*

**ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ДОКТРИНИ РОЗУМНОЇ
ЕКОНОМІЧНОЇ ПРИЧИНИ (ДІЛОВОЇ МЕТИ)
У НАЦІОНАЛЬНЕ ЗОКОНОДАВСТВО
З ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ**

У науковій роботі висвітлено зміни податкового законодавства в частині запровадження доктрини розумної економічної причини (ділової мети) під час контролю трансфертного ціноутворення. Автором наведено та проаналізовано спеціальні терміни та норми, якими були доповнені ст. 14, ст. 39 і ст. 140 Податкового кодексу України. Визначено етапність імплементації доктрини розумної економічної причини (ділової мети) в національне законодавство з трансфертного ціноутворення. Йдеться про три змістовні етапи, два з яких вже реалізовані на законодавчому рівні.

Ключові слова: трансфертне ціноутворення, розумна економічна причина, ділова мета.

Mishyn Mykola
*Junior Researcher of the Scientific and Research Institute of Providing
Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine*

**IMPLEMENTATION OF THE DOCTRINE
OF REASONABLE ECONOMIC REASON
(BUSINESS PURPOSE) IN THE NATIONAL
LEGISLATION ON TRANSFER PRICING**

The scientific work highlights the changes in tax legislation in terms of introducing the doctrine of reasonable economic reason (business purpose) during the control of transfer pricing. The author gives and analyzes special terms, which were supplemented by Art. 14 Art. 39 and Art. 140 of the Tax Code of Ukraine. The stages of implementation of the doctrine of reasonable

economic reason (business purpose) in the national legislation on transfer pricing are determined. These are three substantive stages, two of which have already been implemented at the legislative level.

Keywords: transfer pricing, reasonable economic reason, business purpose.

Правова доктрина розумної економічної причини (ділової мети) не є новиною для національного податкового законодавства та активно застосовується податковими та судовими органами останні роки. Її нормативне регулювання до 2020 року обмежувалось виключно короткою нормою пп. 14.2.231 п. 14.1 ст.14 Податкового кодексу України (далі – Кодекс), яка визначала розумну економічну причину (ділову мету) як причину, яка може бути наявна лише за умови, що платник податків має намір одержати економічний ефект у результаті господарської діяльності.

Концепція розумної економічної причини (ділової мети) застосовувалась насамперед до господарських операцій між резидентами України через доказування податковими органами нереальності господарських операцій та/або відсутності їх зв'язку із господарською діяльністю платника податків. Мали місце тільки поодинокі випадки застосування цієї концепції до зовнішньоекономічних операцій українських компаній.

Закон України від 16.01.2020 р. № 466-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві» (далі- ЗУ № 466) [1] значно розширив визначення розумної економічної причини (ділової мети) та змістив сферу її застосування на операції платників податків з нерезидентами.

Зокрема, пп. 14.2.231 п. 14.1 ст.14 Кодекс отримав тлумачення економічного ефекту, про який згадується у абзаці першому цього підпункту, що є важливим для вирішення питання щодо наявності або відсутності розумної економічної причини (ділової мети) у господарських операціях платників податків.

Так, економічний ефект, зокрема, але не виключно, передбачає приріст (збереження) активів платника податків та/або їх вартості, а так само створення умов для такого приросту (збереження) в майбутньому. Відповідне тлумачення економічного ефекту є дуже

важливим для платників податків, адже закріплює численні правові висновки Верховного Суду [2], згідно яких визначалось, що відсутність економічного ефекту безпосередньо за наслідками окремої господарської операції, або її збитковість не може розглядатись як беззаперечне свідчення відсутності ділової мети її проведення. Тобто такий ефект може бути відстрочений у часі.

Крім того, оновлений пп. 14.2.231 п. 14.1 ст. 14 Кодексу містить критерії, за якими має оцінюватись наявність/відсутність ділової мети у зовнішньоекономічних операціях. Для цілей оподаткування вважається, що операція, здійснена з нерезидентами, не має розумної економічної причини (ділової мети), якщо: головною ціллю або однією з головних цілей операції є несплата (неповна сплата) суми податків та/або зменшення обсягу оподатковуваного прибутку платника податків; у зіставних умовах особа не була б готова придбати (продати) такі товари, роботи (послуги), нематеріальні активи, інші предмети господарських операцій, відмінні від товарів, у непов'язаних осіб.

Як можна побачити, ці норми стосуються виключно операцій із нерезидентами, а критерій оцінки наявності ділової мети у абзаці п'ятому пп. 14.2.231 п. 14.1 ст. 14 Кодексу оперує категоріями зіставності, які характерні для трансфертного ціноутворення.

Крім розширення понятійний апарату для ефективного застосування концепції розумної економічної причини (ділової мети) розділ III Кодексу доповнено спеціальної фінансовою різницею, відповідно до якої фінансовий результат податкового (звітного) періоду платника податку збільшується на суму витрат, понесених платником податків при здійсненні операцій з нерезидентами, якщо такі операції не мають ділової мети. Обов'язок доведення таких обставин покладається на контролюючий орган (пп. 140.5.15 п. 140.5 ст. 140 Кодексу).

Відтак, сферою застосування нової фінансової різниці є будь-які операції із нерезидентами, які включають і себе й також господарські операції, які визнаються контрольованими для цілей трансфертного ціноутворення.

Крім цього, ЗУ № 466 були внесені зміни до статті 39 Кодексу, зокрема платники податків, які під час здійснення контрольованих

операцій придбавають у нерезидентів послуги чи роботи, нематеріальні активи або інші предмети господарських операцій, відмінних від товарів, зобов'язані обґрунтувати економічну доцільність таких операцій (економічні вигоди, що отримуються в результаті їх здійснення) і наявність ділової мети придбання таких робіт (послуг), нематеріальних активів у документації з трансфертного ціноутворення (пп. «е» пп. 39.4.6 п. 39.4 ст. 39 Кодексу). Також платнику податків надано можливість самостійно провести коригування ціни контрольованої операції і сум податкових зобов'язань якщо умови контрольованих операцій не відповідають розумній економічній причині (діловій меті) (пп. 39.5.4 п. 39.5 ст. 39 Кодексу).

Таким чином, перший етап імплементації доктрини розумної економічної причини (ділової мети) до національних правил трансфертного ціноутворення пов'язаний із набранням чинності ЗУ № 466 з 23.05.2020 року. Наступний розвиток нормативного регулювання розумної економічної причини (ділової мети) пов'язаний із Законом України від 17.12.2020 р. № 1117-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо забезпечення збору даних та інформації, необхідних для декларування окремих об'єктів оподаткування» (далі – ЗУ № 1117) [3].

Відповідно до запроваджених змін з 01 січня 2021 року ст. 39 Кодексу доповнено пп. 39.2.2.12 п. 39.2.2 п. 39.2 Кодексу, яким деталізована методологія та визначена правомочність контролюючого органу щодо застосування концепції розумної економічної причини (ділової мети) під час контролю за трансфертним ціноутворенням.

Відтепер, якщо фактичні комерційні та/або фінансові умови проведення контрольованих операцій (далі – КО) відрізняються від умов, що були би застосовані між непов'язаними особами які діють комерційно раціонально у зіставних умовах, податківці мають право не враховувати (не визнавати) результати такої КО при розрахунку фінансового результату платника податку до оподаткування контрольованої операції або розрахувати його на підставі альтернативного варіанту.

При визначенні альтернативних варіантів для КО мають враховуватись інші реалістичні варіанти господарських операцій, які були

доступні для платника податків або його контрагента, та які призвели би до вигіднішого економічного ефекту, якби відповідну угоду було укладено з непов'язаними особами.

Таким чином, вперше в українському законодавстві доктрина розумної економічної причини (ділової мети) отримали методологічну складову, а податкові органи – законодавчо визначені повноваження щодо «ігнорування» під час розрахунку податкових зобов'язань платників податків комерційно ірраціональних операцій, або проведення їх податкової «перекваліфікацію» із відповідним альтернативним розрахунком фінансового результату платника податків.

Водночас із ст. 140 Кодексу було вилучено пп. 140.5.15 п. 140.5 Кодексу (стосувався будь-яких операцій із нерезидентами) та доповнено іншою фінансовою різницею (пп. 140.5.2¹ п.140.5 Кодексу) згідно із якою фінансовий результат податкового (звітного) періоду платника податку збільшується на суму операції, яку контролюючий орган не враховує (не визнає) внаслідок застосування пп. 39.2.2.12 пп. 39.2.2 п.39.2 ст. 39 Кодексу, тобто обмежено дію фінансової різниці виключно господарськими операціями, які визнаються контрольованими відповідно ст. 39 Кодексу.

Обов'язок доведення обставин щодо відсутності ділової мети у КО та здійснення такого коригування покладається на контролюючий орган, при цьому інші коригування, пов'язані із трансфертним ціноутворенням, щодо такої операції не застосовуються. Якщо ж платник податку щодо такої КО вже здійснив самостійне коригування (у т.ч. з причини відсутності ділової мети), то сума коригування передбаченого пп. 140.5.2¹ п. 140.5 ст. 140 Кодексу зменшується на суму самостійного коригування.

Незважаючи, що законодавчо обов'язок доведення відсутності розумної економічної причини (ділової мети) в КО покладено на податківців, платники податків у документації з трансфертного ціноутворення зобов'язані підготувати власне обґрунтування.

Так, відповідно до оновленого пп. «д» пп. 39.4.6 п. 39.4 ст. 39 Кодексу, опис операцій з придбання (продажу) товарів, робіт (послуг), нематеріальних активів, інших предметів господарських операцій, відмінних від товарів, має містити обґрунтування економіч-

ної доцільності (економічної вигоди, що отримується в результаті здійснення КО у порівнянні із неконтрольованими операціями, які є реально доступними альтернативними варіантами такої КО) і наявності ділової мети їх придбання (продажу).

Тобто на відміну від попереднього регулювання, з 01.01.2021 року обґрунтуванню наявності розумної економічної причини (ділової мети) підлягають будь-які КО, а не тільки «імпортні» операції з придбання робіт (послуг), нематеріальних активів, інших предметів господарських операцій, відмінних від товарів.

ЗУ № 1117 також оновлено пп. 14.1.231 п. 14.1 ст. 14 Кодексу, зокрема уточнено, що він застосовується для цілей статті 39 Кодексу, в тому числі при доведенні обставин, що свідчать про відсутність ділової мети, у випадках, визначених п. 140.5 ст. 140 Кодексу, які передбачають застосування відповідних положень статті 39 Кодексу.

Як можна побачити, відповідне уточнення щодо застосування розумної економічної причини (ділової мети) крім випадків контролю за трансфертним ціноутворенням (ст. 39 Кодексу) відсилає нас до майбутніх змін у п. 140.5 ст. 140 Кодексу, які наберуть чинності з 01.01.2022 року.

Згідно з цими змінами, після 01 січня 2022 року сфера контролю за наявністю ділової мети буде поширена крім контрольованих у операцій також на всі операції платників податків із придбання / продажу товарів (робіт, послуг) (пп. 140.5.4 та 140.5.5¹ п. 140.5 ст. 140 Кодексу) у

– нерезидентів, зареєстрованих у державах (на територіях), включених до переліку держав (територій), затвердженого Кабінетом Міністрів України відповідно до пп. 39.2.1.2 пп. 39.2.1 п. 39.2 ст.39 Кодексу [4] та/або

– нерезидентів, організаційно-правова форма яких включена до переліку, затвердженого Кабінетом Міністрів України відповідно до пп «г» пп. 39.2.1.1 пп. 39.2.1 п. 39.2 ст. 39 Кодексу [5],

а також на будь-які випадки нарахуванню роялті на користь нерезидента (пп. 140.5.6 п. 140.5 ст. 140 Кодексу).

Відповідно до майбутніх змін в підпункти 140.5.4–140.5.6 п. 140.5 ст.140 Кодексу, фінансовий результат до оподаткування

збільшується на всю суму вартості товарів (робіт/послуг) та суми витрат по нарахуванню роялті, якщо такі операції не мають ділової мети.

Обов'язок доведення обставин відсутності ділової мети в таких операціях покладається на контролюючий орган із застосуванням відповідних положень статті 39 Кодексу (тобто пп. 39.2.2.12 пп. 39.2.2 п. 39.2 ст. 39 Кодексу).

Системний аналіз змін, запроваджених ЗУ № 1117, дозволяє стверджувати, що з 01.01.2021 року по 31.12.2021 року сфера застосування концепції розумної економічної причини (ділової мети) обмежується виключно господарськими операціями, які визнаються контрольованими відповідно до ст. 39 Кодексу та підпадають під контроль за трансфертним ціноутворенням.

З 01.01.2022 року норми щодо розумної економічної причини (ділової мети) (пп. 14.1.231 п. 14.1 ст. 14 Кодексу) також будуть поширені на окремі операції із нерезидентами, передбачені підпунктами 140.5.4–140.5.6 п. 140.5 ст. 140 Кодексу, але критерії оцінки відсутності ділової мети в таких операціях та методологія відповідного обґрунтування застосовується із посиланням на ст. 39 Кодексу.

Таким чином ми бачимо, що імплементації доктрини розумної економічної причини (ділової мети) в національне законодавство з трансфертного ціноутворення відбувалася в декілька етапів:

- ЗУ № 466 з 23 травня 2020 року запроваджено її нормативне регулювання, яке раніше базувалася виключно на судовій практиці. Сферу та акценти застосування розумної економічної причини (ділової мети) перенесено з операцій між платниками податків на операції платників податків з нерезидентами, включаючи контрольовані операції;

- згідно із ЗУ № 1114, починаючи з 01 січня 2021 року, концепція розумної економічної причини (ділової мети) безпосередньо та виключно пов'язана із правилами трансфертного ціноутворення;

- подальший розвиток доктрини розумної економічної причини (ділової мети) відбудеться з 01.01.2022 року, але також в безпосередній прив'язці із нормами трансфертного ціноутворення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві: Закон України від 16.01.2020 р. № 466-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-20#n126> (дата звернення 18.05.2021 року).

2. Постанови Верховного Суду в складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 16.05.2018 (справа № 809/2736/13-а), від 23.04.2019 р. (справа № 804/6788/14), від 17.12.2020 р. (справа № 822/2028/16).

3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо забезпечення збору даних та інформації, необхідних для декларування окремих об'єктів оподаткування: Закон України від 17.12.2020 р. № 1117-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1117-20/ed20210328> (дата звернення 18.05.2021 року).

4. Про затвердження переліку держав (територій), які відповідають критеріям, установленим підпунктом 39.2.1.2 підпункту 39.2.1 пункту 39.2 статті 39 Податкового кодексу України, та визнання таким, що втратило чинність, розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2015 р. № 977: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 р. № 1045. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення 18.05.2021 року).

5. Про затвердження переліку організаційно-правових форм нерезидентів, які не сплачують податок на прибуток (корпоративний податок), у тому числі податок з доходів, отриманих за межами держави реєстрації таких нерезидентів, та/або не є податковими резидентами держави, в якій вони зареєстровані як юридичні особи: Постанова Кабінету Міністрів України від 04.07.2017 р. № 480. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/480-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення 18.05.2021 року).

REFERENCES

1. Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy shchodo vdoskonalennia administruvannia podatkov, usunennia tekhnichnykh ta lohichnykh neuzghodzhenostei u podatkovomu zakonodavstvi: Zakon Ukrainy vid 16.01.2020 r. № 466-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-20#n126>.

2. Postanovy Verkhovnoho Sudu v sklady kolehii suddiv Kasatsiinoho administratyvnoho sudu vid 16.05.2018 (sprava № 809/2736/13-a), vid 23.04.2019 r. (sprava № 804/6788/14), vid 17.12.2020 r. (sprava № 822/2028/16) [in Ukrainian].

3. Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta inshykh zakoniv Ukrainy shchodo zabezpechennia zboru danykh ta informatsii, neobkhidnykh dlia deklaruvannia okremykh ob'ektiv opodatkovannia: Zakon Ukrainy vid 17.12.2020 r. № 1117-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1117-20/ed20210328>.

4. Pro zatverdzhennia pereliku derzhav (terytorii), yaki vidpovidaiut kryteriiam, ustanovlenym pidpunktom 39.2.1.2 pidpunktu 39.2.1 punktu 39.2 statti 39 Podatkovoho kodeksu Ukrainy, ta vyznannia takym, shcho vtratylo chynnist, rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 16 veresnia 2015 r. № 977: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 27.12.2017 r. № 1045. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-2017-%D0%BF#Text>.

5. Pro zatverdzhennia pereliku orhanizatsiino-pravovykh form nerezidentiv, yaki ne splachuiut podatok na prybutok (korporatyvnyi podatok), u tomu chysli podatok z dokhodiv, otrymanykh za mezhamy derzhavy reiestratsii takykh nerezidentiv, ta/abo ne ye podatkovymi rezydentamy derzhavy, v yakii vony zareiestrovani yak yurydychni osoby: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 04.07.2017 r. № 480. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/480-2017-%D0%BF#Text>.

Наугольникова Катерина Михайлівна

молодший науковий співробітник

НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку

НАПрН України

ORCID: 0000-0002-4834-5644

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ПРИНЦИПУ «ВИТЯГНУТОЇ РУКИ»: ПРАВОВА ТА ЕКОНОМІЧНА СТОРОНА

Об'єктом дослідження у науковій роботі виступає економічний та правовий зміст принципу «витягнутої руки». Розглянуто та проаналізовано особливості закріплення принципу «витягнутої руки» як принципу податкового законодавства.

Ключові слова: трансфертне ціноутворення, принцип «витягнутої руки», контрольовані операції, податкове законодавство.

Nauholnykova Kateryna

*Junior Researcher of the Scientific and Research Institute of Providing
Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine
ORCID: 0000-0002-4834-5644*

TO THE ISSUE OF THE CONTENT OF THE PRINCIPLE OF “ARM’S LENGTH”: LEGAL AND ECONOMIC PARTY

The object of the research work is the economic and legal meaning of the principle of “arm’s length”. The features of fixing the principle of “arm’s-length” as a principle of tax legislation are been considered and analyzed.

Keywords: transfer pricing, arm’s length principle, controlled operations, tax law.

На значимість принципу «втягнутої року» вказує принаймні той аспект, що відповідний принцип формалізований у перших положеннях правового механізму трансфертного ціноутворення. Мова йде про положення п. 39.1 ст. 39 Податкового кодексу України. Так, чинним податковим законодавством передбачено загальне правило у відповідності з яких платник податків, що бере участь у контрольованій операції, повинен визначати обсяг його оподатковуваного прибутку відповідно до принципу «втягнутої руки» (пп. 39.1.1 п. 39.1 ст. 39 Податкового кодексу України) [1].

Основа правової природи принципу «втягнутої руки» закріплена в пп. 39.1.2 п. 39.1 ст. 39 Податкового кодексу України, да зазначається наступне: «обсяг оподатковуваного прибутку, отриманого платником податку, який бере участь в одній чи більше контрольованих операціях, вважається таким, що відповідає принципу “втягнутої руки”, якщо умови зазначених операцій не відрізняються від умов, що застосовуються між непов’язаними особами у співставних неконтрольованих операціях» [1].

З вище зазначеного вбачається, що змістовна основа правової природи принципу «втягнутої руки», може бути зведена до наступного лаконічного правила: контрольовані господарські операції, які

мають місце між пов'язаними особами, в частині своїх економічних умов, повинні бути рівнозначні господарським операціям між непов'язаними особами. Фактично, мова йде про те, що які-небудь особливі економічні умови господарської операції, які зменшують базу оподаткування в аспекті податку на прибуток підприємств, є недопустимими. Якщо такого роду непослідовність буде виявлена, то по відношенню до платника податків-резидента, будуть застосовані «корируючі» заходи, які мінімізують або ж повністю нівелюють будь-які неправомірні податкові вигоди, що мають місце у зв'язку із завищенням/заниженням ціни на товари, роботи чи послуги.

Правова сторона принципу «витагнутої руки» зводиться до цілком зрозумілого правила – необхідність забезпечення зіставності господарських операцій між пов'язаними та непов'язаними особами.

Що ж стосується економічної складової принципу «витагнутої руки», то вона проявляється в умові щодо співставності цін на товари, роботи або послуги. Якщо правова сторона принципу «витагнутої руки» закріплює конкретне регламентаційне правило, що має своїм призначенням запобігти або ж виправити наслідки від операцій, що вчиняються між пов'язаними особами та впливають на об'єкт оподаткування податком на прибуток підприємств платника податків. То економічна сторона зосереджена на механізмах що пов'язані із методологією визначення зіставності господарських операцій, встановлення ринковості умов самої операції. Ціна операцій при цьому виступає основоположною категорією.

Слід також звернути увагу на своєрідну не типовість принципу «витагнутої руки» як принципу податкового законодавства. Всі прямо закріплені принципи податкового законодавства отримують свою безпосередню формалізацію в рамках приписів ст. 4 Податкового кодексу України («Основні засади податкового законодавства України»). Саме в ст. 4 Податкового кодексу України і формується цілісна система вихідних положень податкового права, значимість яких в аспекті нормативного регулювання спеціально підкреслюється нормотворцем. В той же самий час, принцип «витагнутої руки» не отримує свого закріплення в ст. 4 Податкового кодексу України. Нор-

мотворець застосував підхід по закріпленню його окремо, в п. 39.1 ст. 39 Податкового кодексу України. Такий підхід нормотворця може обумовлюватися наступними факторами:

– бажання уникнути повторного дублювання змісту принципу «втягнутої руки»;

– доцільність закріплення даного специфічного принципу у відповідності з вимогами інституційної оформленості.

Перша вище наведена причина (бажання уникнути дублювання змісту), навряд чи може виступати вирішальним фактором. Принаймні, нічого не завадило принцип презумпції правомірності рішень платника податків продублювати одночасно в рамках приписів ст. 4 та положень ст. 56 Податкового кодексу України. Що ж стосується другого фактора (бажання забезпечити інституційну оформленість), то він виглядає більш правдоподібним. І справді, як можна забезпечити комплексність нормативного регулювання інституту трансфертного ціноутворення без системної та «локалізованої» формалізації всіх його положень. При цьому, закріплення досліджуваного принципу (принципу «втягнутої руки») в положеннях ст. 4 Податкового кодексу України не було б зайвим. Це тільки б підкреслило основоположність та значимість даного вихідного положення, як специфічного правила регулювання податкових відносин.

ЛІТЕРАТУРА

1. Податковий кодекс України в ред. від 23.04.2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

REFERENCE

1. Podatkovyj kodeks Ukrainy v red. vid 23.04.2021 roky. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

Нінічук Валерія Русланівна

*здобувачка першого (бакалавського) рівня вищої освіти
Університету державної фіскальної служби України*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАКТИКИ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

У науковій роботі розглянуті актуальні питання практики митних платежів в Україні. Запропоновані шляхи вирішення проблем, які існують у зазначеній сфері.

Ключові слова: митні платежі, фіскальна функція.

Ninichuk Valeriia

*candidate of the first (bachelor's) level of higher education
of the University of the State Fiscal Service of Ukraine*

CURRENT ISSUES OF THE PRACTICE OF CUSTOMS PAYMENTS IN UKRAINE AND WAYS TO SOLVE THEM

The scientific work considers topical issues of customs payments in Ukraine. The offered ways of the decision of problems which exist in the specified sphere.

Keywords: customs payments, fiscal function.

Однією з обов'язкових складових сучасної незалежної держави є наявність самостійної митної системи, яка б забезпечувала виконання важливих внутрішніх і зовнішніх політичних та економічних завдань. Здійснюючи безпосередній регулятивний вплив на міжнародну торгівлю і виконуючи фіскальну функцію, митна система сприяє вирішенню важливих соціально-економічних проблем країни. Істотне зростання обсягів зовнішньої торгівлі України впродовж останніх років та збільшення кількості суб'єктів, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, зумовлюють підвищення ролі функціонування митних підрозділів Державної фіскальної служби України як важливого елементу регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Проблематика адміністрування митних платежів в умовах глобалізації є предметом наукових праць багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Зокрема, дане питання досліджено у працях С. Войтова, О. Гребельника, Т. Проценка, І. Луценко, Н. Злепка, Ф. Ткачика, Ю. Оніщика та інших.

До митних платежів належать мито, акцизний податок із 128 ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції), податок на додану вартість із ввезених на митну територію України товарів (продукції) [1, ст. 552].

Відзначимо також, що митний контроль та митне оформлення товарів займають провідне місце в системі інструментів здійснення митної справи. Від ефективності застосованих до товарів, що переміщують через митний кордон України, процедур митного контролю та митного оформлення залежить повнота виконання всього комплексу завдань, покладених на митні органи: виявлення контрабанди й порушень митних правил, адміністрування до Державного бюджету податків і зборів, виконання вимог державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності тощо.

Також не менш важливими проблемами в контексті реалізації митної політики в Україні є:

- суттєвий вміст товарної продукції, яка переміщується контрабандним шляхом;
- присутність загрозованої ситуації з контрабандним перевезенням наркотичних засобів і зброї;
- здійснення правопорушень у сфері інтелектуальної власності;
- здійснення імпорتنих та експортних операцій через офшорні зони [2].

Враховуючи вищезазвані проблеми, потрібно здійснити такі основні кроки, з метою удосконалення митної політики в Україні:

- покращення національного законодавства у сфері здійснення митної політики держави;
- підвищення рівня захисту національних інтересів країни з одночасним створенням міжнародних вимог та стандартів; – спрощення митних процедур;
- створення найбільш сприятливого середовища для учасників зовнішньоекономічної діяльності;

- збільшення рівня ефективності виявленню і протидії негативним явищам у сфері здійснення зовнішньої торгівлі;
- підвищити рівень бюджетного фінансування процесів модернізації та реформування системи реалізації митної політики, за вимогами міжнародних норм та стандартів;
- створити сприятливі нормативно-правові умови розширення прав митних органів у частині доступу до інформації, яка знаходиться в базах даних інших органів державної влади; [2]

Слід зазначити, що основною передумовою зростання обсягів митних платежів є прискорення темпів економічного розвитку України.

По-перше, позитивний вплив на обсяг митних надходжень до бюджету здійснює відносна стабільність обмінного курсу гривні до іноземної валюти.

По-друге, збільшення споживчого попиту на імпортні товари прямо пожвавлює зовнішньоторговельні операції і позитивно відображається на розмірі бюджетних надходжень від митних платежів [3].

Збільшення обсягів митних платежів відбувається ще й за рахунок ефективності організаційних засад ДФС у напрямку посилення митного контролю, а саме, за правильністю визначення митної вартості пріоритетних груп товарів, країни походження та класифікації окремих видів товарів, а також попередження незаконного ввезення товарів на територію України.

Також слід зазначити, що важливим засобом спрощення митних формальностей є їх стандартизація, яка характеризується процесами формування єдиних правил та вимог до усіх учасників міжнародної торгівлі відповідно до міжнародних стандартів. В сучасних умовах це є загальносвітовою тенденцією, що призводить до істотних змін на національних рівнях митного регулювання. Крім того, за рішенням Комітету з розвитку торгівлі Європейської Економічної Комісії ООН, стандартизація процедур експорту та імпорту є одним з інструментів спрощення процедур міжнародної торгівлі.

Нині фіскальна функція потребує удосконалення, зокрема в напрямку митного контролю, котрий повинен ґрунтуватись на використанні системи управління ризиками. Вважаємо, що пост-митний

контроль є важливим інструментом підвищення рівня ефективності організації митного контролю.

В результаті проведеного дослідження можна констатувати, що найбільш типові порушення стосовно митних платежів виникають під час їх нарахування та сплати. Тобто це, здебільшого, заниження митної вартості товарів, недостовірне декларування і неточна класифікація товарів, а також незаконне ввезення товарів та безпідставне застосування пільг. Виявлені недоліки та суперечності доводять, що одне із основних завдань новоствореної Державної митної служби України повинно полягати в створенні єдиних та прозорих правил та методологій визначення митної вартості товарів для прозорого прийняття рішень у митній справі та однаковості вимог і ставлення до всіх споживачів. Цього можна досягти, якщо впроваджувати відповідні норми національного законодавства із врахуванням загальноприйнятних міжнародних норм, стандартів та досвіду визначення і контролю митної вартості товарів, що визначені у міжнародних угодах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI: за станом на 21.10.2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44-45, ст. 552.
2. Проценко Т. Вплив соціально-економічних чинників на стан адміністрування податків і митних платежів. *Вісник Академії кадемії управління правління МВС*. 2008. № 3. С. 149-156.
3. Лепеха О. М., Смоляр М. М. Здійснення митної політики в Україні на сучасному етапі. *Економічний вісник. Серія: фінанси, облік, оподаткування*. Вип. 3. 2019. С. 118 – 122.

REFERENCES

1. Mytnyi kodeks Ukrainy vid 13.03.2012 r. № 4495-VI: za stanom na 21.10.2019 r. (2012). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 44-45, art. 552* [in Ukrainian].
2. Protsenko T. (2008). Vplyv sotsialno-ekonomichnykh chynnykiv na stan administruvannya podatkov i mytnykh platezhiv. *Visnyk Akademii kademii upravlinnia pravlinnia MVS - Bulletin of the Academy of the Academy of Management of the Ministry of Internal Affairs, 3, P. 149-156* [in Ukrainian].

3. Lepekha O. M., Smoliar M. M. (2019). Zdiisnennia mytnoi polityky v Ukraini na suchasnomu etapi. *Ekonomichnyi visnyk. Serii: finansy, oblik, opodatkuvannia - Economic Bulletin. Series: finance, accounting, taxation, issue 3, P. 118 – 122* [in Ukrainian].

Науковий керівник: Гарбінська-Руденко Альона Валеріївна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри фінансового права Університету державної фіскальної служби України.

Панфілова Дар'я Андріївна

кандидат юридичних наук, молодший науковий співробітник

НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку

НАПрН України,

адвокат, керівник АБ «Панфілова та Партнери»,

член Комітету з міжнародного права та Комітету

з аграрного, земельного та довкілевого права

Національної асоціації адвокатів України

ORCID: 0000-0001-6408-3675

МАЙБУТНЄ КРИПТОВАЛЮТ:

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

МІЖНАРОДНОГО ВИЗНАННЯ ТА СТРАХУВАННЯ

За результатами динамічного зростання вартості та міжнародної популярності, криптовалюти неминуче потрапляють під посилений контроль, збільшуючи варіативність підходів до правового регулювання та подальшого визнання як на рівні окремих держав, так і у транскордонному вимірі. У цьому контексті потребують більш детального наукового пошуку проблеми та перспективи міжнародного визнання криптовалют у довгостроковій та короткостроковій перспективі.

Ключові слова: криптовалюти, блокчейн, Ripple, XRP, страхування, екосистема криптовалют.

Panfilova Daria

*PhD, junior researcher of the Scientific Research Institute
of Providing Legal Framework for the Innovative Development
of the NALS of Ukraine,*

*Attorney, Director Law Firm «Panfilova and Partners»,
Member of the Ukrainian National Bar Association Committee
on International law and Committee*

on Agrarian, land and environmental law

ORCID: 0000-0001-6408-3675

FUTURE OF CRYPTOCURRENCIES: PROBLEMS AND PROSPECTS OF INTERNATIONAL RECOGNITION AND INSURANCE

As a result of the dynamic growth in value and international fame, cryptocurrencies inevitably fall under accentuated control, increase the variability of approaches to legal regulation and their subsequent recognition both at the level of individual states and in the cross-border dimension. In this context, the problems and prospects of international recognition of cryptocurrencies require more detailed scientific research in the long and short term.

Keywords: cryptocurrencies, blockchain, Ripple, XRP, insurance, cryptocurrency ecosystem.

Просуваючись крізь століття, суспільство у правовідносинах почало все більше використовувати фіатні валюти (монети, банкноти та кредитні картки) для придбання товарів та послуг, незважаючи на те, що нещодавно люди торгували товарами та послугами безпосередньо через систему бартерного обміну. Водночас наразі у світлі світових глобалізаційних та інноваційних перетворень світова економіка вільного та відкритого ринку переживає незворотний період трансформацій. Виникає абсолютно новий тип економічних і соціальних відносин, який характеризується набуттям нових знань, інтеграцією технологій та розвитком інформаційних мереж. Про-

блеми на фінансових ринках, пов'язані з надмірною централізацією, зумовлюють необхідність якісної зміни існуючої системи міжнародного банківського співробітництва та логістики фінансових потоків. Альтернативним рішенням у контексті сучасних новацій стала технологія блокчейну.

Криптовалюти, засновані на технології блокчейну, вже стали вагомим елементом на сучасному фінансовому ринку та значним об'єктом інвестицій по всьому світі. Вони стають все більш актуальними, важливими та переважаючими в реальній економіці [1]. Сьогодні існує понад 4000 типів криптовалют, які циркулюють у глобальній цифровій інфраструктурі [2], одночасно, ми можемо спостерігати зростання попиту на криптовалютні інвестиції.

Той факт, що криптовалюти не дотримуються кордонів, а їх правове регулювання перебуває у відносному зародку, означають, що кожен, хто розглядає будь-яку причетність до криптовалют, повинен повністю усвідомлювати їх особливості, які наразі викликають лише палкі дискусії та непорозуміння із контролюючими державними органами. Так, поки держави на національному та міжнародному рівні запроваджують правила щодо обігу криптовалют, вони усвідомлюють, що не можуть зупинити тенденції прогресу, оскільки «ринки та технології завжди змінюються», а «фінтех може стати потужною силою для добра» [3]. Водночас, у правовому полі держав криптовалюти продовжують сприйматися неоднозначно й навіть критично.

Так, у січні 2021 року Управління з фінансового регулювання та нагляду Великобританії (Financial Services Authority – FCA) наклало нормативну заборону на торгівлю деривативами з криптовалюти [4], що свідчить лише про скептицизм та відсутність чіткого підходу контролюючих органів до криптовалют. Крім того, вказуючи на суперечливість державних підходів, наприкінці 2020 року Комісія з обміну цінних паперів США (SEC) подала позов на кілька мільярдів доларів проти Ripple Labs, Inc. та її керівників за продаж криптовалюти XRP, стверджуючи, що вона не відповідає критеріям валюти, однак відповідає критеріям інвестиційного контракту і, отже, є цінним папером [5]. В основі цієї справи лежить питання, яке займає центральне місце у будь-яких інших правозастосовчих діях, що про-

водяться SEC у цифровому просторі активів: чи є XRP «інвестиційним контрактом» і, отже, цінним папером. Рішення суду у «справі Ripple» може мати унікальну можливість заповнити нормативний вакуум та надати необхідні вказівки розробникам криптовалют щодо того, як запускати цифрові валюти, не підпадаючи під закони про цінні папери. Рішення у «справі Ripple» може викликати якісно нові трансформації на всіх ринках цифрових активів [6].

Ми можемо констатувати, що використання блокчейну відкриває нові сфери застосування цієї технології, які включають, насамперед, електронні торгові майданчики, системи корпоративного управління, права власності на бази даних, платіжні системи для роздрібною електронної комерції, системи державних закупівель, управління бюджетом та виконання фіскальних функцій, традиційне страхування, тощо. Безсумнівно, технології блокчейн використовуються насамперед у стандартизованій торгівлі. Торгівля акціями, віртуальними активами чи іншими фінансовими інструментами визначає попит у цьому напрямку.

У реаліях сьогодення зростаюча вартість біткойнів та інших криптовалют призвела до масових крадіжок онлайн-гаманців та бірж, зацентрувавши увагу на ефективному забезпеченні безпеки та мінімізації ризиків. Наприклад, криптовалюту на суму 500 мільйонів доларів було викрадено з японської біржі криптовалют Coincheck у січні 2018 року [7]. У наведеному контексті досить обґрунтовано стає позиція щодо страхування криптовалют, що пов'язується також із безпосередніми фінансовими ризиками та нестабільною вартістю таких активів. Страхування криптовалют стає важливим, якщо врахувати нестабільність екосистеми криптовалют. Безумовно, біткойн завжди був на радарі страхових компаній. Ще в 2015 році компанія Lloyd's випустила звіт із переліком факторів ризику для криптовалюти [8]. Встановлення загальновизнаних стандартів безпеки для зберігання біткойнів значною мірою сприяло б управлінню ризиками та забезпеченню страхування.

Можна констатувати, що сучасні проблеми в екосистемі криптовалют також можуть бути потенційним джерелом доходу для страхової галузі. Більшість страхових продуктів – це спеціальні продукти,

розроблені з урахуванням потреб клієнтів, своєю чергою, стартапи та компанії, що працюють у криптовалютній галузі, зазвичай обирають покриття крадіжок, що включає кіберстрахування та злочинність. Однак невизначеність як міжнародного, так і національного законодавства та відсутність нагляду на біржах криптовалют можуть ще більше ускладнити ситуацію для страховиків, зацікавлених у наданні послуг для цієї галузі.

Проведене дослідження показало, що криптовалюти та цифрові активи й надалі залишатимуться предметом інтенсивного реформаційного правового регулювання, перебуватимуть у полі зору наукового пошуку та підпадатимуть під вплив світових економічних змін. Водночас нові тенденції світового ринку можуть призвести до запровадження нових як ринкових, так і законодавчих правил у контексті змін криптовалютного ландшафту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bloomberg. “Stolen Crypto Millions Paid Back for Cents on Dollar, Guaranteed.” 2018. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-07-19/crypto-heist-insurance-fat-premiums-lots-of-underwriting-risk> (last access: 19.05.2021).
2. All Tokens. 2021. <https://coinmarketcap.com/tokens/views/all/> (last access: 19.05.2021).
3. Senate Banking Committee Hearing. March 2, 2021. Former Chairman of the U.S. Commodity Futures Trading Commission (CFTC) Gary Gensler. <https://acsa-cotton.org/wp-content/uploads/2021/03/Senate-Banking-Committee-Hearing-03.02.21.pdf> (last access: 19.05.2021).
4. Welland J. The FCA’s evolving approach to cryptocurrency. 19 March 2021. <https://www.rahmanravelli.co.uk/articles/the-fca-s-evolving-approach-to-cryptocurrency/> (last access: 19.05.2021).
5. Securities and Exchange Commission (the “SEC”) with Complaint against Defendants Ripple Labs, Inc. Case 1:20-cv-10832 Document 4 Filed 12/22/20. 71 p. <https://www.sec.gov/litigation/complaints/2020/comp-pr2020-338.pdf> (last access: 19.05.2021).
6. SEC vs. Ripple Could Make Waves in Cryptocurrency Market. March 8, 2021. <https://www.jdsupra.com/legalnews/sec-vs-ripple-could-make-waves-in-9047056/> (last access: 19.05.2021).
7. Uranaka T., Wilson T. Japan raps Coincheck, orders broader checks after

\$530 million cryptocurrency theft. 2018. <https://www.reuters.com/article/us-japan-cryptocurrency/japan-raps-coincheck-orders-broader-checks-after-530-million-cryptocurrency-theft-idUSKBN1FI06S> (last access: 19.05.2021).

8. Lloyd's. "Bitcoin: Risk Factors for Insurance."2015. <https://assets.lloyds.com/assets/pdf-bitcoin-bitcoin-final/1/pdf-bitcoin-bitcoin-final.pdf> (last access: 19.05.2021).

REFERENCES

1. Bloomberg. "Stolen Crypto Millions Paid Back for Cents on Dollar, Guaranteed." 2018. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-07-19/crypto-heist-insurance-fat-premiums-lots-of-underwriting-risk> [in English].

2. All Tokens. 2021. <https://coinmarketcap.com/tokens/views/all/> [in English].

3. Senate Banking Committee Hearing. March 2, 2021. Former Chairman of the U.S. Commodity Futures Trading Commission (CFTC) Gary Gensler. <https://acsa-cotton.org/wp-content/uploads/2021/03/Senate-Banking-Committee-Hearing-03.02.21.pdf> [in English].

4. Welland J. The FCA's evolving approach to cryptocurrency. 19 March 2021. <https://www.rahmanravelli.co.uk/articles/the-fca-s-evolving-approach-to-cryptocurrency/> [in English].

5. Securities and Exchange Commission (the "SEC") with Complaint against Defendants Ripple Labs, Inc. Case 1:20-cv-10832 Document 4 Filed 12/22/20. 71 p. <https://www.sec.gov/litigation/complaints/2020/comp-pr2020-338.pdf> [in English].

6. SEC vs. Ripple Could Make Waves in Cryptocurrency Market. March 8, 2021. <https://www.jdsupra.com/legalnews/sec-vs-ripple-could-make-waves-in-9047056/> [in English].

7. Uranaka T., Wilson T. Japan raps Coincheck, orders broader checks after \$530 million cryptocurrency theft. 2018. <https://www.reuters.com/article/us-japan-cryptocurrency/japan-raps-coincheck-orders-broader-checks-after-530-million-cryptocurrency-theft-idUSKBN1FI06S> [in English].

8. Lloyd's. "Bitcoin: Risk Factors for Insurance."2015. <https://assets.lloyds.com/assets/pdf-bitcoin-bitcoin-final/1/pdf-bitcoin-bitcoin-final.pdf> [in English].

Петренко Максим Михайлович
*студент Національного юридичного університету імені Ярослава
Мудрого*

ПРАВИЛА ІНКОТЕРМС, ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ

Якщо випала необхідність укласти договір поставки, ви повинні включити до договору такі умови, які влаштують Вас та вашого контрагента. Обираючи умови договору, резиденти України мають право застосовувати, як норми внутрішнього (національного) законодавства, так і мають право посилатись на норми міжнародних угод, звичаїв, правил та рекомендацій, якщо таке прямо не заборонено Господарським кодексом України (далі - ГК України) або законами України (ч. 4 ст. 265 ГК; ст. 6 Закону «Про зовнішньоекономічну діяльність»).

Ключові слова: інкотермс, правила, терміни, обов'язки, ризики.

Petrenko Maxym
student of the Yaroslav Mudryi National Law University

RULES OF INCOTERMS, THEIR APPLICATION

If you need to enter into a supply contract, you must include in the contract such conditions that will suit you and your contractor. When choosing the terms of the agreement, residents of Ukraine have the right to apply both the rules of domestic (national) law and have the right to refer to the rules of international agreements, customs, rules and recommendations, unless expressly prohibited by the Commercial Code of Ukraine (hereinafter - the Civil Code). Ukraine (Part 4 of Article 265 of the Civil Code; Article 6 of the Law “On Foreign Economic Activity”).

Keywords: incoterms, rules, terms, responsibilities, risks.

Інкотермс – це офіційні правила Міжнародної торгової палати, метою розроблення яких є тлумачення торгівельних термінів, за для полегшення ведення міжнародної торгівлі. Посилаючись в договорі на правила інкотермс дає нам можливість чітко визначити коло обов'язків сторін, які вони повинні виконати в межах договору, зменшує вірогідність ризиків та визначає хто несе відповідальність

за них. Правила інкотермс дозволяє усунути прогалину та перешкоди тлумачення термінів різних країн, дозволяє дійти консенсусу між різними країнами, вирішує проблему дуалізму.

Щодо договорів, які мають внутрішній характер, то до таких договорів учасники мають право включити умови правил інкотермс, але щодо зовнішньоекономічних договорів законодавством вказана обов'язковість використання таких правил при їх укладанні.

Правила Інкотермс наразі існують у восьми редакціях (1953 р., 1967 р., 1976 р., 1980 р., 1990 р., 2000р., 2010., 2020 р.), кожна із цих редакцій є чинною, сторони мажуть самостійно прийняти рішення яку редакцію їм застосовувати у своїх договірних відносинах. Остання редакція набрала чинність 01.01.2020 року, але останній переклад інкотермс є лише у редакції 2000 року. Тому найчастіше використовується редакція 2000 року.

Правила інкотермс зазначають коло обов'язків сторін щодо перевезення товару, здійснення митного оформлення, визначає хто несе ризики за втрати чи пошкодження товару та з якого моменту.

На які ж умови договору правила інкотермс не застосовується? Правила інкотермс не стосуються до умов договору, що встановлюють:

- момент передачі права власності на товар;
- умови та порядок звільнення від виконання умов договору у разі форс-мажорних обставин;
- правові наслідки порушень умов поставки товарів (за виключенням тих, що стосуються передачі ризиків і витрат від продавця до покупця) [1].

Звернемо увагу на правила інкотермс 2020 року, у них відсутня надмірності використання юридичних термінів для спрощеного їх розуміння, збільшено кількість ілюстрацій, подача є більш лаконічно та зрозумілою.

Інкотермс редакції 2020 року впровадив ряд суттєвих змін, до них можемо віднести:

- 1) DAT змінено на DPU (Доставлено до місця розвантаження);
- 2) умови страхового покриття відрізняються в термінах CIF та CIP;

- 3) додано перелік витрат;
- 4) змінено вимоги щодо безпеки вантажів;
- 5) дозвіл використовувати власний транспорт;
- 6) змінено термін FCA в частині розпорядчих документів – коносаментів;
- 7) змінено подання та дизайн [2].

DAT змінено на DPU. Термін DAT вказував, що доставка здійснювалася лише у терміналі (без розвантаження), комісія виключила «термінал» і відтепер доставка може здійснюватись у будь-якому місці, не дивлячись на те закритого чи відкритого воно типу.

Умови щодо страхового покриття різняться у термінах CIF та CIP. Відповідно до термінів CIF страхування здійснюється за вимогами пункту C, а CIP – за вимогами пункту A. Пункт A на відміну від пункту C має більш повний рівень страхового покриття. А пункт C – лише покриття пов'язані з товарів-сировини.

Також було додано перелік витрат, вони розміщені в окремому розділі для більш зручного використання. Надано дозвіл використовувати свій власний транспортний засіб покупцем у відповідності до умов FCA та продавцем у відповідності до групи D. В правилах інкотермс 2010 перевезення здійснювалося лише третіми особами – перевізником.

У правилах інкотермс 2020 наявні більш обширні та обґрунтовані примітки та схеми, простіша структура для користувачів, впорядкованість правил.

Висновок. Правила інкотермс існують для вирішення розбіжностей законодавства між країнами в процесі укладення зовнішньоекономічних договорів. А також за бажанням сторони договору, які є резидентами однієї країни можуть включити такі умови до свого договору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Применяем правила ИНКОТЕРМС-2010 на практике. URL: <https://uteka.ua/publication/commerce-12-dokumentoooborot-2-primenyaem-pravila-inkoterms-2010-na-praktike>.

2. Прадош М. В. Проблемні аспекти застосування правил Інкотермс у договірних відносинах: кваліфікаційна робота на здобуття освітнього

ступеня магістра, Національний університет «Острозька академія». Навчально-науковий інститут права ім. І. Малиновського. 2020. С. 86.

3. ІНКОТЕРМС 2020: особливості можливого застосування. URL: <http://www.visnuk.com.ua/ru/news/100015209-inkoterms-2020-osoblivosti-mozhlyvogo-zastosuvannya-1>.

REFERENCES

1. Primenyayem pravila INKOTERMS-2010 na praktike. URL: <https://uteka.ua/publication/commerce-12-dokumentoorbot-2-primenyaem-pravila-inkoterms-2010-na-praktike> [in Russian].

2. Pradosh M. V. (2020). Problemni aspekty zastosuvannya pravyl Inkoterms u dohovirnykh vidnosynakh: kvalifikatsiina robota na zdobuttia osvithnoho stupenia mahistra, Natsionalnyi universytet «Ostrozka akademiia». Navchalno-naukovyi instytut prava im. I. Malynovskoho. P. 86 [in Ukrainian].

3. ІНКОТЕРМС 2020: osoblyvosti mozhlyvoho zastosuvannya. URL: <http://www.visnuk.com.ua/ru/news/100015209-inkoterms-2020-osoblivosti-mozhlyvogo-zastosuvannya-1> [in Ukrainian].

Подрез-Ряполова Ірина Валеріївна

науковий співробітник НДІ правового забезпечення

інноваційного розвитку НАПрН України

ORCID: 0000-0002-8802-1441

ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ ІНДУСТРІЇ 4.0

В науковій праці розглядаються особливості інноваційного розвитку економіки в умовах Індустрії 4.0. Проаналізовані ключові чинники та проблемні питання, пов'язані з використанням потенціалу четвертої промислової революції. Визначені основні напрямки забезпечення ефективного інноваційного розвитку в умовах Індустрії 4.0.

Ключові слова: інноваційний розвиток економіки, інноваційна діяльність, національна інноваційна система, інноваційна інфраструктура, четверта промислова революція.

Podrez-Riapolova Irina
*Researcher of Scientific and Research Institute
of Providing Legal Framework
for the Innovate Development of NALS of Ukraine*
ORCID: 0000-0002-8802-1441

INNOVATIVE ASPECTS OF NATIONAL ECONOMY DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF INDUSTRY 4.0

The scientific work considers the features of innovative economic development in the conditions of Industry 4.0. The key factors and problematic issues related to the use of the potential of the fourth industrial revolution are analyzed. The main directions of ensuring effective innovative development in the conditions of Industry 4.0 are determined.

Keywords: innovative development of economy, innovative activity, national innovation system, innovative infrastructure, the fourth industrial revolution.

Індустрія 4.0 отримала свою назву від ініціативи фінансово-промислового комплексу і наукових кіл Німеччини як ключовий засіб забезпечення конкурентоспроможності промисловості країни через використання «кіберфізичних систем» (Cyber Physical Systems) [1].

У розширеному тлумаченні, Індустрія 4.0 характеризує поточний тренд розвитку автоматизації та обміну даними, який включає в себе кіберфізичні системи, Інтернет Речей і хмарні обчислення та являє собою новий рівень організації виробництва і управління ланцюжком створення вартості протягом усього життєвого циклу продукції, що випускається, зміну технологічних укладів з подальшим різким стрибком продуктивності і зростанням економіки (промислові / індустріальні революції) [2; 3].

Слід погодитись, що можливості для сталого інноваційного розвитку економіки України в контексті Індустрії 4.0 можуть бути реалізовані з урахуванням трьох патернів швидкості технологічних змін та поведінкових реакцій споживачів [4, с. 141–142]:

1. Відносно низька швидкість технологічних змін.

Такий підхід є найбільш прийнятним для більшості великих вітчизняних промислових підприємств і споживачів їх продукції, які здебільшого є консервативними у сприйнятті інновацій.

Ключовими складовими стратегії інноваційного розвитку вказаних підприємств є: стандартизація якості; виробництво константного продукту і його пропонування на ринку, що повільно змінюється; вивчення потреб цільової аудиторії та управління часткою ринку.

2. Середня швидкість технологічних змін.

Реалізація такого підходу (який є більш доцільним для середніх і малих виробничих підприємств), сприяє появі нових запитів на інноваційні продукти і послуги від відносно великої кількості споживачів, які потребують таких інновацій і нових вражень.

Ключовими складовими бізнес-стратегії вказаних підприємств є: швидка трансформація інноваційного продукту на ринку; диференціація і робота на випередження конкурентів; клієнт-орієнтованість; створення унікальної торгової пропозиції і додаткового сервісу.

3. Висока швидкість технологічних змін.

Такий сценарій розвитку притаманний підприємствам, що здійснюють діяльність у сфері виробництва інноваційних продуктів, ІТ та сфері послуг. Стратегія діяльності вказаних підприємств потребує постійного удосконалення відповідних продуктів та розширення їх функціонального призначення.

Ключовими складовими бізнес-стратегії при цьому є: висока швидкість зміни продукту за високої швидкості зміни ринку; деталізація інновацій; пропонування нового функціоналу, розширеного сервісу і нових можливостей від використання інноваційних продуктів.

Необхідно підкреслити, що Індустрія 4.0 являє собою оновлену концепцію «розумного виробництва», ототожнюється з «четвертою промисловою революцією» і появою кіберфізичних систем, та є наступним етапом цифровізації виробництв та промисловості, в рамках якого ключову роль відіграють: «Інтернет речей», «big data», «предиктивна аналітика», хмарні та туманні обчислення, «машинне навчання», машинна взаємодія, штучний інтелект, робототехніка, 3D-друк, доповнена реальність. При чому саме цифровізація промисловості є пріоритетом державної промислової політики [5].

Використання потенціалу Індустрії 4.0 потребує насамперед моніторингу та наукових досліджень здатності промислових секторів з метою оцінки конкурентоспроможності та перспектив їх розвитку та впровадження сучасних інформаційних технологій промисловості та інжинірингових кластерів, які повинні об'єднувати провідні інжинірингові компанії та заклади освіти задля комплексного впровадження інноваційних рішень у українську промисловість.

Упровадження ключових чинників Індустрії 4.0. дає можливість зміни процесів виробництва та функціонування промисловості та структури національної економіки взагалі з масштабним розвитком високотехнологічних галузей виробництва, одночасним динамічним розвитком секторів малого та середнього бізнесу підприємництва, визначальними тенденціями при цьому є комплексність джерел фінансування та інвестування (державне бюджетне фінансування, венчурне фінансування, внутрішнє інвестування внаслідок активного використання внутрішніх ресурсів та потенціалу бізнесу) [6, с. 41]. Отже, окремої уваги потребує порядок застосування фінансових інструментів та інвестицій, які є стимулом розвитку промисловості, науково-технологічного та технологічного оновлення інфраструктури.

Крім того, доцільно акцентувати увагу на існуванні проблеми щодо надання державної підтримки та фінансування відповідних проєктів у рамках Індустрії 4.0. Так, недостатність ресурсного забезпечення та ефективного залучення малого та середнього підприємництва та відповідних програм підтримки підприємництва може привести до диспропорції у реалізації концепції «розумного виробництва».

Також слід погодитись, що в Україні дотепер не визначені найважливіші стратегічні чинники формування конкурентних переваг, і насамперед не використовуються інноваційні чинники зростання: не створені умови для відповідного фінансування розвитку науки й освіти, стимулювання інвестицій у технологічні інновації, зокрема, розвиток національної інноваційної системи гальмується відсутністю чіткої концепції науково-технічних і інноваційних національних пріоритетів, системного управління інноваційними процесами з боку держави, незадовільним інституціональним забезпеченням ін-

новаційних перетворень, нестабільністю та суперечливістю нормативно-правової бази інноваційної діяльності; невикористанням інноваційного потенціалу української науки та освіти; незадовільним фінансуванням наукової та науково-технічної діяльності та низькою інноваційною активністю українського бізнесу [7, с. 117].

Отже, основними напрямками забезпечення ефективного інноваційного розвитку в умовах Індустрії 4.0. повинні бути: удосконалення стратегічних напрямів довгострокового розвитку країни з урахуванням особливостей четвертої промислової революції; створення належних умов для відповідного фінансування розвитку науки й освіти; стимулювання розвитку та розбудови національної інноваційної системи; підвищення інноваційної активності (позитивної динаміки та інтенсивності провадження ефективної інноваційної діяльності); забезпечення інвестування у високотехнологічні галузі; реалізація дієвої кластерної політики та формування інституційних і нормативно-правових засад для ефективного функціонування кластерів.

Подальшого дослідження потребують питання особливостей розбудови інноваційної інфраструктури в умовах Індустрії 4.0.

ЛІТЕРАТУРА

1. Kagermann H., Anderl R., Gausemeier J., Schuh G., Wahlster W. *Industrie 4.0 in a Global Context. Strategies for Cooperating with International Partners*. Herbert Utz Verlag GmbH, 2016. 74 p. URL: https://www.acatech.de/wp-content/uploads/2016/11/acatech_eng_STUDIE_Industrie40_global_Web.pdf.

2. Макстон Г., Рандерс Й. *У пошуках добробуту. Керування економічним розвитком для зменшення безробіття, нерівності та змін клімату*. Київ: Пабулум, 2017. 320 с.

3. Push for Franco-German Tax Alliance. *Handelsblatt Global*: May 22, 2017. URL: <https://global.handelsblatt.com/politics/germanyandfranceseeektaxcoordination769554>.

4. Сагайдак М. П., Хмелевський М. О., Теплюк М. А. Сучасні тенденції та можливості для сталого інноваційного розвитку економіки України в контексті Індустрії 4.0. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2018. № 5. Том 2. С. 139–143. URL: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/33885/Vchnu_2018_5.pdf?sequence=1.

5. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>.

6. Кириченко О. С. Визначальні тенденції та засади четвертої промислової революції, їх сутність та вплив на промисловий розвиток. *Бізнес-навігатор*. 2019. Вип. 3-1. С. 39–43. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bnav_2019_3-1_9.

7. Матюшенко І. Ю. Технологічна конкурентоспроможність України в умовах нової промислової революції і розвитку конвергентних технологій. *Проблеми економіки*. 2016. № 1. С. 108–120. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2016_1_14.

REFERENCES

1. Kagermann H., Anderl R., Gausemeier J., Schuh G., Wahlster W. (2016). *Industrie 4.0 in a Global Context. Strategies for Cooperating with International Partners*. Herbert Utz Verlag GmbH. URL: https://www.acatech.de/wp-content/uploads/2016/11/acatech_eng_STUDIE_Industrie40_global_Web.pdf.

2. Makston H., Randers Y. (2017). U poshukakh dobrobutu. Keruvannya ekonomichnym rozvytkom dlia zmenshennia bezrobittia, nerivnosti ta zmin klimatu. Kyiv: Pabulum [in Ukrainian].

3. Push for Franco-German Tax Alliance. (May 22, 2017). *Handelsblatt Global*. URL: <https://global.handelblatt.com/politics/germanyandfranceseehtaxcoordination769554>.

4. Sahaidak M. P., Khmelevskiy M. O., Tepliuk M. A. (2018). Suchasni tendentsii ta mozhlyvosti dlia staloho innovatsiinoho rozvytku ekonomiky Ukrainy v konteksti Industrii 4.0. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu - Bulletin of Khmelnytsky National University*, 5. Vol. 2, 139–143. URL: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/33885/Vchnu_2018_5.pdf?sequence=1 [in Ukrainian].

5. Kontseptsiiia rozvytku tsyfrovoy ekonomiky ta suspilstva Ukrainy na 2018-2020 roky: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 17 sichnia 2018 r. № 67-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text> [in Ukrainian].

6. Kyrychenko O. S. (2019). Vyznachalni tendentsii ta zasady chetvertoy promyslovyi revoliutsii, yikh sutnist ta vplyv na promyslovyi rozvytok. *Biznes-navihator - Business-navigator*, issue 3-1, 39–43. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bnav_2019_3-1_9 [in Ukrainian].

7. Matiushenko I. Yu. (2016). Tekhnolohichna konkurentospromozhnist Ukrainy v umovakh novoi promyslovoi revoliutsii i rozvytku konverhentnykh tekhnolohii. *Problemy ekonomiky - Problems of the economy*, 1, 108–120. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2016_1_14 [in Ukrainian].

Рогальський Дмитро Олегович

*студент Інституту підготовки юридичних кадрів
для Служби безпеки України*

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

МАЙНО СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ ЙОГО ПРАВОВІ РЕЖИМИ

Сучасна наукова література містить безліч часто протилежних та суперечливих дефініцій категорії «джерела формування власності», тому існує багато пояснень цієї категорії, що свідчить про те, що еволюція зазначеної концепції залежить від ступеня розвитку національної економіки та середовища кредитних установ. Незважаючи на велику кількість наукових досліджень, серед науковців та практиків, а також у нормативно-правових актах немає єдиного підходу до визначення змісту категорії «джерело формування майна суб'єкта господарювання».

Ключові слова: майно, внески, правовий режим майна, суб'єкти господарювання.

Rohalskyi Dmytro

student of Yaroslav Mudryi Naional Law University

PROPERTY OF THE BUSINESS ENTITY ITS LEGAL REGIMES

Modern scientific literature contains many often opposite and contradictory definitions of the category «sources of ownership», so there are many explanations

for this category, which suggests that the evolution of this concept depends on the degree of development of the national economy and credit institutions. Despite the large number of scientific studies, among scientists and practitioners, as well as in regulations, there is no single approach to determining the content of the category «source of property of the entity».

Keywords: property, contributions, legal regime of property, business entities.

Джерела власності суб'єктів господарювання можемо поділити на два види: власний капітал підприємства – внески, доходи, резервні фонди тощо) та зобов'язання – позики, кредити тощо [2, с. 87].

У Господарському кодексу України (далі – ГК України) зазначено склад майна суб'єктів господарювання – це кошти, а саме фінансові активи в національній та/або в іноземній валюті, які використовуються для встановлення правовідносин зазначених суб'єктів з іншими господарюючими суб'єктами [1; 5].

Товари за господарським законодавством визначається як виготовлена продукція, виконані роботи та надані послуги. Щодо цінних паперів, вони є виключним видом майна суб'єктів господарювання. Це фінансові документи, що встановлюють зобов'язальні відносини між особою, яка їх видала, та особою, якій вони належать [4; 6].

Основним джерелом формування статутного капіталу є грошові та матеріальні внески. Доходи від реалізації продукції, робіт чи послуг вважаються базовим джерелом формування майнової підгрунтя діяльності суб'єктів господарювання.

Відповідно до пп. 135.4.1 п. 135.4 ст. 135 Податкового кодексу, «до складу доходу від операційної діяльності включаються: доходи, отримані від виконаних робіт, наданих послуг, проданих товарів, та доходів банківських установ. Дохід від реалізації товарів, виконаних робіт, наданих послуг, у тому числі винагороди комісіонера (повіреного, агента тощо), визнається в розмірі договірної (контрактної) вартості, але не менше, ніж сума компенсації, отримана в будь-якій формі, в тому числі під час зменшення зобов'язань» [3].

Ще одним джерелом створення майна підприємства виступають капітальні вкладення – це капітальні інвестиції, спрямовані на формування і відновлення основних фондів. Вони реалізуються у формі

державних і недержавних капітальних вкладень. Щодо дотацій, то вони адресовані некомерційним організаціям із державного чи місцевого бюджету згідно з умов міжнародних угод, а також для зниження рівня цін на платні послуги, які надаються таким неприбутковим організаціям із метою часткової компенсації їх вартості.

Кредити банків та інших кредитних установ, вони вже відносяться до другого виду джерел власності суб'єктів господарювання, – це певні грошові кошти та/або матеріальні цінності, надані особам, які вони можуть використовувати протягом визначеного періоду та за певний визначений відсоток. Безоплатні та благодійні внески, пожертви організацій та громадян відіграють невелику роль, але мають місце бути. Активи суб'єктів господарювання можуть також формуватися за рахунок інших джерел, встановлених законодавством.

Щодо правових режимів майна, що становлять зміст кожної організаційно-правової форми господарювання. Наразі відсутні підходи щодо єдиного визначення цього поняття. В законодавстві відсутнє таке поняття. Правовий режим майна суб'єктів господарських відносин є певним способом реалізації правомочностей користування, володіння та розпорядження. Тобто, правовий режим визначає, якими саме правомочностями наділений даний суб'єкт.

Тобто, правовий режимом майна суб'єктів господарювання передбачає собою порядок створення майна, використання його у господарському обороті, відчуження майна, а також правомочності щодо володіння, користування і розпорядження майном.

Хоча ГК України не передбачає визначення поняття правового режиму майна суб'єктів господарювання, аналізуючи його норми можемо прийти до висновку, що до правового режиму майна суб'єктів господарювання законодавець відносить право власності, право господарського відання та право оперативного управління, підтвердженням цього є ч. 5. ст. 55 ГК України [1]. Отже, суб'єкти господарських відносин, можуть користуватись майном на праві власності, господарського відання та оперативного управління, а також на договірних відносинах – оренда.

Щодо господарського відання та оперативного управління. Майно державного комерційного підприємства належить йому на праві

господарського відання (ч. 2 ст. 74 ГК України), а майно казенного підприємства – на праві оперативного управління (ч. 3 ст. 76 ГК України). Власник майна, який користується ним на праві оперативного управління не має права розпоряджатися майном підприємства, щодо господарського відання – таке право є, але воно значно обмежене.

Хотілось би розглянути проблемне питання щодо відокремлення майна, що є власністю суб'єкта господарювання – юридичної особи, від майна, що перебуває у спільній сумісній власності подружжя.

У разі передачі юридичній особі майна корпоративного типу, що знаходиться у спільній сумісній власності подружжя, засновником та власником корпоративних прав у повному обсязі стає лише один із подружжя. Інша особа корпоративних прав не набуває, хоча і його частка у спільній сумісній власності була передана суб'єкту господарювання. У ч. 2 ст. 65 Сімейного кодексу України зазначено, якщо одне із подружжя укладає договір, інше подружжя повинно надати згоду на його укладення. У разі якщо такої згоди не було надано інший із подружжя має право подати позов про визнання договору недійсним [5]. Форма «згоди» законодавцем не передбачена.

Тому, за для вирішення спірних моментів та захисту прав обох із подружжя необхідно визначити форму укладання цієї згоди. На мою думку, найбільш прийнятною формою буде письмова нотаріальна. Отже, особливим видом майна суб'єктів господарювання є цінні папери. Суб'єкти господарських відносин мають право емісії цінних паперів, право продажу, а також купівлі цінні папери. Суб'єкти господарських відносин, можуть користуватись майном на праві власності, господарського відання та оперативного управління, а також на договірних відносинах – оренда.

ЛІТЕРАТУРА

1. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

2. Познер Е. А., Вейл Е. Г. Власність - монополія: Створення конкурентного ринку використання через часткове спільне володіння. Радикальні

ринки: викорінення капіталізму та демократії для просто суспільство. Принстон: Принстонська університетська преса, 2018. С. 30–79.

3. Податковий кодекс України : Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

4. Приватна власність. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Private_property.

5. Сімейний кодекс України : Закон України від 10 січня 2002 р. № 2947-III. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.

REFERENCES

1. Hospodarskyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 16 sichnia 2003 r. № 436-IV. *Verkhovna Rada Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> [in Ukrainian].

2. Pozner E. A., Veil E. H. (2018). Vlasnist - monopoliiia: Stvorennia konkurentnoho rynku vykorystannia cherez chastkove spilne volodinnia. Radykalni rynky: vykorinennia kapitalizmu ta demokratii dlia prosto suspilstvo. Prynston: Prinostonska universytetska presa, 30–79 [in Ukrainian].

3. Podatkovi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 2 hrudnia 2010 r. № 2755-VI. *Verkhovna Rada Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> [in Ukrainian].

4. Pryvatna vlasnist. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Private_property [in Ukrainian].

5. Simeinyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 10 sichnia 2002 r. № 2947-III. *Verkhovna Rada Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> [in Ukrainian].

Розгон Ольга Володимирівна
*кандидат юридичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку
НАПрН України
ORCID: 0000-0001-6739-3927*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ТУРИСТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У цьому матеріалі ми звернемо вашу увагу на штучний інтелект як цифрову технологію, яку впроваджують туристичні компанії. Зупинимося на перевагах і практичних проблемах, з якими стикаються туристичні компанії. Здійснивши аналіз, автор дійшов висновку, що завдяки інтеграції штучного інтелекту туристичні компанії можуть конкурувати і прогресувати на ринку, але для цього важливо створити технологічні умови впровадження штучного інтелекту, професійність і доступність цієї цифрової технології для свого персоналу.

Ключові слова: штучний інтелект, туризм, туристичні компанії, бізнес, охорона здоров'я, чат-бот.

Rozghon Olha
*PhD, Associate Professor, Leading Researcher of Scientific
and Research Institute of Providing Legal Framework
for the Innovative Development of NALS of Ukraine*

PROBLEMS AND PROSPECTS OF INTRODUCTION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN TOURIST ACTIVITY

In this article, we will draw your attention to artificial intelligence as a digital technology implemented by travel companies. Let's focus on the advantages and practical problems faced by travel companies. After analyzing, the author concluded that the integration of artificial intelligence travel companies can

compete and thrive in the market, but it is important to create technological conditions for the introduction of artificial intelligence, professionalism and availability of this digital technology for its staff.

Keywords: artificial intelligence, tourism, travel companies, business, healthcare, chatbot.

Сфера *туризму* наразі представлена значним інноваційним потенціалом туристичних компаній. Але туризм належить до сфер, які найбільше постраждали від економічних наслідків пандемії COVID-19. Вирішення цієї проблеми залежить від стимулювання з боку держави, щоб реагувати не тільки як на потребу у цифрових технологіях у сфері *туризму*, а й забезпечити охорону здоров'я як туристів, так і співробітників туристичних компаній.

Адже для держави важливо не просто дати громадянам інфраструктуру фіксованого широкосмугового доступу, а зробити так, щоб у громадян *виникали потреби* у ньому, особливо ті, що спрямовані на покращення життя, комфорт, бізнес, розвиток і т. ін.

Дійсно, *туристична індустрія* наразі розвивається швидкими темпами й повинна відповідати сучасним викликам. За таких умов чималої уваги слід приділяти використанню *інноваційних технологій* і впровадженню цифровізаційних елементів у туристичну діяльність. В умовах досить жорсткої конкуренції на туристичному ринку *основною проблемою для українських туристичних компаній* є формування конкурентних переваг і за таких умов способом покращення їх позицій у конкуренції стає активне використання у своїй практиці сучасних інформаційних технологій — повна автоматизація процесу оформлення замовлень на туристичні послуги, застосування прямих каналів комунікацій із партнерами-туроператорами; використання електронних систем бронювання турів, системи електронної пошти та Інтернет [1, с. 119].

Штучний інтелект є затребуваною цифровою технологією у бізнесі.

Керівники бізнесу все частіше звертаються до *штучного інтелекту* як засобу вдосконалення функцій бізнесу та можливості залишитися *конкурентними* на ринку, що постійно змінюється. Інші, можливо, виявлять бажання наслідувати їх, але виникає питання

щодо використання і впровадження *штучного інтелекту* у бізнесі в руслі вдосконалення фінансово-господарської діяльності. Перш ніж включити штучний інтелект до своєї бізнес-моделі, корисно *вивчити переваги штучного інтелекту*, як інші компанії використовують його та які проблеми виникають у процесі включення *штучного інтелекту* до своїх бізнес-стратегій [2].

За допомогою застосування *штучного інтелекту в діяльності туристичних компаній* можна:

– *відновити діяльність туристичних компаній*, які постраждали від економічних наслідків пандемії COVID-19, оскільки впровадження цифрових технологій, як-от штучний інтелект, допоможе сформувати у працюючих у цій сфері компаній більш високий потенціал протидії шляхом здійснення інновацій, цифровізації, забезпечення стійкості та налагодження партнерських зв'язків [3]. Тобто впровадження штучного інтелекту у сфері туризму забезпечить *робочі місця в туристичних компаніях*, курси навчання щодо цифрових технологій для співробітників, що сприятимуть реалізації бізнес-стратегії *туристичних компаній* і допоможе *охороняти здоров'я* як туристів, так і співробітників туристичних компаній;

– *забезпечити додаткові зручності та безпеку туриста* під час перебування в готелі, що особливо актуально при пандемії COVID-19, наприклад, для доступу в номер за допомогою сканування сітківки ока або відбитків пальців;

– *покращити якість обслуговування та безпеку туристів (клієнтів)* за рахунок персоналізації послуг (технологія NEC NeoFace Express) [4]. Так, NeoFace Express із високою пропускнуою здатністю обслуговує середовища з великим натовпом людей. Високоточні та масштабовані технології розпізнавання обличчя NeoFace дозволяють, швидко перевіряючи особисті дані, усувати довгі черги та *покращувати взаємодію з туристами (клієнтами)*;

– *запропонувати персоналізацію обслуговування* для пошуку, бронювання турів і поїздок, визначення потреб гостя та підбір готельного номера за його вподобаннями [5, с. 71], і *забезпечити віддалене консалтингове обслуговування* за допомогою *чат-ботів* (програма штучного інтелекту, яка імітує інтерактивну розмову людини). Так,

через аналіз даних і ведення діалогу в Україні чат-боти для туризму представлені в таких варіантах: Telegram-бот iGov при оформленні біометричного закордонного паспорта; RailwayBot для пошуку залізничних квитків; Bussy при організації подорожей на автобусі; AirTrack для підбору рейсу [6]. На наше переконання доцільним для туризму є *чат-бот для туристів, які перебувають за межами України*. Прикладом такого чат-боту є чат-бот SOS китайської компанії-гіганта Strip, який відстежує перебування й пересування туристів в тій чи іншій країні та дає можливість зв'язатися з оператором 24/7. Такий супровід забезпечує перебування туристів в країні відвідування та створює якісні умови подорожі [7];

– *оптимізувати діяльність туристичних компаній*, оскільки штучний інтелект здатний вирішувати трудомісткі канцелярські завдання, читати і розуміти сенс документів, розглядати замовлення туристів із використанням автоматизованих засобів обслуговування в туристичній сфері [8, с. 53];

– приймати *розумні, виважені рішення завдяки використанню штучного інтелекту*, оскільки він не має «людського фактору», що дозволить захистити споживачів від шахрайства, від ситуації, коли буде допущена «людська помилка» при обслуговуванні клієнта, конкурувати з іншими туристичними компаніями тощо.

Таким чином, ми бачимо потенціал *штучного інтелекту* для розвитку сфери туризму, при цьому *існують практичні проблеми*, з якими можуть зіткнутися як користувачі туристичної послуги, так і туристичні компанії.

До таких відносять:

– *технологічну відсталість* – практично в усіх рекреаційних районах України не застосовуються інноваційні *туристичні технології*, які вже давно набули широкого використання в розвинених країнах;

– *відсутність технологічної інфраструктури* – більшість підприємств просто не мають обладнання, необхідного для підтримки локального рішення щодо штучного інтелекту;

– *брак кваліфікованих ресурсів* у зв'язку з відсутністю підготовленого персоналу для створення та управління хмарою [5, с. 71];

– скорочення штату низки туристичних агентств, оскільки поява надрозумних чат-ботів дозволяє моментально відповідати на більшість запитань, що хвилюють потенційних туристів [9].

Таким чином, завдяки інтеграції штучного інтелекту туристичні компанії можуть конкурувати і прогресувати на ринку, але для цього важливо створити технологічні умови впровадження штучного інтелекту, професійність і доступність цієї цифрової технології для свого персоналу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кожухівська Р. Б. Напрями застосування інформаційних технологій у комунікаційних стратегіях українських туристичних підприємств і підприємств індустрії гостинності. *Бізнес Інформ*. 2015. № 10. С. 119–125. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2015-10_0-pages-119_125.pdf.

2. Аверкина М. Ф., Сидорчук Л. В. Штучний інтелект у бізнесі: переваги та перешкоди у впровадженні. *Інфраструктура ринку*. 2019. В. 37. С. 164–169. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/37_2019_ukr/25.pdf.

3. Концептуальная записка: COVID-19 и перестройка сектора туризма. ООН. Август 2020. URL: https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/policy_brief_covid-19_and_transforming_tourism_russian.pdf.

4. Кожухівська Р. Б., Непочатенко В. О. Digital-технології як основа розвитку туристичної діяльності в Україні. *Економіка та держава*. 2020. № 7. С. 93–98. URL: <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=4694&i=12>. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.7.93

5. Фрей Л. В., Гаращенко Д. В. Сучасні тенденції та новітні тренди в туризмі після Covid-19. *Інновації та технології в сфері послуг і харчування*. 2020. № 2. С. 67–74.

6. Як реально чат-боти можуть допомогти в бізнес-туризмі та організації заходів. Конгрес Готель Пуща. URL: <https://puscha-hotel.com.ua/ua/about/news/kak-realyno-chat-boty-mogut-pomochy-v-biznes-turizme-i-organizacii-meropriyatiy>.

7. Сtrip: как китайский гигант изменяет глобальную тревел-индустрию. URL: <https://profi.travel/articles/40453/details/https://ru.trip.com/?locale=ru-RU>

8. Петриченко П. А. Інноваційні складові розвитку світового туризму. *Туризм: реалії та перспективи сталого розвитку: матеріали доп. Міжнар.*

наук.- практ. конф. (Київ, 23–24 жовт. 2014 р.). К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. 418 с.

9. Сардак С. Э., Волок В. В. Проблематика и перспективы развития туризма в Украине. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2017. № 6 (11). С. 66–70. https://www.researchgate.net/publication/322603616_Problematika_i_perspektivy_razvittia_turizma_v_Ukraine_PROBLEMS_AND_PROSPECTS_OF_TOURISM_DEVELOPMENT_IN_UKRAINE.

REFERENCES

1. Kozhukhivska R. B. (2015). Napriamy zastosuvannya informatsiinykh tekhnolohii u komunikatsiinykh stratehiiakh ukrainskykh turystychnykh pidpriemstv i pidpriemstv industrii hostynnosti. *Biznes Inform - Business Inform*, 10, 119–125. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2015-10_0-pages-119_125.pdf [in Ukrainian].

2. Averkina M. F., Sidorchuk L. V. (2019). Shtuchnij intelekt u biznesi: perevagi ta pereshkodi u vprovadzhenni. *Infrastruktura rinku - Market infrastructure*, 37, 164–169. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/37_2019_ukr/25.pdf [in Ukrainian].

3. Kontseptualnaya zapiska: COVID-19 i perestroyka sektora turizma. OON. Avgust 2020. URL: https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/policy_brief_covid-19_and_transforming_tourism_russian.pdf [in Russian].

4. Kozhukhivska R. B., Nepochatenko V. O. (2020). Digital-tekhnologii yak osnova rozvytku turystychnoi diialnosti v Ukraini. *Ekonomika ta derzhava – Economy and state*, 7, 93–98. URL: <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=4694&i=12>. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.7.93 [in Ukrainian].

5. Frei L. V., Harashchenko D. V. (2020). Suchasni tendentsii ta novitni trendy v turyzmi pislia Covid-19. *Innovatsii ta tekhnolohii v sferi posluh i kharchuvannia - Innovations and technologies in the field of services and food*, 2, 67–74 [in Ukrainian].

6. Iak realno chat-boty mozhut dopomohty v biznes-turyzmi ta orhanizatsii zakhodiv. Konhres Hotel Pushcha. URL: <https://puscha-hotel.com.ua/ua/about/news/kak-realno-chat-boty-mogut-pomochy-v-biznes-turizme-i-organizacii-meropriyatiy> [in Ukrainian].

7. Ctrip: kak kitayskiy gigant izmenyayet globalnyu trevel-industriyu. URL: <https://profi.travel/articles/40453/details//https://ru.trip.com/?locale=ru-RU> [in Russian].

8. Petrychenko P. A. (2014). Innovatsiini skladovi rozvytku svitovoho turyzmu. *Turyzm: realii ta perspektyvy staloho rozvytku: materialy dop. Mizhnar.*

наук.-практ. конф. (Київ, 23–24 жовт. 2014 р.) - Tourism: realities and prospects of sustainable development: materials add. International scientific-practical conference, K.: Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t [in Ukrainian].

9. Sardak S. E., Volok V. V. (2017). Problematika i perspektivy razvitiya turizma v Ukraine. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia - Eastern Europe: Economy, Business and Management*, 6 (11), 66–70. https://www.researchgate.net/publication/322603616_Problematika_i_perspektivy_razvitiya_turizma_v_Ukraine_PROBLEMS_AND_PROSPECTS_OF_TOURISM_DEVELOPMENT_IN_UKRAINE [in Russian].

Рядінська Валерія Олександрівна

доктор юридичних наук, професор, завідувач лабораторії проблем правового та організаційного забезпечення діяльності

Міністерства Державного НДІ МВС України

ORCID: 0000-0002-2210-5933

Кузнецова Олена Вікторівна

кандидат юридичних наук, адвокат адвокатського об'єднання

«Юридична компанія «Апріорі Лекс»

**КІЛЬКІСНИЙ КРИТЕРІЙ З ОБМЕЖЕННЯ
КІЬКОСТІ НАЙМАНИХ ПРАЦІВНИКІВ
ЯК КРИТЕРІЙ, ЩО НАДАЄ ФІЗИЧНИМ
ОСОБАМ–ПІДПРИЄМЦЯМ ПРАВО
НА ОБРАННЯ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ
ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ**

У представленій публікації розглянуто питання, пов'язані з встановленням кількісного критерію з обмеження кількості найманих працівників як критерію, що надає фізичним особам–підприємцям право на обрання спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності. Доведено, що це створює низку негативних наслідків, зокрема: створює умови для стримування залучення найманих працівників до роботи на суб'єктів малого підприємництва («спрощенці» не укладають договори (принаймні, офіційно)

з більшою кількістю осіб, ніж це передбачено критеріями, визначеними у податковому законодавстві); суб'єкти малого підприємництва вдаються до приховування справжньої кількості найманих працівників, побоюючись втратити право на спрощену систему оподаткування, обліку та звітності або свою групу в цій системі; не використовується потенціал суб'єктів малого підприємництва для вирішення питань безробіття в Україні.

Ключові слова: оподаткування, фізичні особи – підприємці, спрощена система оподаткування, обліку та звітності, кількісний критерій з обмеження кількості найманих працівників.

Ryadinska Valeriia

Doctor of Juridical Sciences, Full Professor, Head of the Research Laboratory for Legal and Organizational Support of the Ministry of the State Research Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine

ORCID: 0000-0002-2210-5933

Kuznetsova Olena

PhD, Lawyer of the Law Firm «Apriori Lex»

QUANTITATIVE CRITERION FOR LIMITING THE NUMBER OF EMPLOYEES AS A CRITERION THAT GIVES INDIVIDUALS-ENTREPRENEURS THE RIGHT TO CHOOSE A SIMPLIFIED SYSTEM

The presented publication addresses issues related to the establishment of a quantitative criterion for limiting the number of employees as a criterion that gives individuals-entrepreneurs the right to choose a simplified system of taxation, accounting and reporting. It has been proven that this creates a number of negative consequences, in particular: it creates conditions for restraining the involvement of employees in small businesses («simplified» do not enter into contracts (at least officially) with more people tax legislation); small businesses hide the true number of employees for fear of losing the right to a simplified system of taxation, accounting and reporting or their group in this system; the potential of small businesses is not used to address unemployment in Ukraine.

Keywords: taxation, natural persons - entrepreneurs, simplified system of taxation, accounting and reporting, quantitative criterion for limiting the number of employees.

На сучасному етапі в Україні для суб'єктів малого підприємництва взагалі та фізичних осіб–підприємців зокрема, що бажають обрати спрощену систему оподаткування, обліку та звітності, податкове законодавство встановлює обмеження щодо кількості найманих працівників. Так, до фізичних осіб – підприємців, що бажають перебувати на першій групі платників єдиного податку, встановлюється обмеження щодо невикористання ними найманої праці; до фізичних осіб – підприємців, що бажають перебувати на другій групі платників єдиного податку, встановлюється обмеження щодо кількості найманих осіб – не більше 10; фізичні особи – підприємці, що бажають перебувати на четвертій групі платників єдиного податку, можуть використовувати лише працю членів фермерського господарства, якими можуть бути лише члени сім'ї фізичної особи в визначенні ч. 2 ст. 3 Сімейного кодексу України (а саме особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки) [1]. При цьому, при розрахунку загальної кількості осіб, які перебувають у трудових відносинах з платником єдиного податку – фізичною особою–підприємцем, не враховуються наймані працівники, які перебувають у відпустці у зв'язку з вагітністю і пологами та у відпустці по догляду за дитиною до досягнення нею передбаченого законодавством віку, а також працівники, призвані на військову службу під час мобілізації, на особливий період (пп. 291.4.1 п. 294.1 ст. 294 Податкового кодексу України) [1]. Порухення фізичною особою–підприємцем зазначеного критерію є підставою для його переведення в іншу групу «спрощенців» або на загальну систему оподаткування відповідно до п. 293.8 ст. 298 Податкового кодексу України.

З цього приводу постає закономірне питання: з якою метою законодавець встановлює додаткові вимоги щодо обмеження найманих працівників у фізичних осіб – підприємців, що надає їм право обрати спрощену систему оподаткування, обліку та звітності?

При введенні спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності критерії, що надавали фізичним особам–підприємцям право на обрання такої системи, визначалися в Указі Президента України «Про державну підтримку малого підприємництва» від 12 трав. 1998 р. № 456 і передбачали, що право на застосування спрощеної систе-

ми оподаткування, обліку та звітності мали суб'єкти підприємницької діяльності, які відповідали критеріям суб'єктів малого підприємництва, тобто критерії, що визначали суб'єктів господарювання як суб'єктів малого підприємництва та критерії підприємців, які мали право скористатися спрощеною системою оподаткування, обліку та звітності співпадали [2]. Фактично, така система упроваджувалася з метою зниження податкового навантаження і спрощення податкового обліку та звітності на суб'єктів малого підприємництва, щоб вивести їх з «тіні» шляхом податкового стимулювання діяльності. Для реалізації цієї мети необхідно було чітко визначити – хто з суб'єктів господарювання є саме суб'єктом малого підприємництва, оскільки законодавство у сфері господарювання перебувало ще в процесі формування (Господарський кодекс України було прийнято лише 16 січ. 2003 р. [3], а Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», яким було внесено визначення суб'єктів малого підприємництва в норми Господарського кодексу України – взагалі 22 берез. 2012 р. [4]). Саме тому в Указі Президента України від 12 трав. 1998 р. № 456 і закріплювалися критерії до суб'єктів господарювання, які дозволяли визначити, хто належить до суб'єктів малого підприємництва, і, одночасно, має право на обрання спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності. До таких критеріїв належали: 1) реєстрація у встановленому порядку фізичних осіб, що займаються підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи, а також юридичних осіб – суб'єктів підприємництва; 2) будь-яка організаційно-правова форма та форма власності; 3) середньооблікова чисельність працівників за звітний період не більше 50 осіб; 4) обсяг виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за рік не більше 1 млн грн [2]. Фактично, критерії, які дозволяли відносити суб'єкта господарювання до суб'єктів малого підприємництва – це критерії кількості найманих працівників та розміру доходу, що отримується за рік, котрі в теорії визначаються як кількісні критерії (взагалі науковці виділяють два основних види критеріїв малого підприємництва: кількісні (які безпосередньо впливають на розмір бізнесу – обсяг доходу від реалізації; розмір прибутку; кількість найманих працівників; вартість основних засо-

бів) та якісні (які дозволяють оцінити розмір бізнесу за непрямими ознаками – вид підприємницької діяльності; організаційно-правова форма; наявність чи відсутність філій (представництв); структура статутного капіталу тощо) [5, с. 124; 6, с. 189; 7, с. 46]. Отже, наприкінці 1990-х років законодавець встановлював виключно кількісні критерії, що визначали суб'єктів господарювання як суб'єктів малого підприємництва й надавали їм право обрати спрощену систему оподаткування, обліку та звітності.

Таким чином, при запровадженні спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності метою цього спеціального податкового режиму було податкове стимулювання діяльності суб'єктів малого підприємництва для виведення їх з «тіні», а встановлення кількісного критерію – обмеження кількості найманих працівників як критерію, що надає фізичним особам–підприємцям право на обрання спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності було обумовлено необхідністю окреслення критеріїв суб'єктів малого підприємництва.

Проте на сучасному етапі критерії, що дозволяють відносити суб'єктів підприємництва до суб'єктів малого підприємництва визначаються у господарському законодавстві. Так, відповідно до абз. 5 ч. 3 ст. 55 Господарського кодексу України, суб'єктами малого підприємництва є: фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи – підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 млн. євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України; а суб'єктами мікропідприємництва – фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи – підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 млн євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України [3].

У зв'язку з цим виникає питання – навіщо кількісний критерій з обмеження кількості найманих працівників як критерій, що надає фізичним особам – підприємцям право на обрання спрощеної сис-

теми оподаткування, обліку та звітності, навіть після закріплення в господарському законодавстві критеріїв суб'єктів малого підприємництва, знову було відтворено в нормах податкового законодавства?

З цього приводу в науковій площині сформувався усталена позиція щодо невірності подібного підходу з боку законодавця. В. Синчак зазначає, що критерій максимальної чисельності найманих працівників, який був особливо актуальним за часів чинності Указу Президента України «Про державну підтримку малого підприємництва» від 12 трав. 1998 р. № 456, у сучасних умовах втратив свою вагомість; більше того, беручи до уваги проблеми прихованого безробіття та пов'язані з цим наслідки, більш актуалізується збільшення кількості найманих працівників у фізичних осіб – підприємців, які обрали спрощену систему оподаткування, обліку та звітності [8, с. 52].

Таким чином, встановлення кількісного критерію з обмеження кількості найманих працівників як критерію, що надає фізичним особам–підприємцям право на обрання спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності має такі негативні наслідки: 1) створює умови для стримування залучення найманих працівників до роботи на суб'єктів малого підприємництва («спрощенці» не укладають договори (принаймні, офіційно) з більшою кількістю осіб, ніж це передбачено критеріями, визначеними у податковому законодавстві); 2) суб'єкти малого підприємництва вдаються до приховування справжньої кількості найманих працівників, побоюючись втратити право на спрощену систему оподаткування, обліку та звітності або свою групу в цій системі; 3) не використовується потенціал суб'єктів малого підприємництва для вирішення питань безробіття в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112.
2. Про державну підтримку малого підприємництва : Указ Президента України від 12.05.1998 № 456. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/456/98#Text>
3. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19–20, № 21–22. Ст. 144.

4. Про розвиток та державну підтримку малого та середнього підприємництва в Україні : Закон України від 22.03.2012 № 4618-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 3. Ст. 23.
5. Дмитриченко Л. И., Химиченко А. Н. Малый бизнес в системе предпринимательства : монография. Донецк : Каштан, 2005. 180 с.
6. Рубе В. А. Малый бизнес: история, теория, практика. М. : ТЕИС, 2000. 231 с.
7. Варнавский А. В. Налогообложение субъектов малого предпринимательства : дисс. ... канд. эконом. наук. Москва, 2003. 193 с.
8. Синчак В. П. Формування спрощеної системи оподаткування у контексті державної підтримки малого бізнесу та стимулювання зайнятості населення. *Облік і фінанси*. 2012. № 4. С. 50–59.

REFERENCES

1. Podatkovyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 02.12.2010 № 2755-VI. (2011). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 13–14, 15–16, 17, art. 112 [in Ukrainian].
2. Pro derzhavnu pidtryмку maloho pidprijemnytstva: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 12.05.1998 № 456. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/456/98#Text> [in Ukrainian].
3. Hospodarskyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 16.01.2003 № 436-IV. (2003). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 18, 19–20, 21–22, art. 144 [in Ukrainian].
4. Pro rozvytok ta derzhavnu pidtryмку maloho ta serednoho pidprijemnytstva v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 22.03.2012 № 4618-VI. (2013). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 3, art. 23 [in Ukrainian].
5. Dmitrichenko L. I., Khimichenko A. N. (2005). *Malyy biznes v sisteme predprinimatelstva*. Donetsk: Kashtan [in Russian].
6. Rube V. A. (2000). *Malyy biznes: istoriya. teoriya. praktika*. M. : TEIS [in Russian].
7. Varnavskiy A. V. (2003). *Nalogooblozheniye subyektov malogo predprinimatelstva. Candidates thesis*. Moskva [in Russian].
8. Synchak V. P. (2012). *Formuvannya sproshchenoi systemy opodatkuвання u konteksti derzhavnoi pidtryмки maloho biznesu ta stymuliuvannya zainiatosti naselennia*. *Oblik i finansy – Accounting and finance*, 4, 50–59 [in Ukrainian].

Савінова Альбіна Володимирівна

*молодший науковий співробітник НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України, аспірант кафедри
фінансового права Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
ORCID: 0000-0003-2509-4368*

СУДОВІ ПОМИЛКИ ПРИ ВИЗНАЧЕННІ ОПЕРАЦІЙ КОНТРОЛЬОВАНИМИ: ПРОБЛЕМАТИКА НИЗЬКОПОДАТКОВИХ ЮРИСДИКЦІЙ

Наукова робота присвячена судовим помилкам, які виникають через неправильне застосування судами при вирішенні справ про визнання протиправними та скасування податкових повідомлень-рішень положень податкового законодавства, згідно з якими одним із видів контрольованих операцій є такі, що здійснюються з нерезидентами, зареєстрованими у державах (на території), включених до переліку держав (територій), затвердженого Кабінетом Міністрів України.

Ключові слова: судові помилки, країна реєстрації нерезидента, організаційно-правова форма нерезидента, фінансова відповідальність.

Savinova Albina

*Junior Researcher of the Scientific and Research Institute of Providing
Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine,
graduate student of the Department of Financial Law of Yaroslav
Mudryi National Law University
ORCID: 0000-0003-2509-4368*

JUDICIAL ERRORS IN DEFINING TRANSACTIONS AS CONTROLLED: THE PROBLEM OF LOW-TAX JURISDICTIONS

The research focuses on judicial errors that arise from the incorrect application of tax laws by courts in cases of illegality and the annulment of tax notifications –

decisions, according to which one of the types of controlled operations is carried out with non-residents registered in states (territories) included in the list of states (territories) approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine.

Keywords: judicial errors, country of the non-resident registration, organizational and legal forms of non-resident, financial liability.

Із пп. 39.4.2 п. 39.4 ст. 39 Податкового кодексу України (далі – ПК України) у взаємозв'язку з п. 120.3 ст. 120 цього ж нормативно-правового акта вбачається, що платник податків, який протягом звітного року вчинив контрольовані операції, має подати до контролюючого органу відповідний звіт. Якщо ж він не виконує цей обов'язок або виконує його з порушенням встановлених строків, то до нього буде застосований негативний наслідок у вигляді фінансової відповідальності [1].

Практиці відомі випадки, коли контролюючі органи помилково формують та вручають податкові повідомлення-рішення, згідно з якими притягають платників до згаданого вище виду відповідальності. Помилки полягають у тому, що суб'єкт владних повноважень розглядає у якості контрольованих операцій операції, які насправді такими не є. Разом із тим суди, у провадженні яких перебувають справи про оскарження відповідних податкових повідомлень-рішень, підтримують контролюючий орган, відмовляючи у задоволенні адміністративних позовів платників податків.

У межах цієї роботи зупинимось на судових помилках, які виникають через неправильне оперування положеннями ПК України, згідно з якими одним із видів контрольованих операцій є такі, що здійснюються з нерезидентами, зареєстрованими у державах (на територіях), включених до переліку держав (територій), затвердженого Кабінетом Міністрів України.

Цікавою у досліджуваному контексті є справа № 815/207/16, суть якої полягала у вимозі платника податків, резидента України, зверненій до суду, про визнання протиправним і скасування податкового повідомлення-рішення, виданого контролюючим органом, у зв'язку з не включенням платником до звіту про контрольовані операції за 2014 рік певних операцій, загальна сума яких перевищує 50 мільйонів гривень, і які, на переконання владного суб'єкта, є контрольова-

ними. Одразу варто відмітити, що спір точився навколо операцій з експорту певних товарів, вчинених платником податків на підставі укладеного з нерезидентом, зареєстрованим у Великобританії, договору.

Перед судами постала проблема визначення дійсної природи операцій, яким податковим органом було надано статус контрольованих. Від правильного вирішення цього спору залежало питання про можливість застосування до платника податків штрафу на підставі потенційного порушення останнім п. 120.3 ст. 120 ПК України у розмірі, що на час вчинення податкового правопорушення становив 365 400,00 грн. Отже, якщо б податковий орган на підставі належних, допустимих, достовірних і достатніх доказів довів, що відповідні операції є контрольованими, то платник зазнав би значних матеріальних втрат.

Підкреслимо, що на момент виникнення відносин у цій справі діяла редакція пп. 32.2.1.2 пп. 39.2.1 п. 39.2 ст. 39 ПК України до 01.01.2015 р., яка передбачала, що контрольованими є операції, якщо: 1) однією із сторін таких операцій є нерезидент; 2) цей нерезидент зареєстрований у державі (на території), в якій ставка податку на прибуток (корпоративний податок) на 5 і більше відсоткових пунктів нижче, ніж в Україні, або який сплачує податок на прибуток (корпоративний податок) за ставкою на 5 і більше відсоткових пунктів нижчою, ніж в Україні; 3) така держава (територія) включена до переліку, затвердженого Кабінетом Міністрів України [2]. При цьому пп. 32.2.1.3 пп. 39.2.1 п. 39.2 ст. 39 ПК України встановлював обов'язок для платника податків подавати до контролюючого органу довідку про обрану нерезидентом ставку податку на прибуток (корпоративного податку) у тому разі, якщо в державі (на території) реєстрації такого нерезидента встановлено більше ніж одну ставку відповідного податку [2].

Здавалось би, жодної проблеми немає, адже контролюючому органу та суду для визнання конкретних операцій контрольованими у досліджуваному нами контексті достатньо визначити: 1) де зареєстрований нерезидент; 2) чи внесена держава (територія) реєстрації нерезидента до переліку, встановленого Кабінетом Міністрів Укра-

їни. Однак, у деяких практичних ситуаціях не все так однозначно. Наразі стосовно визнання операцій у розглядуваній справі контрольованими або ні, зупинимось на аргументації судів різних інстанцій в аспекті визначення країни реєстрації нерезидента на предмет її включення до розробленого Урядом України переліку.

Одеський окружний адміністративний суд своєю постановою від 23.03.2016 р. відмовив у задоволенні позову платника податків, виходячи з таких аргументів: 1) країною реєстрації нерезидента є Великобританія, яка не входить до переліку, затвердженого Кабінетом Міністрів України, що діяв на момент вчинення платником відповідних операцій; 2) організаційно-правовою формою нерезидента є партнерство з обмеженою відповідальністю; 3) доходи партнерства не оподатковувались на території Великобританії, а оподатковується кожний партнер за його часткою прибутку в партнерстві; 4) до перевірки не надавалась довідка, що підтверджує обрану нерезидентом ставку корпоративного податку. Суд зазначив, що не вважає належним доказом переклад листа, сформованого нерезидентом і наданого позивачем, у якому було вказано, що учасники партнерства зареєстровані на території Республіки Домінікана [3]. Суд неправильно застосував пп. 32.2.1.2 пп. 39.2.1 п. 39.2 ст. 39 ПК України, оскільки ця норма не надавала можливості після встановлення факту не віднесення держави до переліку, апелювати до порядку оподаткування нерезидентів залежно від їх організаційно-правової форми.

Одеський апеляційний адміністративний суд у постанові від 01.06.2016 р. апеляційну скаргу позивача задовольнив, вказавши, що досліджувані операції не є контрольованими, тому що учасники нерезидента зареєстровані на території Республіки Домінікана, яка не включена ні до відповідного переліку Кабінету Міністрів України, ні до переліку офшорних зон, а ставка корпоративного податку у ній становить 28 % [4]. Хоч Суд і прийшов до правильного висновку про те, що операції не є контрольованими, однак застосував аргументи, які також виходять за межі приписів пп. 32.2.1.2 пп. 39.2.1 п. 39.2 ст. 39 ПК України.

Постановою від 06.07.2020 р. Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду направив справу на новий розгляд до суду

апеляційної інстанції на тій підставі, що апеляційний суд помилково ототожнив держави Республіку Домінікана та Співдружність Домініки, у якій насправді зареєстровані учасники нерезидента, тож передчасно операції позивача відніс до неконтрольованих [5]. Дивує, що Суд, призначення якого полягає у забезпеченні сталості й єдності судової практики, при вирішенні справи не помітив порушення судами першої й апеляційної інстанцій норм матеріального права, тобто пп. 32.2.1.2 пп. 39.2.1 п. 39.2 ст. 39 ПК України, і сам допустив порушення.

Помилки судів виправив П'ятий апеляційний адміністративний суд своєю постановою від 25.08.2020 р., якою апеляційну скаргу позивача задовольнив і вказав, що учасники нерезидента не є стороною зовнішньоекономічних договорів й позивач не мав з ними господарських відносин, отже, у зв'язку із тим, що саме нерезидент є стороною договору і зареєстрований у Великобританії, яка не входить до переліку Кабінету Міністрів України, операції не є контрольованими, а оскаржуване податкове повідомлення-рішення є протиправним і таким, що підлягає скасуванню [6].

ЛІТЕРАТУРА

1. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI (у ред. Закону від 15.04.2021 р. № 1402-IX). *Голос України*. 2021. № 88.
2. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI (у ред. Закону від 13.05.2014 р. № 1260-VII). *Голос України*. 2014. № 102.
3. Постанова Одеського окружного адміністративного суду від 23.03.2016 р., судова справа № 815/207/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/56787266> (дата звернення: 03.05.2021).
4. Постанова Одеського апеляційного адміністративного суду від 01.06.2016 р., судова справа № 815/207/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/58103112> (дата звернення: 03.05.2021).
5. Постанова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 06.07.2020 р., судова справа № 815/207/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90299965> (дата звернення: 03.05.2021).
6. Постанова П'ятого апеляційного адміністративного суду від 25.08.2020 р., судова справа № 815/207/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91175297> (дата звернення: 04.05.2021).

REFERENCES

1. Podatkovy kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 02.12.2010 r. № 2755-VI (u red. Zakonu Ukrainy vid 15.04.2021 r. № 1402-IX). (2021). *Holos Ukrainy – Voice of Ukraine*, 88 [in Ukrainian].
2. Podatkovy kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 02.12.2010 r. № 2755-VI (u red. Zakonu Ukrainy vid 13.05.2014 r. № 1260-VII). (2014). *Holos Ukrainy – Voice of Ukraine*, 102 [in Ukrainian].
3. Postanova Odeskoho okruzhnoho administratyvnoho sudu vid 23.03.2016 r., sudova sprava № 815/207/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/56787266> [in Ukrainian].
4. Postanova Odeskoho apeliatsiinoho administratyvnoho sudu vid 01.06.2016 r., sudova sprava № 815/207/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/58103112> [in Ukrainian].
5. Postanova Kasatsiinoho administratyvnoho sudu u skladi Verkhovnoho Sudu vid 06.07.2020 r., sudova sprava № 815/207/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90299965> [in Ukrainian].
6. Postanova Piatoho apeliatsiinoho administratyvnoho sudu vid 25.08.2020 r., sudova sprava № 815/207/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91175297> [in Ukrainian].

Сало Микола Дмитрович

*студент Інституту підготовки юридичних кадрів
для Служби безпеки України Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

Шовкопляс Ганна Миколаївна

*кандидат юридичних наук, науковий співробітник НДІ
правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України,
доцент кафедри господарського права Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого
ORCID: 000-0003-0313-8606*

ПРОБЛЕМАТИКА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Дана робота присвячена дослідженню сучасних методів і підходів до організації зовнішньоекономічної діяльності, як провідного інструменту

проведення інтеграційних процесів та становлення економічного нашої держави. А також вивчення феномену четвертої промислової революції, впливу її на розвиток зовнішньоекономічної діяльності та подальші наслідки її застосування. Визначено шляхи мінімізації негативних факторів четвертої промислової революції.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, підприємство, технологічні інновації, експорт, імпорт.

Salo Mykola

student of the Juridical Personnel Training Institute for the Security Service of Ukraine of the Yaroslav Mudryi National Law University

Shovkoplias Anna

*PhD, Researcher of Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine, Associate Professor of the Department of Business Law of Yaroslav Mudryi National Law University
ORCID: 0000-0003-0313-8606*

PROBLEMS OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY

This work is devoted to the study of modern methods and approaches to the organization of foreign economic activity, as a leading tool for integration processes and the formation of our economic state. As well as the study of the phenomenon of the fourth industrial revolution, its impact on the development of foreign economic activity and the subsequent consequences of its application. Ways to minimize the negative factors of the fourth industrial revolution are identified.

Keywords: foreign economic activity, enterprise, technological innovations, export, import.

Стабілізація господарської діяльності великою мірою залежить від ефективності зовнішньоекономічного потенціалу країни. Наша держава стоїть на шляху вдосконалення зовнішньоекономічного потенціалу підприємств, задля активного розвитку їх інноваційних основ та наближення до міжнародних стандартів. Останнім часом, Україна все більше набуває статусу сировинного придатка для великих держав. Перш за все, це характеризується малорозвиненим нау-

ковим та технічним потенціалом господарської діяльності. В умовах сучасності на інститут зовнішньоекономічної діяльності впливають негативні чинники, що знижують продуктивність праці, якість продукції та послуг, результатом цього є зниження рівня конкурентоспроможності на світовій арені ринкових відносин.

В цьому випадку, неабияк важливо проаналізувати динаміку експортного та імпортного обігу товарів, виокремити основні проблеми зовнішньоекономічної діяльності та встановити перспективи впровадження четвертої промислової революції.

В нормах законодавства, під зовнішньоекономічною діяльністю розуміються взаємовідносини між суб'єктом господарської діяльності України та суб'єктом господарської діяльності іноземної держави на території України, чи за її межах [1].

Зовнішня торгівля виступає одним з основоположних видів зовнішньоекономічної діяльності, що полягає у продажі та поширенні товарів за кордоном, мета якої полягає у забезпеченні зростанні інтеграцій світового господарства. Мельник Т. у своїх працях наголошує на тому, що остання забезпечує зв'язок між товаровиробником та споживачем у контексті розвитку міжнародної співпраці. Окрім цього, зовнішня торгівля є важливим важелем встановлення національної економіки України та її подальше розширення забезпечить конкурентні переваги на зовнішньому ринку [2].

Розглянувши тенденції розвитку зовнішньоекономічної діяльності України, можемо прослідкувати низку чинників, що негативно впливають на цей процес. До таких чинників відноситься: нестабільність внутрішньої політики; відсутність єдиного національного механізму втілення завдань міжнародної інтеграції; імпортна залежність енергоносіїв; незначна кількість іноземних інвестицій; експортні операції деякою мірою залежать від механізму управління зовнішньоекономічними зв'язками; високий рівень конкуренції на зовнішньому ринку; низький рівень ефективності експорту товарів, слабка бюджетна система тощо [3].

На сучасному етапі Україна не має достатнього рівня інвестиційної привабливості, а отже надія на отримання достатньої кількості фінансових ресурсів для розвитку підприємств, відсутня. Подолан-

ня проблематики зовнішньоекономічної діяльності можливе лише за умови збільшення розміру внесків у капітал та впровадження в механізм інноваційних розробок. На даному етапі стоїть питання залучення України до так званої «Індустрії 4.0», яка передбачає об'єднання учасників системи ІТ промислових підприємств, задля розробки спільних програм й інновацій в ІТ-сфері. Багато науковців наголошують, що вступ України до світового руху «Індустрії 4.0» стане поштовхом стимулювання внутрішніх ринків, а згодом і підвищення ефективного конкурентного статусу виробництв на світовому рівні [4].

Основним покликом четвертої промислової революції є ліквідування усіх бар'єрів між людиною і машиною. Їх інтеграція повинна кардинально змінити технології у зовнішньоекономічних відносинах та порядок життя людини. Українському підприємництву для входу в «Індустрії 4.0» необхідна державна підтримка коштом податкових та фінансових важелів.

Таким чином, у підсумку варто зазначити, що для українських підприємств зовнішньоекономічна діяльність є невід'ємною складовою господарської діяльності, яка при правильному використанні системи сучасних методів міжнародного співробітництва здатна позитивно вплинути на ефективність виробництва, що підвищить рівень конкурентоспроможності на міжнародному ринку. Зовнішньоекономічна діяльність беззаперечно є головним важелем розвитку економіки як окремих регіонів, так і країни в цілому. Наразі в зовнішньоекономічній діяльності України існують негативні чинники, що зменшують потенціал розвитку експорту та імпорту товарів. Найголовнішим негативним фактором є пандемія коронавірусу, що спричинила нову економічну кризу, в результаті чого ускладнились умови зовнішньоекономічної діяльності підприємств. Проте є перспективи подальшого дослідження та розробки механізму запровадження та поступового введення усіх сфер господарської діяльності в «Індустрії 4.0». Основною проблематикою входження в четверту промислову революцію є диференціація зовнішньоекономічної діяльності та різний проміжок створення інститутів розвитку, відсутність єдиного задуму. Сукупність таких факторів зумовлює склад-

ність становлення зовнішньоекономічної діяльності інноваційного типу. Обмеження стосуються географічних, індустріальних чи відсутністю достатнього інвестування в інноваційні проекти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України. Відомості Верховної Ради. 1991. № 29. ст. 377. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>.
2. Мельник Т. М. Міжнародна торгівля товарами в умовах глобальної конкуренції: монографія. Київ : Вид-во КНТЕУ, 2007. 396 с.
3. Вівчар О. І. Основні аспекти підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств. *Галицький економічний вісник*. 2009. № 2. 30 с.
4. Цифрова адженда України – 2020 («Цифровий порядок денний» - 2020). Концептуальні засади. Першочергові сфери, ініціативи, проекти «цифровізації» України до 2020 року. URL: <https://uccr.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>.

REFERENCES

1. Pro zovnishnoekonomichnu diialnist: Zakon Ukrainy. (1991). *Vidomosti Verkhovnoi Rady*, 29, art. 377. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> [in Ukrainian].
2. Melnyk T. M. (2007). *Mizhnarodna torhivlia tovaramy v umovakh hlobalnoi konkurentsii*. Kyiv: Vyd-vo KNTEU [in Ukrainian].
3. Vivchar O. I. (2009). *Osnovni aspekty pidvyshchennia efektyvnosti zovnishnoekonomichnoi diialnosti pidpriemstv. Halyskyi ekonomichnyi visnyk – Galician Economic Bulletin*, 2, 30 p. [in Ukrainian].
4. Tsyfrova adzhenda Ukrainy – 2020 («Tsyfrovyi poriadok denniy» - 2020). *Kontseptualni zasady. Pershocherhovi sfery, initsiatyvy, projekty «tsyfrovizatsii» Ukrainy do 2020 roku*. URL: <https://uccr.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf> [in Ukrainian].

Стріжкова Алла Володимирівна
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку
НАПрН України
ORCID: 0000-0002-4477-7941
Researcher ID: D-4083-2019

«КАДРОВИЙ ГОЛОД» В ІТ-СЕКТОРІ УКРАЇНИ: ЧИ РЕАЛЬНА ПЕРЕПОНА ДЛЯ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ?

Наукова робота присвячена дослідженню анонсованої Президентом України та урядом 2020 року «проблеми кадрового голоду», особливо на ринку ІТ. Піддана сумніву ця урядова сентенція, розглянуті аргументи, які вказують на перебільшення цієї проблеми у розвитку економіки та цифрової економіки зокрема. Запропоновано інші вектори зміни державної кадрової політики, які б дозволили зберігати і розвивати доволі багатий кадровий потенціал України.

Ключові слова: кадровий голод, ІТ, цифровізація, державна кадрова політика України.

Strizhkova Alla
Ph.D, Senior Researcher of the Scientific and Research Institute
of Providing Legal Framework for the Innovative Development
of NALS of Ukraine
ORCID: 0000-0002-4477-7941
Researcher ID: D-4083-2019

“PERSONNEL HUNGER” IN THE IT-SECTOR OF UKRAINE: IS IT A REAL OBSTACLE TO THE DEVELOPMENT OF THE DIGITAL ECONOMY?

The scientific report is devoted to the study of the “problem of staff shortage” announced by the President of Ukraine and the Government in 2020,

especially in the IT market. This government maxim is questioned, arguments are considered that indicate the exaggeration of this problem in the development of the economy and the digital economy in particular. Other vectors of change of the state personnel policy which would allow to keep and develop rather rich personnel potential of Ukraine are offered.

Keywords: staff shortage, IT, digitalization, personnel Ukraine state policy.

Всередині 2020 року Президент України Володимир Зеленський та його команда депутатів «Слуги народу» і чиновників Кабінету Міністрів України почали заявляти про начебто надзвичайно вагому проблему національного масштабу – «кадрового голоду» в Україні. Як розцінювати сутність цієї проблеми?

Кадровий голод можна розуміти як нестачу кваліфікованих кадрів для виконання трудових обов'язків на вакантних посадах.

Які ж кадри вважаються кваліфікованими? Ключова мета освіти – здобуття необхідних навичок та компетенцій, при цьому одні й ті ж або максимально близькі навички чи компетенції можуть здобуватися під час навчання на різних спеціальностях. Саме вони й формують у кінцевому рахунку кваліфікацію працівника. Цим і пояснюється практика в державах ЄС – США – Канаді, коли одну й ту ж посаду можуть обіймати люди не лише з дипломами різних університетів, а й різних спеціальностей. З метою розвитку цифрової економіки та суспільства найбільше потрібні кадри з вищою технічною освітою або, як мінімум, навичками та компетенціями, які наразі затребує ІТ-ринок.

Міністерство цифрової трансформації заявляє, що Україна потребує 450 тис. ІТ-спеціалістів, а зараз працює близько 200 тис. В середньому за рік заклади вищої освіти України випускають по 20 тис. фахівців потрібних технічних спеціальностей.

Проте, за даними Державного центру зайнятості України за кодом професії 1236 у період 1 січня – 1 березня 2021 р. було розміщено аж дві вакансії головних програмістів, а статус безробітних отримали 10 осіб, головних фахівців з програмного забезпечення – розміщено було 5 вакансій, статус безробітних отримали 45 осіб [1]. При аналізі відповідних даних за іншим критерієм – видами економічної діяльності – цифри більш жваві: так, за КВЕДом 62.01 було розміщено

123 вакансії, а статус безробітних отримали 832 особи, за КВЕДом 62.02 – 78 вакансій, статус безробітних отримали 389 осіб [1].

Звичайно, ринок ІТ-кадрів більш динамічний за ринок кадрів традиційних секторів економіки. У зв'язку з цим, у ІТ-спільноті склалися свої напрацьовані практикою правила кадрової політики і пошук роботи та закриття вакансій відбувається на більш вузькоспеціалізованих сайтах доволі швидко, без традиції офіційно ставати на облік безробітних (що, звичайно, пояснюється і особливостями оформлення відносин із компаніями не на основі трудових договорів, а цивільно-правових з фізичними особами або господарсько-правових договорів з фізичними особами-підприємцями).

Проте, навіть на більш вузькоспеціалізованому сайті для пошуку вакансій/кандидатів для роботи в ІТ-секторі <https://djinni.co/> в кінці березня 2021 року було запропоновано 19392 вакансії, а кандидатів шукало роботу 16584 осіб [2]. Отже, навіть сумарно з офіційною статистикою Державного центру зайнятості України така кількість і близько не сягає навіть 100 тис., тим паче не 450 тис. вакансій. На жаль, більшість вакансій розраховано на спеціалістів рівня «трейні» або «джуніор» і передбачають або безоплатні (чи за символічну оплату) стажування, або відносно середніх показників на ринку невеликі розміри винагород. Звичайно, окремим сегментом є і пошук топ-спеціалістів з величезним досвідом і сильно розвинутими знаннями, навичками та іншими компетентностями (сеньйорів, тим лідів, архітекторів), для яких, в основному, і пропонується справді гідна оплата праці. Але загальною тенденцією у багатьох компаній поки що залишається при збільшенні на ринку кількості спеціалістів зменшувати їх розміри винагород та/або іншими способами економити на кадрах (наприклад, збільшувати як вимоги до рівня кваліфікації майже на усіх посадах розробників ПЗ, так і час, через який проводяться перегляди розмірів винагород).

Крім того, далеко не всі випускники/студенти-старшокурсники українських закладів вищої освіти технічного профілю серед вказаної кількості кандидатів, які шукають роботу (значна частина спеціалістів змінила професію шляхом закінчення певних курсів по новій спеціалізації або самостійним навчанням). Натомість, ба-

гато талановитих українців ще зі студентських років зареєстровано на фріланс-біржах на зразок Upwork [3], де вони укладають контракти безпосередньо з замовниками, чесно за ринковими правилами визначаючи розміри своїх рейтингів (погодинної ставки винагороди). Маючи такий досвід, знаючи реальну ринкову вартість своєї роботи (цінності своїх послуг) хорошим спеціалістам потім непросто погодитися на умови співробітництва та/або розміри винагород, які пропонують більшість мікро, малих, середніх ІТ-підприємств та навіть деяких великих (так званих «галер»). Саме тому, навіть проживаючи в Україні, найцінніші спеціалісти *de facto* займаються зовнішньоекономічною підприємницькою діяльністю, співпрацюючи з іноземними фізичними та/або юридичними особами, оскільки ринок України ще не здатен їм запропонувати гідні розміри оплати праці. Ще значна частина справді хороших, топ-спеціалістів уже емігрувала до країн Європейського Союзу чи Америки. Невідомо, чи враховувало цих фахівців Міністерство цифрової трансформації у задекларовані ним близько 200 тис. працівників галузі.

Одним із шляхів вирішення завдань забезпечення висококваліфікованими ІТ-кадрами вакансій в Україні уряд обрав «переманювання» ІТ-розробників з Республіки Білорусь після буремних політичних подій, пов'язаних з виборами Президента Білорусі 2020 року. Так, Президент України 2 жовтня 2020 року опублікував Указ № 420/2020 «Про деякі заходи щодо залучення підприємців, висококваліфікованих спеціалістів, які є громадянами Республіки Білорусь», яким Голова Держави постановив уряду подовжити строки тимчасового перебування на території України громадян Білорусі, спростити оформлення посвідок на тимчасове проживання для громадян Республіки Білорусь та процедуру їх реєстрації ФО-Пами-платниками єдиного податку, оптимізації порядку одержання дозволів на застосування праці іноземців та осіб без громадянства для працевлаштування громадян Республіки Білорусь, які є висококваліфікованими спеціалістами, зокрема фахівцями у сфері інформаційних технологій та інновацій, імміграція яких відповідає інтересам України [4]. На виконання цього Указу за ініціативи Державної міграційної служби України Кабінетом Міністрів України прийнято

постанову № 933 від 20 жовтня 2020 р. «Про внесення змін до Порядку оформлення, видачі, обміну, скасування, пересилання, вилучення, повернення державі, визнання недійсною та знищення посвідки на тимчасове проживання» [5], яка спрощує порядок оформлення посвідок на тимчасове проживання певним категоріям іноземців: описано, що в першу чергу умови актуальні для громадян Республіки Білорусь, фахівців у галузі ІТ-технологій, які щойно працевлаштувалися в Україні, та членів їх сімей. Проте, сам текст підзаконного акту сформульований без специфік, що дозволяє скористатися пільговими умовами, наприклад, громадянам Індії, Бангладеш, Пакистану чи інших держав, ІТ-ринки яких в певному сегменті намагаються конкурувати з ІТ-ринком України. Тим паче, між політикумом України і Білорусі останнім часом склалася певна криза у відносинах, що може вплинути на міграційну політику. Викликає сумнів, що справді висококваліфіковані розробники ПЗ з хорошим володінням англійською, змушені емігрувати з Білорусі, обиратимуть Україну, а не інші країни ЄС з більш комфортними умовами життя і вищими пропозиціями винагород в ІТ секторі. Виходить, що така державна кадрова політика може скоріше переманити в Україну іммігрантів із держав з гіршими умовами оплати праці в ІТ індустрії, ніж в Україні, які будуть згодні працювати за нижчі рейти, і цим зменшувати середні розміри винагороди на ринку ІТ, що може створити більшу конкуренцію для українських спеціалістів, хто ще не наважився виїхати закордон. В довгостроковій перспективі це навпаки може підштовхувати найбільш конкурентоздатних спеціалістів виїжджати закордон, що лише поглиблюватиме проблему нестачі саме топ-фахівців.

На нашу думку, в Україні навчається і працює багато кваліфікованих технічних спеціалістів, затребуваних на ринку ІТ, проте сам ринок поки не здатен забезпечити достойних умов для топових спеціалістів, за яких на міжнародному ринку триває боротьба, а держава навіть не намагається достойно відстояти своїх спеціалістів та створити для талановитих фахівців такі умови, які зможуть зацікавити їх працювати на Батьківщині. В таких умовах задача держави – підтримати вітчизняних суб'єктів господарювання, стимулюючи їх різними (в першу чергу ринковими) механізмами залишати топових

спеціалістів в Україні. Відповідно, кадрова політика держави дійсно потребує зміни навіть вектору, а вже потім розробки національної програми зменшення трудової еміграції (в першу чергу висококваліфікованих спеціалістів, які найбільше можуть допомогти розбудові цифрової економіки та суспільства в Україні, а не лише робочих спеціальностей).

Таким чином, можна стверджувати, що проблема «кадрового голоду» в Україні суттєво перебільшена урядом, а країна має хороший потенціал для розвитку цифрової економіки та суспільства. Розроблено пропозиції переорієнтації державної кадрової політики з переманювання іноземців-іммігрантів на стимулювання вітчизняних висококваліфікованих спеціалістів залишатися працювати в Україні, розробити національну програму зменшення трудової еміграції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний центр зайнятості. Аналітична та статистична інформація. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/69>.
2. Анонімний пошук роботи на Джині. Для всіх, хто працює в ІТ. URL: <https://djinni.co/>.
3. Upwork. Join the world's work marketplace. URL: <https://www.upwork.com/>
4. Про деякі заходи щодо залучення підприємців, висококваліфікованих спеціалістів, які є громадянами Республіки Білорусь: Указ Президента України № 420/2020 від 2 жовтня 2020 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4202020-35217>.
5. Про внесення змін до Порядку оформлення, видачі, обміну, скасування, пересилання, вилучення, повернення державі, визнання недійсною та знищення посвідки на тимчасове проживання: постанова Кабінету Міністрів України № 933 від 20 жовтня 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/933-2020-%D0%BF#Text>.

REFERENCES

1. Derzhavnyi tsentr zainiatosti. Analitychna ta statystychna informatsiia. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/69> [in Ukrainian].
2. Anonimnyi poshuk roboty na Dzhyni. Dlia vsikh, khto pratsiuie v IT. URL: <https://djinni.co/> [in Ukrainian].
3. Upwork. Join the world's work marketplace. URL: <https://www.upwork.com/> [in English].

4. Pro deiaki zakhody shchodo zaluchennia pidpriyemstiv, vysokokvalifikovanykh spetsialistiv, yaki ye hromadianamy Respubliky Bilorus: Ukaz Prezydenta Ukrainy № 420/2020 vid 2 zhovtnia 2020 roku. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4202020-35217> [in Ukrainian].

5. Pro vnesennia zmin do Poriadku oformlennia, vydachi, obminu, skasuvannia, peresylannia, vyluchennia, povnennia derzhavi, vyznannia nedisnoi ta znyshchennia posvidky na tymchasove prozhyvannia: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 933 vid 20 zhovtnia 2020 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/933-2020-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

Токарева Катерина Олегівна

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України, доцент кафедри правоохоронної діяльності та поліціїстику Харківського національного університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0001-7891-226X*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КРИПТОВАЛЮТИ

У публікації розглянуто деякі аспекти правового регулювання криптовалюти. Підкреслено, що в умовах сьогодення існує потреба комплексного дослідження сутності віртуальних активів й закріпленні відповідного «загального» правового режиму їх існування в Україні, а також розроблення відповідних законодавчих приписів щодо оподаткування операцій з віртуальними активами, впровадження відповідних контрольних заходів за такими операціями та ін., що у підсумку дозволить забезпечити й додаткові надходження коштів до бюджетів різних рівнів.

Ключові слова: криптовалюта, віртуальний актив, цифровий актив, оподаткування.

Tokarieva Kateryna

*PhD, Senior researcher of the Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine, Associate Professor of Law Enforcement and Police of Kharkiv National University of Internal Affairs
ORCID: 0000-0001-7891-226X*

SOME ISSUES OF LEGAL REGULATION OF CRYPTOCURRENCIES

The publication considers some aspects of the legal regulation of cryptocurrency. It is emphasized that in today's conditions there is a need for a comprehensive study of the nature of virtual assets and consolidation of the relevant «general» legal regime of their existence in Ukraine, as well as the development of relevant legislation on taxation of transactions with virtual assets, implementation of appropriate controls, etc. which, in the end, will provide additional funds to the budgets of different levels.

Keywords: cryptocurrency, virtual asset, digital asset, taxation.

Наразі науковці слушно наголошують на тому, що сучасний розвиток суспільних відносин відбувається в період активного розвитку цифрової економіки, що дозволяє значно скорочувати терміни отримання та обміну інформацією. Не є виключенням і сфера фінансово-правового регулювання. При цьому слід зазначити, що найбільш активно в Україні процеси цифровізації торкнулися сфери оподаткування, а також обігу криптовалюти й цифрових активів. Серед останніх найбільш обговорюваним є віртуальний актив. Саме на розгляді їх правового регулювання ми зосередимо увагу в цій публікації, оскільки таке правове явище наразі знайшло своє розповсюдження по всьому світу. Однак зазначимо, що кожна конкретна країна обрала для себе власний підхід до визначення правової природи криптовалюти.

Доволі усталеною в науці є точка зору, за якою криптовалюта являє собою нову технологію, випуск, обмін і облік якої ґрунтуються на криптографічному принципі (шифруванні). Одиницею вимірювання цифрових грошей є коїни. Всі криптовалюти засновані на технології блокчейн - ланцюжку з інформаційних блоків, побудованих в суворій послідовності і за певними правилами [9; 1, с. 75]. Показово, що у світі виділено декілька основних концепцій до визначення правової природи криптовалюти, зокрема, йдеться про розгляд останньої (й регламентацію на законодавчому рівні, відповідно), як: 1) засобу платежу; 2) валюти; 3) товари; 4) матеріального активу; 5) цінних паперів.

Приміром, у Великобританії ще в 2014 році Управління податкових зборів підтвердило, що криптовалюта – це і не валюта, і не гроші, а тому жодним чином не може регулюватися фінансовим законодавством Великобританії. Таким чином, криптовалюта в Великобританії і до сьогодні вважається унікальною комбінацією цифр, отриманої в результаті складних математичних обчислень і алгоритмів. Тому така валюта також не підпадає під дію Закону Великобританії про легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом 2007 року. Водночас, у квітні 2016 року опубліковано план дій Казначейства по боротьбі з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванням тероризму. У документі Казначейство запропонувало застосовувати відповідне законодавство у відношенні бірж та інших компаній, які здійснюють операції з обміну (продажу) криптовалюти. При цьому, до компаній, які лише надають послуги з отримання доступу до електронного рахунку з криптовалютою, таке законодавство застосовуватись не повинно [4, с. 27].

В Естонії криптовалюта офіційно визнана засобом платежу. При цьому слід зазначити, що в 2017 Естонія стала першою країною, яка впровадила Директиву ЄС про протидію відмиванню коштів в національні закони; це стало важливим кроком на шляху до легалізації та регулювання кріптоіндустрії. Так, дослідники акцентують увагу на тому, що естонське законодавство дозволяє використання криптовалюти будь-яким легальним бізнесам за посередництва ліцензованих компаній, звільняючи їх від будь-яких ризиків з точки зору антивідмивного законодавства – наявність ліцензії означає не тільки згоду естонського уряду на обмін і зберігання криптовалюта у такій компанії, але і повноту її відповідальності в очах регулятора за будь-яку шкоду [2]. Дійсно, натепер у багатьох країнах криптовалюта все ще знаходиться в «сірій зоні» – йдеться не лише про відсутність чіткого правового регулювання, а й про низку ризиків, з якими можуть стикнутися компанії (наприклад, підозра у відмиванні грошей). Таким чином, ліцензування криптовалюти на рівні фіатної валюти означає, що бізнес з обміну та зберігання криптовалюти (віртуальних/цифрових активів) вперше виникає як сектор «класичної» економіки.

Підтримує міркування щодо ліцензування криптовалюти й Д. А. Кобильнік, вказуючи: «необхідно вирішити питання щодо законодавчого закріплення порядку ліцензування операцій, предметом яких є криптовалюта, з метою встановлення обмежень та врегулювання неконтрольованого ринку обігу криптовалюти в нашій державі. У такому випадку, операції з криптовалюти нарешті зможуть належним чином оподатковуватись оскільки об'єктом оподаткування буде дохід, прибуток, або самі операції, пов'язані з продажем об'єктів цивільних правовідносин, які врегульовані відповідно до чинного законодавства» [3, с. 27]. Ми підтримуємо наведені міркування науковця щодо необхідності ліцензування криптовалюти. Разом із цим зазначимо, що перш ніж затверджувати умови ліцензування криптовалюти та діяльності з нею, необхідно нормативно закріпити визначення поняття «криптовалюта», а вже після цього, виходячи із сутності цієї категорії, закріплювати відповідні умови ліцензування.

На наш погляд, в Україні натеper відсутній комплексний підхід до визначення правового режиму криптовалюти (віртуальних / цифрових активів). Показово, що наразі зареєстровано декілька законопроектів щодо правового регулювання криптовалюти (віртуальних / цифрових активів), зокрема, йдеться про такі проекти Законів України: а) «Про обіг криптовалюти в Україні» № 7183 від 06.10.2017 р. [7] (наразі проєкт відкликано); б) «Про токенизовані активи та криптоактиви» № 4328 від 05.11.2020 р. [8]; в) «Про віртуальні активи» № 3637 від 11.06.2020 р. [5]. Приміром, у законопроекті № 7183 у правовий статус визначався криптовалюти як об'єкта права власності майнерів (осіб, що здійснюють операції з криптовалютою) та яка є об'єктом оподаткування, а до криптовалютних транзакцій застосовуються положення (аналогія закону) про договір міни у відповідності до законодавства України [7].

Інший підхід обрано у законопроекті № 3637 (прийнятий у першому читанні). Так, запропоновано визначення віртуального активу як особливого виду майна, який є цінністю в електронній формі, існує в системі обігу віртуальних активів, та може знаходитись у цивільному обігу. Віртуальні активи можуть бути забезпеченими і

незабезпеченими [5, ст. 1]. При цьому у ч. 1 ст. 4 вказаного законопроекту зазначено, що віртуальні активи є майном, особливості обігу якого визначаються Цивільним кодексом України та цим Законом. Така позиція вбачається доволі конструктивною з огляду не лише на сутність цієї категорії, а й на те, що у національному правовому полі в сучасних умовах це найбільш актуальний варіант правового регулювання. При визначенні віртуальних активів як майна в контексті оподаткування доцільно вести мову про встановлення правового механізму податку на доходи / податку на прибуток від операцій з таким майном.

Наразі ж на рівні закону надано зовсім інше визначення віртуального активу. Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [6] віртуальний актив становить собою цифрове вираження вартості, яким можна торгувати у цифровому форматі або переказувати і яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей. Фактично, можемо зробити висновок про те, що у наведеній нормі при визначенні віртуального активу йдеться про об'єднання характеристик майна та засобу платежу. Як вбачається, такий підхід є достатньо спірним, зокрема, в контексті оподаткування.

На наше переконання, в умовах сьогодення існує потреба у комплексному дослідженні сутності віртуальних активів й закріпленні відповідного «загального» правового режиму їх існування в Україні. А вже після цього постає необхідність у розробленні відповідних законодавчих приписів щодо оподаткування операцій з віртуальними активами, впровадження відповідних контрольних заходів за такими операціями та ін., що у підсумку дозволить забезпечити й додаткові надходження коштів до бюджетів різних рівнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дмитрик О. О. Правове регулювання оподаткування в умовах розвитку цифрової економіки. Сучасні проблеми права та інноваційної економіки: зб. наук. пр. НДІ ПЗІР НАПрН України № 3 за матеріалами Інтернет-кон-

ференції (м. Харків, 26 трав. 2021 р.). Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2021. С. 72–77.

2. Как Эстония, приравняв обмен и хранение криптовалют к обычным деньгам, сделала их легальным средством платежа. URL: <https://habr.com/ru/company/moneypipe/blog/521294/>.

3. Кобильнік Д. А., Бурчак А. Ю. Криптовалюта як об'єкт податкового права: практичне застосування та правове регулювання. Право та інновації. 2020. № 2 (30). С. 24–30.

4. Литуха В. Правовое регулирование криптовалютного бизнеса. 2017. URL: <http://axon.partners/wp-content/uploads/2017/02/Global-Issues-of-Bitcoin-Businesses-Regulation.pdf>.

5. Про віртуальні активи: проект Закону України від 11 черв. 2020 р. № 3637. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69110.

6. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 6 груд. 2019 р. № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.

7. Про обіг криптовалюти в Україні: проект Закону України від 06.10.2017 р. № 7183. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62684/.

8. Про токенизовані активи та криптоактиви: проект Закону України від 5 листоп. 2020 р. № 4328. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/LI03596A.html.

9. Пшеничников В. В. Электронные деньги как фактор развития цифровой экономики. Научно-технические ведомости СПбГПУ. Экономические науки. 2017. Т. 10. № 1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/elektronnyye-dengi-kak-faktor-razvitiya-tsifrovoy-ekonomiki>.

REFERENCES

1. Dmytryk O. O. (2021). Pravove rehuliuvannya opodatkuвання v umovakh rozvytku tsyfrovoi ekonomiky. *Suchasni problemy prava ta innovatsiinoi ekonomiky: zb. nauk. pr. NDI PZIR NAPrN Ukrainy № 3 za materialamy Internet-konferentsii (m. Kharkiv, 26 trav. 2021 r.) - Modern problems of law and innovative economy: a collection of scientific works of the Research Institute of PZIR NAPrN of Ukraine № 3 on the materials of the Internet conference*, Kharkiv: NDI PZIR NAPrN Ukrainy, 72–77 [in Ukrainian].

2. Как Estoniya. priravnyav obmen i khraneniye kriptovalyut k obychnym dengam. sdelala ikh legalnym sredstvom platezha. URL: <https://habr.com/ru/company/moneypipe/blog/521294/> [in Russian].

3. Kobyl'nik D. A., Burchak A. Yu. (2020). Kryptovaliuta yak ob'iekt podatkovoho prava: praktychne zastosuvannia ta pravove rehuliuwannia. *Pravo ta innovatsii – Law and innovation*, 2 (30), 24–30 [in Ukrainian].

4. Litukha V. (2017). Pravovoye regulirovaniye kryptovalyutnogo biznesa. URL: <http://axon.partners/wp-content/uploads/2017/02/Global-Issues-of-Bitcoin-Businesses-Regulation.pdf> [in Russian].

5. Pro virtualni aktyvy: proekt Zakonu Ukrainy vid 11 cherv. 2020 r. № 3637. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69110 [in Ukrainian].

6. Pro zapobihannia ta protydiuu lehalizatsii (vidmyvanniu) dokhodiv, oderzhanykh zlochynnym shliakhom, finansuvanniu teroryzmu ta finansuvanniu rozpovsiudzhennia zbroi masovoho znyshchennia: Zakon Ukrainy vid 6 hrud. 2019 r. № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> [in Ukrainian].

7. Pro obih kryptovaliuty v Ukraini: proekt Zakonu Ukrainy vid 06.10.2017 r. № 7183. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62684/ [in Ukrainian].

8. Pro tokenizovani aktyvy ta kryptoaktyvy: proekt Zakonu Ukrainy vid 5 lystop. 2020 r. № 4328. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JI03596A.html [in Ukrainian].

9. Pshenichnikov V. V. (2017). Elektronnyye dengi kak faktor razvitiya tsifrovoy ekonomiki. *Nauchno-tekhnicheskiye vedomosti SPbGPU. Ekonomicheskkiye nauki - Scientific and technical sheets of St. Petersburg State Pedagogical University. Economic sciences*, Vol. 10, 1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/elektronnye-dengi-kak-faktor-razvitiya-tsifrovoy-ekonomiki> [in Russian].

Шовкопляс Ганна Миколаївна

*кандидат юридичних наук, науковий співробітник НДІ
правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України,
доцент кафедри господарського права Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ORCID: 000-0003-0313-8606

Філь Олександр Олександрович

*студент Інституту підготовки юридичних кадрів
для Служби безпеки України Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

**ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ПРИТЯГНЕННЯ
ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ЗА АНТИКОНКУРЕНТНІ УЗГОДЖЕНІ ДІЇ**

Захист економічної конкуренції, захист споживачів, суб'єктів господарювання та нормальне функціонування ринкової економіки є основними цілями конкурентної політики будь-якої держави. Будь-які порушення нормального конкурентного середовища вносять розлад у функціонування ринкової економіки, потребують ретельного регулювання та дієвості застосування конкурентних норм. У центрі уваги більшості антимонопольних законів перебувають три сфери застосування – угоди між підприємствами, зловживання монополією становисцем, злиття і поглинання.

Ключові слова: антиконкурентні, антимонопольні, обмеження, порушення.

Shovkopliias Hanna

*PhD, Researcher of Scientific and Research Institute of Providing
Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine,
Associate Professor of the Department of Business Law of Yaroslav
Mudryi National Law University*

ORCID: 0000-0003-0313-8606

Phil Alexander

*student of the Juridical Personnel Training Institute for the Security
Service of Ukraine of Yaroslav Mudryi National Law University*

LEGAL MECHANISMS OF BRINGING TO LIABILITY FOR ANTI-COMPETITIVE COORDINATED ACTIONS

Protection of economic competition, protection of consumers, economic entities and the normal functioning of a market economy are the main goals of competition policy of any state. Any distortions of the normal competitive environment disrupt the functioning of the market economy, require careful regulation and effective application of competition rules. Most antitrust laws focus on three areas: business-to-business agreements, abuse of power, mergers and acquisitions.

Keywords: anticompetitive, antitrust, restrictions, violations.

Антиконкурентні узгоджені дії це узгоджені дії, які призвели чи можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції [2]. Антиконкурентні узгоджені дії мають ще назву картелів, або картельних угод, які заважають нормальному функціонуванню ринку та заборонені в усьому світі. Законодавство Сполучених Штатів Америки навіть передбачає кримінальну відповідальність за картелі, як і законодавство Ізраїлю та Канади.

В Європейському Союзі (далі – ЄС) ключовою ознакою заборонених узгоджень є їхня «несумісність із внутрішнім ринком». Забороненими є угоди, які спрямовані на запобігання, обмеження або викривання конкуренції, згідно з Договором про функціонування ЄС. У ст. 101 Договору про функціонування ЄС визначено різні спрямування картелів, зокрема: а) пряме або непряме встановлення закупівельних або кінцевих цін чи інших умов торгівлі. Це може стосуватися встановлення мінімальних цін, безпідставного завищення цін, скасування бонусних програм, акцій, знижок тощо; б) обмеження випуску, виробництва або продажу, що може супроводжуватися зростанням цін; с) розділ ринків чи джерел постачання; d) застосування неоднакових умов в еквівалентних операціях з іншими контрагентами, що ставить тих у невідгдане становище; е) укладання контрактів з умовою прийняття додаткових зобов'язань [2].

Антиконкурентними угоди будуть визнані, якщо виконано такі умови або хоча б одна з них: угода має відчутну різницю порівняно зі звичайними умовами конкуренції, які б існували за відсутності угоди; між конкурентами є обмін інформацією та контакти: кожний суб'єкт економічної діяльності має незалежно визначати власну комерційну політику, без координації зі своїми конкурентами; результатом угоди є створення перешкод інтеграції ринків: конкуренція, яку захищає вище вказаний договір, являє собою конкуренцію на внутрішньому ринку ЄС [3]. Договір про функціонування ЄС передбачає заборону угод, які можуть мати вертикальний або горизонтальний характер. Горизонтальні угоди – між конкурентами на одному рівні ланцюга поставок, вертикальні – між компаніями різних рівнів ринку, тобто це може бути угода між постачальником і споживачем тощо.

На підставі виконання умов Угоди про асоціацію щодо умов даного Регламенту розпорядженням Антимонопольного комітету України від 12 жовтня 2017 р. «Про затвердження Типових вимог до вертикальних узгоджених дій суб'єктів господарювання та внесення змін до Типових вимог до узгоджених дій суб'єктів господарювання для загального звільнення від попереднього одержання дозволу органів Антимонопольного комітету України» виключено пункт про можливість надання дозволу Антимонопольним комітетом України на вертикальні узгоджені дії. У розпорядженні визначено вертикальні обмеженні та вертикальні узгоджені дії [4].

Антиконкурентні угоди можуть бути письмовими й усними, які мають таємний характер, і довести їх у край важко. На жаль, саме такі угоди і укладаються.

За масштабністю антиконкурентні узгоджені дії, можна поділити на національні і міжнародні. Зрозуміло, що міжнародні картелі є більш небезпечним суспільним лихом, і процес доказування їх існування є важким і довготривалим. В Європейському Союзі за картельні змови передбачений штраф, причому сума штрафів має превентивний характер, отже, часто досягає досить великих розмірів. Мінімальною межею, від якої починає нараховуватися штраф, є відсоток від суми річного обсягу продажів відповідного продукту

компанії порушника з моменту, коли таке зловживання розпочалося. Відсоток, який відраховується від вартості відповідних продаж компанії, може становити до 30%, залежно від серйозності порушення, що залежить від низки чинників, зокрема характеру порушення (наприклад, зловживання домінуванням, фіксація цін, обмін ринку), географія порушення тощо. Для картелів відповідні відсотки зазвичай перебувають у діапазоні 15–20%.

В Україні за картельні змови передбачена адміністративна відповідальність у вигляді штрафу в розмірі до 10% від доходу підприємства за рік. Але необхідно звернути увагу на те, що законом передбачено лише максимальний розмір штрафу, водночас алгоритму розрахунку суми штрафу не визначено. Частіше за все штраф накладається в розмірі від 5% до 1%. А враховуючи рівень чорної бухгалтерії та тіншової економіки, частіше за все відсотковий розмір штрафу не здається підприємству величезною сумою. Що породжує поширення антиконкурентних змов між підприємствами.

Для більш дієвого застосування відповідальності та розкриття картельних змов упроваджена система “Liniency”, що передбачає поблажливе ставлення до порушника, який зізнався в участі в картелі. Приблизно 80% антиконкурентних угод були виявлені та доведені на підставі програми “Liniency”. Поблажливе ставлення до порушника здійснюється у тому разі, якщо він надає інформацію чи співпрацю під час розслідування, за виконання таких умов до нього застосовується зменшення санкції [5].

Українське законодавство передбачає звільнення від відповідальності за ч. 5 ст. 6 Закону України «Про захист економічної конкуренції» [1]. Верховна Рада України ухвалила зміни до Закону «Про захист економічної конкуренції», зокрема щодо ст. 52¹, яка визначає підстави та порядок звільнення від відповідальності та зменшення розміру штрафів за вчинення антиконкурентних узгоджених дій, які набирали чинності 1 січня 2020 р.[6], але на разі в законі вони не відображені. Дане положення передбачає введення зменшення покарання, осіб, які можуть бути звільнені від відповідальності та не можуть, обов’язки осіб, які подали заяву про звільнення від відповідальності та інше.

Висновок. Спрямуванням антиконкурентних змов може бути координація конкурентної поведінки на ринку, що передбачає встановлення квот, обмежень, нав'язувань умов придбання товарів, застосування різних умов до рівнозначних покупців тощо. Але всі ці змови становлять небезпеку для функціонування ринкової економіки загалом та існуванню вільної конкуренції зокрема. Боротьба з картельними змовами є важливим завданням антимонопольних органів, що передбачає ефективне застосування санкцій до правопорушників, які повинні мати превентивний характер. Виникають труднощі не тільки стосовно розкриття картелів, але й щодо притягнення до відповідальності. Складним завданням для антимонопольних органів є доказова база щодо існування картелю. Рідко можна знайти письмові докази, підкріплені печатками підприємців – учасників картелю. Частіше за все ці змови завуальовані, конфіденційні – без будь-якої прямої комунікації між учасниками.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11 січня 2001 р. № 2210–III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>.
2. Договір про функціонування Європейського союзу. Консолідована версія. Consolidated version of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union. *Official Journal of the European Union*, С. 326. 26.10.2012. 1–390. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT>.
3. Право Європейського Союзу. URL: https://pidruchniki.com/92260/pravo/antikonkurentni_ugodi_kartelna_praktika.
4. Типові вимоги до узгоджених дій суб'єктів господарювання для загального звільнення від попереднього одержання дозволу органів Антимонопольного комітету України на узгоджені дії суб'єктів господарювання, затв. розпорядженням Антимонопольного комітету України від 12 лютого 2002 р. № 27–р. *Офіційний вісник України*. 2002. № 11. Ст. 543.
5. Що таке картелі і як з ними боротися. Офіційний веб-сайт Антимонопольного комітету України. URL: <http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/publish/article/120497>.
6. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення принципів процесуальної справедливості та підвищення ефективності проваджень у справах про порушення законодавства про захист економічної

конкуренції: проект Закону України від 13.05.2019 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH57E00P?an=332>.

REFERENCES

1. Pro zakhyst ekonomichnoi konkurentsii : Zakon Ukrainy vid 11 sichnia 2001 r. № 2210–III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14> [in Ukrainian].

2. Dohovir pro funktsionuvannia Yevropeiskoho soiuzu. Konsolidovana versiia. Consolidated version of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union. *Official Journal of the European Union*, C. 326. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT> [in Ukrainian].

3. Pravo Yevropeiskoho Soiuzu. URL: https://pidruchniki.com/92260/pravo/antikonturentni_ugodi_kartelna_praktika [in Ukrainian].

4. Typovi vymohy do uzghodzhennykh dii subiektiv hospodariuvannia dlia zahalnoho zvilnennia vid poperednoho oderzhannia dozvolu orhaniv Antymonopolnoho komitetu Ukrainy na uzghodzhenni dii subiektiv hospodariuvannia, zatv. rozporiadzhenniam Antymonopolnoho komitetu Ukrainy vid 12 liutoho 2002 r. № 27–r. (2002). *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy – Official Gazette of Ukraine*, 11, art. 543 [in Ukrainian].

5. Shcho take karteli i yak z nymy borotysia. Ofitsiinyi veb-sait Antymonopolnoho komitetu Ukrainy. URL: <http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/publish/article/120497> [in Ukrainian].

6. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo zabezpechennia pryntsyviv protsesualnoi spravedlyvosti ta pidvyshchennia efektyvnosti provadzhen u spravakh pro porushennia zakonodavstva pro zakhyst ekonomichnoi konkurentsii: proekt Zakonu Ukrainy vid 13.05.2019 roku. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH57E00P?an=332> [in Ukrainian].

Шебеко Олександр Олегович
*студент Інституту підготовки юридичних кадрів
для Служби безпеки України Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

AGILE-РОЗРОБКА ЯК КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ «РОЗУМНОГО» ВИРОБНИЦТВА В УМОВАХ РОЗБУДОВИ ЕКОНОМІКИ ІНДУСТРІЇ 4.0

Дана робота присвячена дослідженню сучасних методів і підходів до організації господарської діяльності, що зібрані у єдину систему Agile, а також висвітленню переваг її застосування. Зокрема, у науковій праці розглянуто основні принципи та інноваційні підходи, на яких будується уся система, а також наголошено на важливості інтеграції даної методології в сучасне виробництво у зв'язку із неминучістю розбудови економіки індустрії з 3 етапу до 4.

Ключові слова: Agile, індустрія 4.0, господарська діяльність, суб'єкт господарювання, гнучка методологія розробки, інтерація.

Shebeko Oleksandr
*student of the Juridical Personnel Training Institute for the Security
Service of Ukraine of the Yaroslav Mudryi National Law University*

AGILE DEVELOPMENT AS A CONCEPTUAL APPROACH TO ORGANIZATIONS OF «REASONABLE» PRODUCTION IN CONDITIONS DEVELOPMENT OF INDUSTRY ECONOMY 4.0

This work is devoted to the study of modern methods and approaches to the organization of economic activity, collected in a single system Agile, as well as highlighting the benefits of its application. In particular, the scientific work considers the basic principles and innovative approaches on which the whole system is built, and emphasizes the importance of integrating this methodology into modern production in connection with the inevitability of industrial economy from stage 3 to 4.

Keywords: Agile, industry 4.0, business activity, business entity, flexible development methodology, interaction.

Індустрія 4.0 – це неминучий етап розвитку економіки, який характеризується масовим введенням кібернетичних систем, оцифруванням суспільства та запровадженням кіберфізичних систем у виробничому процесі та господарській діяльності. Перехід до Індустрії 4.0 нерозривно пов’язаний з необхідністю роботи у швидкозмінюючихся умовах, пов’язаних з невизначеністю, а також обумовлений викликами зі скорочення строків виведення на ринок нових інноваційних продуктів [1].

Одним із найбільш нестандартних методів, що запроваджуються стало введення низки підходів та практик під назвою «AGILE». Дана система заснована на базі Маніфесту гнучкої розробки програмного забезпечення та 12 принципах, що покладені в його основу. Загалом, вищезазначена гнучка методологія розробки побудована на ефективній практиці організації праці невеликих груп осіб, що виконують однорідний вид діяльності на виробництві, та поєднано із адмініструванням. Agile змінює господарську діяльність суб’єкта таким чином, щоб розподілити її на проміжні етапи – так звані «інтерації», кожна з яких, за загальним правилом, продовжується протягом двох – трьох тижнів. Кожну інтерацію розробляють у вигляді міні-проекту, який сам по собі є повноцінним. Такі проекти побудовані завдяки навичкам програмного забезпечення та включають в себе наступні етапи: планування, аналіз потреб, проектування, програмування, тестування та документування.

Варто зазначити, що система Agile покликана задля того, щоб вдосконалити діяльність суб’єктів господарювання. Так, серед цілей системи даних методів І. Ю. Мерзлов у своїх наукових працях передбачає наступні:

- Створення та введення на ринок великих інноваційних проєктів та послуг у короткі строки.
- Розвиток вмінь господарських організацій наперед аналізувати попит на певні види продуктів та послуг.

- Пошук нових управлінських методів та підходів, що забезпечують більш глибоке та оперативне прийняття рішень та реалізацію управлінських рішень.

Деякі науковці також виділяють основні принципи системи, низка яких загалом на передній план ставить співпрацю та взаємодію із замовником. Тобто, процеси та інструменти йдуть на другий план. Також, велика увага приділяється вмінню йти на ризики та зміни та готовність відступити від першочергового плану [2, с. 33].

Головною позитивною рисою «розумного виробництва» є широке запровадження комп'ютерних технологій, за допомогою яких здійснюється збір та аналіз даних, а також проектування та планування виробничого процесу. На базі аналізу державних ініціатив Німеччини, США та Республіки Корея можна також виділити таку особливість, як можливість автоматичної зміни схеми процесів, що відбуваються всередині здійснюваної господарської діяльності, онлайн [3, с. 2].

Таким чином, з огляду на вищезазначене, можна дійти висновку, що Agile-розробка як концептуальний підхід до організації «розумного» виробництва в умовах розбудови економіки індустрії 4.0 – це система оновлених практичних підходів до організації діяльності суб'єктів господарювання, яка підлаштована під сучасні тенденції розвитку суспільства та економіки в цілому. Завдяки її поступовому запровадженню та науковому дослідженню можна проаналізувати позитивні риси та переваги даних механізмів. Так, методи Agile впроваджують складання проектів для різних етапів господарської діяльності. Це велика відрізняюча складова модернізує крупносерійне виробництво, яке, зазвичай, працює за допомогою адміністрування багатократними повторами типових виробничих операцій. Крім того, у такому виробничому процесі суб'єкт господарювання та уповноважені особи можуть значно спростувати механізми господарської діяльності та заощадити час, оскільки за допомогою гнучкої методології розробки адміністрування автоматизовано усі процеси – технічні прилади самостійно здійснюють обмін даними.

ЛИТЕРАТУРА

1. Мерзлов И. Ю. Роль Agile в процессе перехода к Индустрии 4.0. : материалы XI Российской науч.-практ. конф., 29 ноя. 2018 г. Пермь : ПГНИУ, 2018. С. 94–98. URL: <http://www.psu.ru/files/docs/science/books/sborniki/razvitie-menedzhmenta-v-industrii-4.pdf>
2. Yusuf Y. Y., Sarhadi M., Gunasekaran A. Agile manufacturing: the drivers, concepts and attributes, vol. 62, no. 1, 1999. p. 33.
3. Мехренцев А. В., Стариков Е. Н., Раменская Л. А. *Agile как концептуальный подход к управлению «умным» производством*: материалы XI Российской науч.-практ. конф., 29 ноя. 2018 г. Пермь: ПГНИУ, 2018. С. 99–105. URL : <http://www.psu.ru/files/docs/science/books/sborniki/razvitie-menedzhmenta-v-industrii-4.pdf>

REFERENCES

1. Merzlov I. Yu. (2018). Rol Agile v protsesse perekhoda k Industrii 4.0.: materialy XI Rossiyskoy nauch.-prakt. konf. 29 noya. 2018 g. Perm: PGNIU, 94–98. URL : <http://www.psu.ru/files/docs/science/books/sborniki/razvitie-menedzhmenta-v-industrii-4.pdf> [in Russian].
2. Yusuf Y. Y., Sarhadi M., Gunasekaran A. (1999). Agile manufacturing: the drivers, concepts and attributes, vol. 62, no. 1, p. 33 [in English].
3. Mekhrentsev A. V., Starikov E. N., Ramenskaya L. A. (2018). Agile kak kontseptualny podkhod k upravleniyu «umnym» proizvodstvom: materialy XI Rossiyskoy nauch.-prakt. konf. 29 noya. Perm: PGNIU, 99–105. URL: <http://www.psu.ru/files/docs/science/books/sborniki/razvitie-menedzhmenta-v-industrii-4.pdf> [in Russian].

Шматков Даніїл Ігорович

*старший науковий співробітник НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України
ORCID: 0000-0003-2952-4070*

**АНАЛІЗ ПРЕДСТАВЛЕННЯ ЗМІСТУ ПРАВА
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У РАМЦІ
ЦИФРОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ДЛЯ ГРОМАДЯН
УКРАЇНИ (DIGCOMPUA FOR CITIZENS 2.1)**

В контексті поточного розгляду та громадського обговорення адаптації рамки цифрових компетентностей DigComp 2.1. в Україні, зміст документу та висвітлення окремих питань у ньому потребує наукового аналізу. Метою статті є дослідження охоплення питань права інтелектуальної власності у Рамці цифрових компетентностей DigComp for Citizens 2.1. Враховуючи наведені у статті аналіз та обґрунтування, а також зміст актуальної Рамки, доцільним є як представлення пропущених питань інтелектуальної власності в цілому, так і більш детальний розгляд авторського права у межах документа.

Ключові слова: DigComp 2.1, цифрові компетентності, інтелектуальна власність.

Shmatkov Daniyil

*Senior Research Associate of Scientific and Research Institute
of Providing Legal Framework for the Innovative Development
of NALS of Ukraine
ORCID: 0000-0003-2952-4070*

**ANALYSIS OF THE CONTENT OF INTELLECTUAL
PROPERTY RIGHTS PRESENTED IN THE DIGITAL
COMPETENCE FRAMEWORK FOR CITIZENS
OF UKRAINE (DIGCOMPUA FOR CITIZENS2.1)**

In the context of the current review and public discussion of the adaptation of the Digital competence framework DigComp 2.1. in Ukraine, the content of

the document and the coverage of certain issues in it require scientific analysis. The subject of the article is to study the coverage of intellectual property rights in the Digital Competences Framework DigComp for Citizens 2.1. Taking into account the analysis and justifications presented in the article, as well as the content of the current Framework, it is advisable to present both the missing issues of intellectual property in general and a more detailed consideration of copyright within the document.

Keywords: DigComp 2.1, digital competencies, intellectual property.

Рамка цифрових компетентностей DigComp 2.1. є результатом декількох ітерацій багатьох європейських вчених [1]. Вона включає в себе широку кількість напрямів навчання та міждисциплінарних зв'язків, адекватних предметній галузі цифрових технологій. Запропоновано п'ять сфер компетентностей, що стосуються інформаційної та комп'ютерної грамотності, створення контенту, безпеки, комунікації та розв'язанню проблем, а також зміст відповідних компетентностей за напрямками сфер. Тобто документ представляє собою ґрунтовно розроблений матеріал за багатьма напрямками, кожен з яких потребує аналізу з метою визначення оптимального обсягу змісту, опосередкованого цілями навчання. Саме тому DigComp 2.1. вже пройшов декілька ітерацій.

Досліджуючи цифрові компетентності, учені звертають увагу, що теперішнім визначенням бракує наукової глибини, а мультидисциплінарним завданням науковців є деталізація кожної [9]. Крім того, бачення змісту компетентностей державними установами може значно відрізнятися від реальних потреб бізнесу та повсякденного життя [6].

Нові масштаби доступу до ідей і до їхнього фізичного втілення в корені формують ширші можливості протягом життя [8; 17]. Діджиталізація, з однієї сторони, віщує збільшення інновацій та творчості [18], а з іншої сторони, розширюються можливості для обміну та копіювання творів: одні творці вважають спільний доступ позитивним моментом діджиталізації, інші протистоять копіюванню їхніх творів, треті готові поділитися ними, але бажають певної міри контролю над подальшим використанням [12] тощо. Цифрові технології формують нове відношення до інтелектуальної власності [10] – у той час як

для розвитку інновації цифрові технології відіграють обмежену роль [11], інтелектуальна власність є ядром правових відносин розвитку цифрових технологій. Питання контролю та володіння цифровою інформацією є важливим у цьому контексті, тому у Рамку цифрових компетентностей логічно включено змістові розділи, що стосуються прав інтелектуальної власності. Глибина і адекватність розкриття цих розділів є одним із предметів дослідження, обговорення, та удосконалення Концепції.

Метою статті є дослідження охоплення питань права інтелектуальної власності у Рамці цифрових компетентностей DigCompfor Citizens 2.1.

У Рамці [19] цифрових компетентностей питання права інтелектуальної власності згадуються кілька разів. Так, у сфері 2 «Створення цифрового контенту» компетентність 3 має назву «Авторське право і ліцензії» і передбачає розуміння того, «...як авторське право і ліцензії поширюються на дані, інформацію та цифровий контент». Сфера 3 «Комунікація та взаємодія у цифровому суспільстві» містить компетентність 2 «Поширення та обмін даними за допомогою цифрових технологій», що передбачає розуміння того, як «...авторське право і ліцензії поширюються на дані, інформацію та цифровий контент. Ставлення до неліцензійного програмного забезпечення та контенту». Сфера 3 також містить більш абстрактну по відношенню до права інтелектуальної власності компетентність 5 «Відповідальність, правові та етичні норми. Мережевий етикет» зі змістом, спрямованим на дотримання принципу доброчесності, правових і етичних норм; знання правил поведінки та ноу-хау щодо користування цифровими технологіями та взаємодії у цифрових середовищах тощо.

Знання змісту авторського права та ліцензій не формує знання методів отримання та уміння дослідження авторських прав третіх осіб щодо цифрового контенту. Авторське право є значною частиною прав інтелектуальної власності, що виникають під час роботи з цифровими технологіями. Хоча у компетентності С3.К5 «Відповідальність, правові та етичні норми. Мережевий етикет.» наведений наступна фраза «Дотримуватись принципу доброчесності, правових і етичних норм», в контексті усього документу не зрозуміло,

чому авторське право виокремлено від інших прав інтелектуальної власності. У Рамці не йде мова про розподіл прав інтелектуальної власності на створені об'єкти, хоча це питання є важливим під час, наприклад, розробки програмного забезпечення [2]. Крім того, нехтування правами промислової власності у Рамці цифрових компетентностей є необґрунтованим.

Відомо, що до об'єктів охорони промислової власності відносяться патенти, знаки для товарів і послуг, захист від недобросовісної конкуренції тощо. Як авторське право відноситься не тільки до креативних індустрій [14], так і промислова власність відноситься не тільки до інженерних технологій. Наприклад, доменні імена верхнього рівня, що реєструються, мають бути ідентичним відповідним знакам для товарів і послуг з метою індивідуалізації товарів або послуг; торговельні марки зустрічаються в контенті практично кожного сайту і їх незаконне використання з високою вірогідністю може бути предметом судового позову. Окремим питанням є «мінні поля», що створюють видові найменування товару – зрощення технології та зареєстрованого знаку для товарів або послуг – формування компетентностей, зміст яких містить подібні питання, є цілком обґрунтованим. Так, Face ID – зареєстрований знак компанії Apple, розробникам стартапів з ідентифікації користувачів за обличчям не можна реєструвати і/або застосовувати власні знаки, що містять зареєстровані знаки інших осіб, наприклад, «Фейс айді для банківської справи», щоб уникнути судових позовів від світового лідера. Цей приклад декларує необхідність представлення відповідного змісту у Рамці цифрових компетентностей.

Патенти є одним з найбільш актуальних ресурсів представлення рівня техніки та технологій. Наприклад, проведення патентного пошуку (як і пошуку знаків для товарів або послуг) є важливим умінням, що забезпечує адекватність окремих цифрових компетентностей. На вже згадану технологію Face ID компанія отримала декілька патентів [5]. Відомими є дослідження, які свідчать, що патенти на програмне забезпечення молодих компаній, пов'язані з діяльністю в Інтернеті, забезпечують більшу ймовірність виживання [16], АйТі компанії мають позитивну кореляцію між кількістю патентів та обсягом інвестицій

[7]. Хоча, варто зазначити, що у США є найбільші можливості отримати патент на програмне забезпечення, у більшості європейських країн процедура отримання патенту на це авторське право є набагато складнішим, ніж у США, такі патенти є особливо суперечливими [15]. Не зважаючи на те, що програмний код є предметом авторського права, реалізація коду через матеріальні об'єкти дозволяє отримувати патенти, хоча і прив'язка коду до матеріального об'єкта описує спосіб реалізації завдання та опосередковує часткову втрату вираження літературного коду [14]. В еру цифрових технологій патентування програмного коду перебуває на стадії розвитку, тому нехтування цією предметною галуззю Рамці цифрових компетентностей створює певні прогалини у знаннях та уміннях громадян, у тому числі враховуючи значні фінансові та правові втрати, які може нести винахідник, не володіючи розумінням процесу патентування [4].

На відміну від DigComp 2.1., наприклад, у рамках цифрових компетентностей DQ [3] включено компетентність «Управління правами інтелектуальної власності» – здатність розуміти та керувати правами інтелектуальної власності (наприклад, авторськими правами, товарними знаками та патентами) під час використання та створення вмісту та технологій. Відповідно до документу, ця компетентність передбачає розуміння прав щодо володіння та поєднання цифрових творів, розрізнення творчого використання та привласнення робіт, вміння легального завантаження, використання стратегій захисту власних та чужих творів, відстеження різноманітних змін, формування довіри, відповідальність, самоповагу та повагу до інших. Згідно із компетентністю люди отримують навички проектування, розвитку та адаптації знань, контенту і технологій.

Отже, враховуючи, наведені аналіз та обґрунтування, а також зміст актуальної Рамки, доцільним є як представлення пропущених питань інтелектуальної власності в цілому, так і більш детальний розгляд авторського права у межах Рамки, а саме запропоновано внесення наступних удосконалень:

- Додати зміст С2.К1. фразою «Розуміти обмеження, які накладають права інтелектуальної власності інших осіб на створення нового цифрового контенту»

- Доповнити зміст С2.К2. фразою «Розуміти обмеження, які накладають права інтелектуальної власності інших осіб на редагування та інтеграцію цифрового контенту»
- Доповнити зміст С2.К3. фразами «Розрізнити види об'єктів інтелектуальної власності, знати які можливості і переваги надає володіння та розпоряджання правами інтелектуальної власності» та «Знати методи законного отримання цифрового контенту. Уміти ідентифікувати першоджерела цифрового контенту та авторські права третіх осіб»
- Доповнити зміст С2.К5. фразою «Знати базовий перелік пошукових ресурсів, що містять бази даних інноваційних рішень для створення знань, ресурсів, продуктів і внесення інноваційних змін у існуючі процеси та продукцію»
- Доповнити зміст С3.К3. фразою «Знати засади розподілу прав інтелектуальної власності на спільно створені цифрові ресурси, знання, послуги».
- Доповнити назву С4.К2. фразою «Захист прав інтелектуальної власності»
- Доповнити зміст С4.К2. фразою «Знати базові методи захисту власних прав інтелектуальної власності, а також прав інтелектуальної власності інших осіб»

Детальний розгляд питань інтелектуальної власності у контексті формування цифрових компетентностей може забезпечити більшу різноманітність навчального матеріалу, більшу успішність учнів, а також більшу мотивацію до навчання [13].

Подальших досліджень потребує формулювання змісту удосконалених компетентностей та розробка градації володіння цими компетентностями за відповідними рівнями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Carretero, S., Vuorikari, R., & Punie, Y. (2017). *DigComp 2.1: The Digital Competence Framework for Citizens with eight proficiency levels and examples of use* (No. JRC106281). Joint Research Centre (Seville site).
2. Chen, Y., Bharadwaj, A., & Goh, K. Y. (2017). An empirical analysis of intellectual property rights sharing in software development outsourcing. *Mis Quarterly*, 41(1), 131-161. <https://doi.org/10.25300/MISQ/2017/41.1.07>

3. DQ Institute (2019). *DQ Global Standards Report. Common Framework for Digital Literacy, Skills and Readiness*. Retrieved from <https://www.dqinstitute.org/wp-content/uploads/2019/03/DQGlobalStandardsReport2019.pdf>.
4. Gaudry, K. S. (2012). The lone inventor: Low success rates and common errors associated with pro-se patent applications. *PLoS one*, 7(3), e33141. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0033141>.
5. Gilley, G., Fagans, J. D., Bhatt, N., Albouze, J., Leifer, S., Martin, T. B., & Lindley, G. C. (2016). *U.S. Patent No. 9,514,355*. Washington, DC: U.S. Patent and Trademark Office.
6. Hofmann, S., & Ogonek, N. (2018). Different but still the same? How public and private sector organisations deal with new digital competences. *Electronic Journal of e-Government*, 16(2), 127-135.
7. Mann, R. J., & Sager, T. W. (2007). Patents, venture capital, and software start-ups. *Research Policy*, 36, 193–208. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2006.10.002>.
8. Moore, A. (2017). *Intellectual property and information control: philosophic foundations and contemporary issues*. Routledge.
9. Murawski, M., & Bick, M. (2017). Digital competences of the workforce—a research topic?. *Business Process Management Journal*. <https://doi.org/10.1108/BPMJ-06-2016-0126>.
10. Nascimbeni, F., Villar-Onrubia, D., Wimpenny, K., & Burgos, D. (2018, February). A new approach to digital competence building for university educators in Europe. In *EDEN Annual Conference*.
11. Orlando, B., Mazzucchelli, A., Usai, A., Nicotra, M., & Paoletti, F. (2020). Are digital technologies killing future innovation? The curvilinear relationship between digital technologies and firm’s intellectual property. *Journal of Intellectual Capital*. <https://doi.org/10.1108/JIC-03-2020-0078>.
12. Osborn, L. S. (2017). Intellectual Property Channeling for Digital Works. *Cardozo Law Review*, 39, 1303-1364.
13. Qi, A. (2018). A study of the effect of implementing intellectual property education with digital teaching on learning motivation and achievements. *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 14(6), 2445-2452. <https://doi.org/10.29333/ejmste/89498>.
14. Shmatkov, D. Does Copyright Only Serve the Creative Industries? (September 12, 2020). *International Conference on Business Management, Innovation & Sustainability (ICBMIS) 2020*. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3709072> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3709072>.
15. Useche, D. (2014). Are patents signals for the IPO market? An EU–US comparison for the software industry. *Research Policy*, 43(8), 1299–1311. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2014.04.004>.

16. Wagner, S., & Cockburn, I. (2010). Patents and the survival of Internet-related IPOs. *Research Policy*, 39(2), 214–228. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2009.12.003>.

17. Бринцев О. В., Водорезова С. Р., Глібко С. В., Стріжкова А. В., Пасмор Ю. В., Розгон О. В., ... & Шевченко Л. С. Правове забезпечення віртуалізації інфраструктури національної економіки України. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України. 2019.

18. Єфремова К. В. Правові основи національної інноваційної системи. *Право та інновації*. 2019. № 1(17). С. 9–13.

19. *Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей в суспільстві України та затвердження плану заходів щодо її реалізації*: Проект Розпорядження Кабінету Міністрів України. 2020. URL: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/normative_document/2020/11/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%94%D0%BA%D1%82_%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%8F%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D1%8F_%D0%9A%D0%9C%D0%A3_%D0%9A%D0%9E%D0%9D%D0%A6%D0%95%D0%9F%D0%A6%D0%86%D0%AF.pdf.

REFERENCES

1. Carretero, S., Vuorikari, R., & Punie, Y. (2017). *DigComp 2.1: The Digital Competence Framework for Citizens with eight proficiency levels and examples of use* (No. JRC106281). Joint Research Centre (Seville site).

2. Chen, Y., Bharadwaj, A., & Goh, K. Y. (2017). An empirical analysis of intellectual property rights sharing in software development outsourcing. *Mis Quarterly*, 41(1), 131–161. URL: <https://doi.org/10.25300/MISQ/2017/41.1.07>.

3. DQ Institute (2019). *DQ Global Standards Report. Common Framework for Digital Literacy, Skills and Readiness*. URL: <https://www.dqinstitute.org/wp-content/uploads/2019/03/DQGlobalStandardsReport2019.pdf>.

4. Gaudry, K. S. (2012). The lone inventor: Low success rates and common errors associated with pro-se patent applications. *PLoS one*, 7(3), e33141. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0033141>.

5. Gilley, G., Fagans, J. D., Bhatt, N., Albouze, J., Leifer, S., Martin, T. B., & Lindley, G. C. (2016). *U.S. Patent No. 9,514,355*. Washington, DC: U.S. Patent and Trademark Office.

6. Hofmann, S., & Ogonek, N. (2018). Different but still the same? How public and private sector organisations deal with new digital competences. *Electronic Journal of e-Government*, 16(2), 127–135.

7. Mann, R. J., & Sager, T. W. (2007). Patents, venture capital, and software start-ups. *Research Policy*, 36, 193–208. URL: <https://doi.org/10.1016/j.respol.2006.10.002>

8. Moore, A. (2017). *Intellectual property and information control: philosophic foundations and contemporary issues*. Routledge.
9. Murawski, M., & Bick, M. (2017). Digital competences of the workforce—a research topic?. *Business Process Management Journal*. URL: <https://doi.org/10.1108/BPMJ-06-2016-0126>.
10. Nascimbeni, F., Villar-Onrubia, D., Wimpenny, K., & Burgos, D. (2018, February). A new approach to digital competence building for university educators in Europe. In *EDEN Annual Conference*.
11. Orlando, B., Mazzucchelli, A., Usai, A., Nicotra, M., & Paoletti, F. (2020). Are digital technologies killing future innovation? The curvilinear relationship between digital technologies and firm's intellectual property. *Journal of Intellectual Capital*. <https://doi.org/10.1108/JIC-03-2020-0078>.
12. Osborn, L. S. (2017). Intellectual Property Channeling for Digital Works. *Cardozo Law Review*, 39, 1303-1364.
13. Qi, A. (2018). A study of the effect of implementing intellectual property education with digital teaching on learning motivation and achievements. *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 14(6), 2445-2452. URL: <https://doi.org/10.29333/ejmste/89498>.
14. Shmatkov, D. Does Copyright Only Serve the Creative Industries? (September 12, 2020). *International Conference on Business Management, Innovation & Sustainability (ICBMIS) 2020*. URL: <https://ssrn.com/abstract=3709072> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3709072>.
15. Useche, D. (2014). Are patents signals for the IPO market? An EU–US comparison for the software industry. *Research Policy*, 43(8), 1299–1311. URL: <https://doi.org/10.1016/j.respol.2014.04.004>.
16. Wagner, S., & Cockburn, I. (2010). Patents and the survival of Internet-related IPOs. *Research Policy*, 39(2), 214–228. URL: <https://doi.org/10.1016/j.respol.2009.12.003>.
17. Bryntsev, O. V., Vodoriezova, S. R., Hlibko, S. V., Strizhkova, A. V., Pasmor, Yu. V., Rozghon, O. V., ... & Shevchenko, L. S. (2019). Pravove zabezpechennia virtualizatsii infrastruktury natsionalnoi ekonomiky Ukrainy. Kharkiv: NDI prav. zabezp. innovats. rozvytku NAPrN Ukrainy [in Ukrainian].
18. Yefremova K. V. (2019). Pravovi osnovy natsionalnoi innovatsiinoi systemy. *Pravo ta innovatsii – Law and innovation*, 1(17), 9–13 [in Ukrainian].
19. Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku tsyfrovyykh kompetentnosti v suspilstvi Ukrainy ta zatverdzhennia planu zakhodiv shchodo yii realizatsii: Proekt Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy. 2020. URL: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/normative_document/2020/11/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%94%D0%BA%D1%82_%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%8F%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D1%8F_%D0%9A%D0%9C%D0%A3_%D0%9A%D0%9E%D0%9D%D0%A6%D0%95%D0%9F%D0%A6%D0%86%D0%AF.pdf [in Ukrainian].

Давидюк Олександр Миколайович

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрНУ,
доцент кафедри господарського права Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого, адвокат
ORCID: 0000-0002-6699-0903*

ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНОЇ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ СПОСОБІВ ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ

Роботу присвячено дослідженню стану господарсько-правового регулювання методів, способів та прийомів передачі прав на технології до моменту їх втілення до виробничого процесу а межах цілісного майнового комплексу суб'єкта господарювання. Вивчається як рівень відповідності положень чинного законодавства України вимогам та потребам учасників відносин трансферу технологій так і формуються перспективи подальшого вдосконалення вказаних нормативних приписів.

Ключові слова: технологія, правове регулювання обігу технологій, трансфер технологій, інновації, інноваційна діяльність.

Davydiuk Oleksandr

*PhD, Senior Researcher of the Scientific and Research Institute
of Providing Legal Framework for the Innovative Development of NALS
of Ukraine, Assistant Professor of the Economic Law Department
of Yaroslav Mudryi National Law University, advocate
ORCID: 0000-0002-6699-0903*

PROBLEMS OF NORMATIVE SYSTEMATIZATION OF TECHNOLOGY TRANSFER METHODS

The work is devoted to the study of the state of economic and legal regulation of methods, methods and techniques of transfer of rights to technology until their implementation in the production process and within the integral property complex of the business entity. The level of compliance of the provisions of the current legislation of Ukraine with the requirements and needs of the participants

in technology transfer relations and the prospects for further improvement of these regulations are being studied.

Keywords: technology, legal regulation of technology circulation, technology transfer, innovation, innovation activity.

Загальновідомим є той факт, що національна економіка України постійно втрачає свій виробничий потенціал, акцентуючись на основі купівельних та заготівельних господарських операцій. Такі закономірності її розвитку, вимагають втручання з боку держави з метою виправлення цього «провалу» ринкової моделі регулювання. Критичний ступінь технічного відставання виробничого сектору національної економіки, вимагає від всіх державних, суспільних та економічних інститутів поєднання їх потенціалу та зусиль, спрямованих на створення найбільш сприятливих організаційних передумов для активного розвитку відносин пов'язаних із створенням, передачею прав та втіленням технологій. А, юридична наука має сформулювати пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства України з метою введення дієвих заходів державного регулювання вказаних відносин, а також створення чіткого, простого та зрозумілого правового поля, яке б забезпечувало належний рівень правового захисту всіх суб'єктів та учасників цих відносин.

Враховуючи те, що Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» [1], як єдиний нормативний документ який встановлює правове регулювання трансферу технологій, на жаль, не виконує належного функціонально-методологічного забезпечення нормативного регулювання відносин у сфері трансферу технологій, спробуємо сформулювати пропозиції щодо покращення його окремих положень, в частині яка стосується систематизації та класифікації фіксації способів та алгоритмів передачі прав (трансферу) технологій.

Ст. 1 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», встановлено, що трансфер технології - передача технології, що оформляється шляхом укладення між фізичними та/або юридичними особами двостороннього або багатостороннього договору, яким установлюються, змінюються або

припиняються майнові права та обов'язки щодо технології та/або її складових.

З наведеного «легального» визначення трансферу технологій вбачається, що його сутність зведена до певної групи (виду) договорів, якими опосередковується передача майнових прав на технологію чи її складові від одного суб'єкта до іншого. Такий підхід відрізняється «звуженістю» і не відповідає потребам суб'єктів господарювання, які оперують в своїй діяльності набагато більшим колом правових механізмів передачі прав на об'єкти, що використовуються в їх господарській діяльності. Крім цього, така позиція законодавця не відображає сутності поняття трансферу, яке було сформовано внаслідок еволюційного розвитку суспільства та економічних процесів [2].

В подальшому, автор цього дослідження буде виходити із розуміння трансферу технологій як вчинення уповноваженими – суб'єктом господарювання, або іншим учасником відносин пов'язаних із створенням, передачею прав та втіленням технологій, організаційно-господарських дій, або укладання відповідного господарсько-правового чи цивільно-правового договору, та/або вчинення іншого правочину чи/або організаційно-управлінських дій публічно-правового характеру, які будуть спрямовані на передачу прав на технологію, або інформації про технологію, чи/або матеріального втілення (відтворення) технології від одного суб'єкта (учасника) вказаних відносин до іншого, з метою їх подальшої передачі іншим суб'єктам або використання з метою організації здійснення виробничої діяльності (комерціалізації).

Іншими словами, практика господарювання та науковці, фіксують наявність більшої кількості способів передачі (трансферу) технологій, аніж їх передача в межах певного договору (договорів) які мають відповідати вимогам Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій». На нашу думку, їх сутність можна звести до змісту поняття «правочин», оскільки чинне законодавство України не містить в собі обмежень чи особливостей обігу технологій. Вона в своєму статусі є подібною до оборотоздатності об'єктів вільних у цивільному (господарському) оборотах.

Всі фактично існуючі різновиди трансферу технологій можливо класифікувати за багатьма критеріями. А саме:

За критерієм права власності на основі якого створено технологію:

- 1) Приватноправові способи трансферу технологій (трансфер технологій створених на основі приватної форми власності);
- 2) Публічно-правові способи трансферу технологій (трансфер технологій створених на основі державної чи комунальної форми власності);
- 3) Змішані способи трансферу технологій (засновані на змішаній формі власності та/або на механізмах державно-приватного партнерства);

За таким критерієм, як кількість суб'єктів (учасників) заучених до процесу створення, передачі прав та втілення технологій:

- 1) Трансфер технологій який започатковується та реалізується в межах одного суб'єкта господарювання;
- 2) Трансфер технологій який започатковується і реалізується в межах багатьох суб'єктів, коло яких визначено персонально в момент реалізації процесу такої передачі;
- 3) Трансфер технологій який започатковується і реалізується в межах багатьох суб'єктів, коло яких не визначено персонально в момент реалізації процесу такої передачі.

За обсягом прав наявних у розпорядженні автора (розробника) технології на момент початку її трансферу можна виділити:

- 1) Трансфер технологій який ґрунтується на використанні особистих немайнових та майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності, що лежать в основі технології;
- 2) Трансфер технологій який ґрунтується на використанні тільки майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності;
- 3) Трансфер технологій, що ґрунтується на використанні прав на об'єкти які мають ознаки об'єктів права інтелектуальної власності, але не отримали такого статусу через волевиявлення їх автора.

Нормативна фіксація всіх перерахованих способів трансферу технологій, дозволить законодавцю, донести до суб'єктів господарювання основоположні вектори подальшого використання засобів захисту прав і законних інтересів і тим самим опосередковано забезпечити більш високий рівень гарантій розвитку суспільних від-

носин які виникають під час створення, передачі прав та втілення технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14.09.2006 р. № 143-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 45. Ст. 434.

2. Давидюк О. М. Технологія як об'єкт господарсько-правового регулювання : монографія. Харків : Вид-во «ФІНН», 2010. 176 с.

REFERENCES

1. Pro derzhavne rehuliuвання diialnosti u sferi transferu tekhnolohii: Zakon Ukrainy vid 14.09.2006 r. № 143-V. (2006). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 45, art. 434 [in Ukrainian].

2. Davydiuk, O.M. (2010). *Tekhnolohiia yak obiekt hospodarsko-pravovoho rehuliuвання*. Kharkiv: Vyd-vo «FINN» [in Ukrainian].

Постнова Наталя Іванівна

аспірантка кафедри права Європейського Союзу

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

УНІФІКАЦІЯ РЕГУЛЮВАННЯ

У ГАЛУЗІ МІЖНАРОДНИХ ЗМІШАНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ

Публікація присвячена питанням уніфікації правил правового регулювання у галузі міжнародних змішаних перевезень, що є надзвичайно актуальним для розвитку доктрини міжнародного приватного права. Розкрито генеза становлення правил уніфікації різними видами транспорту, що призвело до можливості регулювання відносин перевезення «від дверей до дверей». Авторка доходить висновку, що існуючі Роттердамські правила нездатні створити певного одноманітного правового регулювання мультимодального транспорту, а сфера міжнародних змішаних перевезень, навіть за наявності Конвенції ООН про міжнародні змішані перевезення вантажів, не є достатньо уніфікованою.

Ключові слова: міжнародне приватне право, уніфікація, міжнародні змішані перевезення, застосовне право, Роттердамські правила, Гаазькі правила.

Postnova Natalia

*PhD candidate of the Department of Law of the European Union
of Yaroslav Mudryi National Law University*

UNIFICATION OF REGULATION IN THE FIELD OF INTERNATIONAL MIXED TRANSPORT

The publication is devoted to the unification of the rules of legal regulation in the field of international mixed transport, which is extremely relevant for the development of the doctrine of private international law. The genesis of the formation of the rules of unification by different modes of transport is revealed, which led to the possibility of regulating the relations of transportation «door to door». The author concludes that the existing Rotterdam Rules are incapable of creating a uniform legal regulation of multimodal transport, and the field of international mixed transport, even in the presence of the UN Convention on International Mixed Transport, is not sufficiently unified.

Key words: private international law, unification, international mixed transport, applicable law, Rotterdam rules, Hague rules.

Уніфікація всіх міжнародних перевезень набула широкого поширення та була здійснена щодо основних видів транспорту: морського, залізничного, повітряного та автомобільного.

Уніфікація права міжнародної торгівлі Комісією ООН з права міжнародної торгівлі визначається як процес, у якому є конфліктні правові питання, пов'язані з двома або більше правовими системами, спрямований на застосування одного єдиного правила, яке буде застосовуватись до міжнародної правової угоди, і що даний процес є лише частиною загального процесу уніфікації у міжнародному приватному праві [1]. Прагнення до визначеності правового режиму міжнародного торговельного мореплавства надало поштовх розробці та кодифікації звичаїв, узвичаєнь і типових умов морських перевезень і морської торгівлі, а також підготовці проектів міжнародних

документів про уніфікацію морського права. Так, у сфері морських перевезень з 1999 р. діє Кодекс торгового мореплавства, у якому є окрема глава «Застосовне право» присвячена питанням міжнародного права. У цьому розділі закріплюються положення, що регулюють визначення права, що підлягає застосуванню до відносин, що виникають із торговельного мореплавання за участю іноземних громадян або іноземних юридичних осіб або просто ускладнені іноземним елементом.

У цій галузі також діють Гаазькі правила 1924 року, які містять переважно матеріально-правові норми, що регулюють відповідальність морського перевізника за втрати або збитки вантажів. В них передбачено 17 підстав, що звільняють перевізника від відповідальності. До підстав включаються збитки, що виникли внаслідок військових дій, наявності непереборної сили, ризиків чи інших небезпек на морі, страйків. Відповідальність перевізника ґрунтується на принципі провини. У Правилах регламентується порядок пред'явлення заяв про збитки, визначається схема обчислення суми, що підлягає відшкодуванню під час аварії.

На зміну Гаазьким правилам з'явилася Конвенція ООН про морське перевезення вантажів 1978 року (Гамбурзькі правила). Гамбурзькі правила застосовуються до договору морського перевезення, які визначаються як «будь-який договір, за яким перевізник зобов'язується сплатити фрахт і перевезти вантаж морем з одного порту до іншого». Проте, будь-якому вантажу ще потрібно якимось чином потрапити у зазначений порт. І для цього необхідно застосувати інші види транспорту. А ці правила якнайменше враховували нові технології, пов'язані з «контейнерною революцією» та з розвитком змішаних перевезень і встановлення відповідальності одного перевізника за збереження вантажу «від дверей до дверей».

Так, у 2008 році з'являється Конвенція ООН про договори повного чи часткового перевезення морського вантажу (Роттердамські правила) як Конвенція, яка встановлює єдиний і сучасний правовий режим, що регулює права та обов'язки вантажовідправників, перевізників та вантажоодержувачів за договором перевезення «від дверей до дверей», включаючи *sea legs*.

За Роттердамськими правилами період відповідальності перевізника розпочинається з моменту отримання вантажу і триває до часу отримання вантажу вантажоодержувачем, включаючи відповідальність за втрату, пошкодження і затримку протягом перевезення, що буде здійснюватися сушею, яке передує перевезенню морем [2].

Проте, дана Конвенція має обмежену сферу застосування. За договором укладеним відповідно до Роттердамських правил буде забезпечуватися перевезення морем і перевезення вантажу іншими видами транспорту на додачу до морського перевезення. Це пояснює можливість даного документа застосовуватися до змішаних перевезень, але вони не можуть бути застосовані до змішаних перевезень повітряним і автомобільним транспортом, чого не можна сказати про таке перевезення морським і автомобільним. Ця обмежена сфера дії застосування Роттердамських правил суперечить самій меті їхнього створення, а саме, «зобов'язального універсального режиму підтримки функціонування договорів міжнародного перевезення, включаючи інші види транспорту, що були заявлені у преамбулі Роттердамських правил». Як результат, режим регулювання є неповним, тому сторони будуть змушені шукати інші конвенції та інші правові режими для керування їхніми транспортними договорами [3].

Також було виявлено проблеми, пов'язані з використанням транспортних документів. Роттердамські правила передбачають використання оборотних документів, необоротних документів та коносаментів. Це спричиняє три різні правові наслідки, коли зазначені документи виступають як докази, наприклад, при частковій доставці вантажу, при аварії судна.

Таким чином, Роттердамські правила нездатні створити певного одноманітного правового регулювання мультимодального транспорту і додають складності до вже існуючих мультимодальних транспортних режимів.

Проте, найбільш вдалий і обґрунтований підхід до перевезення вантажу за допомогою змішаних перевезень можна знайти у Конвенції Організації Об'єднаних Націй про міжнародні змішані перевезення вантажів від 24.05.1980 р. була прийнята з метою врегулювання міжнародних змішаних перевезень, як одного із засобів, що спри-

яють цілеспрямованому розвитку світової торгівлі; стимулювання безперешкодного розвитку раціональних і ефективних змішаних перевезень, що відповідають потребам відповідного виду торгівлі; забезпечення належного розвитку міжнародних змішаних перевезень в інтересах усіх країн і необхідність розгляду особливих проблем транзитних країн; полегшення митних процедур і належного обліку проблем транзитних країн; встановлення визначених правил, що стосуються перевезення вантажів відповідно до договорів міжнародного змішаного перевезення, включаючи справедливі положення про відповідальність операторів змішаного перевезення; забезпечення збалансованості інтересів осіб, що надають послуги в сфері змішаних перевезень і які користуються ними. Проте, слід наголосити, що Україна участі в цій Конвенції не приймає.

Таким чином, можна зробити висновок, що сфера міжнародних змішаних перевезень не є достатньо врегульованою та уніфікованою, що звичайно є негативним явищем, яке матиме вплив на розвиток договірних відносин у сфері.

ЛІТЕРАТУРА

1. Unification of the law of international trade: note by Secretariat. URL: <http://www.uncitral.org/pdf/english/yearbooks/yb-1968-70-e/vol1-p13-17-e.pdf>.
2. Wilson J. Carriage of goods by sea. London: Longman, 2010. P. 174–231.
3. Микита І. Р. Універсальна та регіональна уніфікація у сфері міжнародного морського перевезення вантажів. *Приватне право і підприємництво: збірник наукових праць*. 2018. Вип. 18. С. 198–205.

REFERENCES

1. Unification of the law of international trade: note by Secretariat. URL: <http://www.uncitral.org/pdf/english/yearbooks/yb-1968-70-e/vol1-p13-17-e.pdf> [in English]
2. Wilson, J. (2010). Carriage of goods by sea. London: Longman, 174–231.
3. Mykyta, I.R. (2018). Universalna ta rehionalna unifikatsiia u sferi mizhnarodnoho morskoho perevezennia vantazhiv. *Pryvatne pravo i pidpriemnytstvo: zbirnyk naukovykh prats – Private law and entrepreneurship: a collection of scientific papers, issue 18, 198–205* [in Ukrainian].

Кудрявцева Вікторія Вікторівна
*кандидат юридичних наук, асистент кафедри
господарського права Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*
ORCID: 0000-0001-7998-8485

ОБОРОНО-ПРОМИСЛОВИЙ КОМПЛЕКС ЯК ОБ'ЄКТ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Наукова робота присвячена дослідженню питань господарсько-правового регулювання оборонно-промислового комплексу України. Проаналізовано чинне законодавство у секторі безпеки і оборони. Зроблено відповідні висновки щодо ситуації, яка склалася у даній сфері і впливає на підвищення обороноздатності та забезпечення готовності України до нових військових загроз у майбутньому.

Ключові слова: господарсько-правове регулювання, оборонно-промисловий комплекс, національна безпека.

Kudriavtseva Viktoriia
*Assistant of the Department of Economic Law
of Yaroslav Mudryi National Law University*
ORCID: 0000-0001-7998-8485

DEFENSE-INDUSTRIAL COMPLEX AS AN OBJECT OF ECONOMIC AND LEGAL REGULATION

Scientific work is devoted to the study of economic and legal regulation of the military-industrial complex of Ukraine. The current legislation in the security and defense sector has been analyzed. Appropriate conclusions have been drawn about the situation in this area and affects the increase of defense capability and ensuring Ukraine's readiness for new military threats in the future.

Keywords: economic and legal regulation, military-industrial complex, national security.

Правило ведення війни полягає в тому, щоб не сподіватись на те, що супротивник не прийде, а покладатись на те, з чим його зустріти;

не сподіватись на те, що він не нападе, а покладатись на те, як зроби-ти напад на себе неможливим [1].

Необхідність відновлення потенціалу оборонної промисловості в Україні, з урахуванням її сьогоdnішнього становища та можливостей подальшого розвитку в глобальному контексті, обумовлена особливим місцем оборонно-промислового комплексу України в розвитку економіки держави, а також тим, що це одна з небагатьох галузей промисловості, яка підвищує позитивне сальдо валового внутрішнього продукту за рахунок експорту продукції, як правило, з високою доданою вартістю і є врівноважуючим чинником балансу економічної системи в умовах імпортозалежної економіки. Виробництво озброєння і військової техніки відкриває можливості для розвитку й інших галузей національної економіки, задіяних у оборонному виробництві, дозволяє активізувати інноваційну діяльність в державі, а за допомогою інституту оборонного замовлення забезпечувати її обороноздатність та суверенітет. Оборонно-промисловий комплекс стимулює розвиток науки, адже потреба у створенні нових та перспективних технологій активізує наукову діяльність і, як часто трапляється, є своєрідним чинником цивілізаційного розвитку всього суспільства [2].

Оборонно-промисловий комплекс (далі – ОПК) входить до складу сектору безпеки і оборони, головним завданням якого є забезпечення оперативних спроможностей сил та засобів сектору безпеки і оборони шляхом постачання нових і модернізації наявних зразків озброєння, військової та спеціальної техніки. Законодавче визначення поняття оборонно-промислового комплексу міститься в п. 13 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII, відповідно до якого ОПК – це сукупність органів державного управління, підприємств, установ і організацій промисловості та науки, що розробляють, виробляють, модернізують і утилізують продукцію військового призначення, надають послуги в інтересах оборони для оснащення та матеріального забезпечення сил безпеки і сил оборони, а також здійснюють постачання товарів військового призначення та подвійного використання, надання послуг військового призначення під час виконання заходів військово-технічного співробітництва України з іншими державами.

Таке визначення ОПК було надано в цьому Законі у 2018 році, що є вагомим здобутком, оскільки до цього таке поняття було відсутнім у законодавстві, як і визначення оборонно-промислової політики. Що ж стосується наукових робіт вчених-правників, то визначення ОПК існувало і раніше у різних працях. Так, М. Потьомкіна визначає ОПК як цілісну систему, що характеризується: специфічністю правового регулювання діяльності цієї системи, що базується на значному масиві норм національного загального та спеціального законодавства, а також міжнародних нормативно-правових актів; особливим характером господарської діяльності, що визначається єдністю науково-промислових, технічних, представницьких та торгівельних зв'язків її учасників за участі держави на всіх етапах взаємодії між суб'єктами ОПК (від встановлення обов'язкових норм і правил до безпосередньої участі у розподілі готової продукції та коштів у цій галузі); особливостями правового регулювання та здійснення управління об'єктами державної власності [4, с. 61].

Далі доцільно буде охарактеризувати деякі останні зміни у реформуванні ОПК, які зумовлені як зміною моделі управління оборонною промисловістю, так і зміною економічної моделі господарювання в цій сфері. Причиною таких змін є розгортання збройного конфлікту на Сході України.

Відповідно до Стратегії розвитку оборонно-промислового комплексу України на період до 2028 року визначено, що саме від рівня розвитку ОПК значною мірою залежить здатність як національних військових формувань до відбиття збройної агресії, так і усіх його суб'єктів до ефективної взаємодії під керівництвом єдиного центру стратегічного управління. [5]

Так, рішенням Ради національної безпеки і оборони України «Про реформування оборонно-промислового комплексу та підвищення рівня прозорості виконання державного оборонного замовлення» від 06 березня 2019 року вперше за історію незалежності України у 2020 році було здійснено повноцінний огляд ОПК [6]. Зокрема, «були проаналізовані стан і спроможності та готовність ОПК до задоволення потреб сектору безпеки і оборони в озброєнні, боеприпасах, військовій та спеціальній техніці» [3]. Проте огляд ОПК

остаточно не затверджений і до цього часу, що може мати негативний вплив на подальше реформування ОПК.

Наступним важливим етапом у нормативному забезпеченні реформування ОПК стало «запровадження відкритих закупівель замість корупційної таємної процедури держоборонзамовлення» [3].

Так, на заміну застарілому Закону України «Про державне оборонне замовлення» було прийнято Закон України «Про оборонні закупівлі» від 17 червня 2020 р. № 808-ІХ, метою якого є визначення правових засад для забезпечення матеріально-технічних і наукових потреб сектору безпеки і оборони держави шляхом ефективного та прозорого здійснення оборонних закупівель із дотриманням заходів захисту національних інтересів, створення конкурентного середовища, запобігання корупції у сфері оборонних закупівель, розвитку добросовісної конкуренції, а також ефективного та прозорого планування, реалізації і контролю за здійсненням оборонних закупівель. На жаль, але фактом є те, що на практиці оборонні закупівлі і досі не впроваджені, навіть не враховуючи те, що «з 1 січня 2020 року всі нетаємні закупівлі підприємств-учасників концерну «Укроборонпром» були переведені на платформу ProZorro» [3]. Вважаємо державні оборонні закупівлі одним з головних інструментів державного управління оборонною промисловістю, також це є суттєвим наближенням нашої держави до стандартів країн-членів НАТО.

Таким чином, ОПК як об'єкт господарсько-правового регулювання нині перебуває на шляху змін, як правового, так і організаційного характеру, внаслідок яких очікується «комплексна перебудова як системи державного управління оборонною промисловістю, так і організаційно-виробничої діяльності підприємств оборонно-промислового комплексу» [5].

Безсумнівно, ОПК здійснює важливу роль в забезпеченні обороноздатності нашої держави, з огляду і на те, що нині продовжуються бойові дії на Сході України, а це знову ж таки говорить про важливість даного сектору безпеки і оборони нашої держави. Як наслідок, всі ці зміни які відбуваються у сфері ОПК покликані підвищити обороноздатність та забезпечити готовність України до нових військових загроз у майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сунь Цзы Искусство войны. Москва: Центрполиграф, 2011. 192 с.
2. Семенишин А. В. Оборонно-промисловий комплекс України: господарсько-правові аспекти реформування: монографія. Харків: Юрайт, 2015. 192 с.
3. Реформи в оборонпромі. Як перейти від намірів до результатів. URL: <https://statewatch.org.ua/publications/reformy-v-oboronpromi-yak-pereyty-vid-namiriv-do-rezul-tativ/>.
4. Потьомкіна М. Теоретико-правові засади господарських правовідносин у сфері оборонної промисловості України. Частина перша. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 2. С. 58-62.
5. Про схвалення Стратегії розвитку оборонно-промислового комплексу України на період до 2028 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 червня 2018 р. № 442-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/442-2018-%D1%80#Text>.
6. Про реформування оборонно-промислового комплексу та підвищення рівня прозорості виконання державного оборонного замовлення: рішення Ради національної безпеки і оборони України від 06 березня 2019 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001525-19>.

REFERENCES

1. Sun Tszy. (2011). *Iskusstvo voyny*. Moskva: Tsentrpoligraf [in Russian].
2. Semenyshyn, A.V. (2015). *Oboronno-promyslovyi kompleks Ukrainy: hospodarsko-pravovi aspekty reformuvannia*. Kharkiv: Yurait [in Ukrainian].
3. *Reformy v oboronpromi. Yak pereyty vid namiriv do rezultativ*. URL: <https://statewatch.org.ua/publications/reformy-v-oboronpromi-yak-pereyty-vid-namiriv-do-rezul-tativ/> [in Ukrainian].
4. Potomkina, M. (2018). *Teoretyko-pravovi zasady hospodarskykh pravovidnosyn u sferi oboronnoi promyslovosti Ukrainy. Chastyna persha. Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo – Entrepreneurship, economy and law*, 2, 58–62 [in Ukrainian].
5. *Pro skhvalennia Stratehii rozvytku oboronno-promyslovoho kompleksu Ukrainy na period do 2028 roku: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 20 chervnia 2018 r. № 442-r*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/442-2018-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
6. *Pro reformuvannia oboronno-promyslovoho kompleksu ta pidvyshchennia rivnia prozorosti vykonannia derzhavnoho oboronnoho zamovlennia: rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 06 bereznia 2019 roku*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001525-19> [in Ukrainian].

Електронне видання

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
НДІ ПЗІР НАПрН УКРАЇНИ
№ 4

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В УМОВАХ РОЗБУДОВИ
ЕКОНОМІКИ ІНДУСТРІЇ 4.0**

Комп'ютерне макетування *А. Г. Якшиної*

Формат 60×84 ¹/₁₆. Гарнітура Times.
Обл.-вид. арк. 10,0.

НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України
61002, Харків, вул. Чернишевська, 80
Тел.: (057) 700-06-64
E-mail: ndipzir@gmail.com
Сайт: ndipzir.org.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції – серія ДК № 4814 від 17.12.2014 р.